

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

30. Bind - 1938

SKIVEBOGEN

Historisk Aarvog for Skive og Omegn

30. Bind - 1938

Skive

I Kommission hos Jungs Efterfølger
1938

Udgivet af
Historisk Samfund for Skive og Omegn.

Redaktionsudvalg:

Dr. phil. *Guðmunó Schütte*, Eskjær, Redaktør.

Provst *M. Branót*, Højslev.

Lærer *Niels P. Bjerregaard*, Skive, Formand.

Skive Folkeblads Bogtrykkeri
1938

Indhold:

	Side
<i>Guðmund Schütte</i> : No smo' Blá' á dæn dansk Histár'ri ..	1
<i>M. Brandt</i> : Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Vegholm....	45
<i>Esper Brogaard</i> : Barselvarsler og Regler for Handlingers Tilladelighed.....	113
<i>L. Vesten</i> : Præsten i Højslev.....	122
<i>J. C. Krogh</i> : Gamle Salling-Danse	125
Navneliste	149

NO SMO' BLÅ. Å DÆN DANSK HISTÅR'RI

Fotal' po Jysk å *Palle*.

II.

10. *Æ Angler å dje Gudind· Nerthus.*

I O'er 98 udga' dæn rom'mersk Histo'riker *Tacitus* en Bo'g „Germania“, å dæri' fotæ·ler han om foskjællig Fålk i Jylland. Ve æ Kimbrer ka han blåt snakk om dæn' gammel Histår'ri, vi allere· hær hõt; mæn ve æ Angler å dje Na·boer fotæ·ler han en hi'el Di'el om dje Gudsørkels.

Æ Angler bu·e i *Angel* å dær·omkrenge'. Di hår vesnåk en Sprog å dje æjen, mød't mæll· Dansk å Tysk. Dje At'termænd', æ Angelboer, hær tal· Dansk te omkrenge' ve 1848; no ær di blöwn fotyske.

„*Æ Angler* å dje Na·boer“, sæj er *Tacitus*, „dørker tesam'mel *Nerthus*, de væl sæj; dæn møderlig Jow'r. Di trow'er, te hun hær Omgång' mæ æ Mennesker å a·ger rundt te Fålk. Po en Ø' i æ Haw ær dæ en Lund', hwa·r dæ ingen almind'elig Mennesker mo komm·. Dæ·rind· sto'r en hæl'le Wow'n, som ær dække te mæ en Tæp'p. *Æ Præjst* ær dæn jænnest, dæ hær Låw te' å rö·r ve' en. Han mærker, nær æ Gudind· ær teste· i dæn hæmmelig Gjæmm·, å imæn hun a·ger åstæj po hinder Wow'n, som ær spænd fu·e mæ Ky'er, føller han at'ter hind· mæ stu'er *Ærbø'dihi'e*. Da ær dæ glå· Daw·, å di håller Fæst po dæm Stæj·er, hwa·r æ Gudind· ær så nå·dig

å komm hæn' å væ Gjæst. Di goer et' i Kri'g å tar et' Wå'ben i dje Hind'er. All Jær'n ær gjæmt hæn' under Lo's å Lok'k. Frær å Ro' ær de jænnest, di tin'ker epo'. De blyw'er ve, li g te æ Gudind' hår fåt nåk å' å ha Omgång' mæ Mennesker, så æ Præjst brenger hind' tebag te dæn hælle Stæj. Dæ rat'ter blyw'er æ Wow'n å æ Tæp'p å, — hwes en hår Sind' te' å trow' ed, — ässe æ Gudind' si'el tu'e i en Sø', dæ leger hi'el i Skyw'l. Æ Arbed blyw'er udfø'r å Træll, å dæm sluger æ Sø' li g mæ de samm' ba'g at'ter."

I dæn nordisk Gu'dlær ær dæ ingen Gudind', dæ hier Nerthus; mæn dæ rimoe ær dæ en Gud, dæ hår dæn samm' Naw'n, *Niærth* hæller *Njörd*. Han hår sekker wot hinde Bro'er. Å hans Sön, *Frey*, stifter akkurå't sör'en en hæl'le Frær, Frodefred, som vi hører om' ve Nerthus hinde Dørkels. Dær ær manne Hælligdomm' rundt omkreng' fo Nerthus hæller Niærth; i Jylland ær dæ Njær Præjstgo'er ve Randers; po Fy'n 2 Nerthøwæ (Nörre å Sønder Nærå), po Sjælland Niærtherum (Nærum), i Skåne Nærlunda.

Si'el om Nerthus hinde Naw'n ær foswunden, så ær dæ kaski'sæ enò Sag'n, dæ minder om' hind', å de li g nætåp i Jylland, hwa r æ Angler bu'e. Dær ær fuld' å Sag'n om en Bru'e hæller Frow', dæ kjører i en Sø' å drouner sam'mel mæ hinde Kusk, å æ Stæj hier ænten Brudesø, Brudepøt, Brudehøl hæller Fruesø, Fruepøt, Fruehøl.

F. Æx. fotæ'ler Rasmus Jensen (E. T. Kristensen, „Danske Sagn“ III, 1729): „Midtvejs mellem Vising Kloster og Ry ligger en lille Sø så tæt til Vejen, at denne må gjøre en Svingning udenom. Søen hedder Brudsø, og der fortælles, at Vejen, som nu

går udenom, forhen er gået tværs over det Sted, hvor Søen nu er. Der var en Gang en Karl og en Pige, som var Kjærester. Pigen var rig, men Karlen var fattig, og derfor måtte de heller ikke få hinanden. En Gang ved et Stævnemøde spurgte Karlen Pigen, om han kunde stoe på, at hun vilde forblive tro imod ham, hvortil hun svarede ja, og føjede til, hun vilde ønske, at hun måtte synke i Jorden den Dag, hun giftede sig med en anden. Imidlertid gik Arene, og da der kom en rigere Frier til Pigen, glemte hun sit Løfte til den fattige Karl, sagde ja og holdt Bryllup med den rige. Da de kørte fra Kirken, blev det et forfærdeligt Uvejr, og Brudens Vogn blev indhyllet i en Tåge, så de andre af Brudefølget ikke kunde se den. Men ud af Tågen lød der et hjerteskjærende Jammerskrig. Endelig drev Tågen bort; men da var Vognen forsvundet tillige med Bruden og alt, hvad der var i den. På Stedet, hvor den havde stået, var der bleven en Sø. Kuns Brudens Salmebog og Brudekrans var ikke forsvundne; begge Dele fandtes ved Bredden af Søen“.

I en Sag'n fræ Skjørping Brudehøller blyw'er dæ fotal', te æ Bru'e leg'er under en Sti'en i æ Skjæl ve Blekkendal, æ Brudesten. Dæn ær stu'er, å åw'eni' ær dæ en Hwol, dæ ka håld· en hi'el Kår Wand'. De sier u'e tel, te de hår wot en Äffersti'en.

Dæ ær de å teföj', te dæn' Frow', dæ foswinder i æ Sø' mæ hinde Tjæ'ner, hun hår dæn samm· Naw'n som en nordisk Gudind·, Freyja, fo hinde Naw'n væl nætåp sæj· „Frow“. Å Freyja ær sekker ingen afn ænd som dæn foklæj' Gudind· Nerthus. All· dæm Histår'rier om dæn drount Bru'e hæller Frow· ær nåk dæn sidst Gjænly' å dæn gammel angliisk Guds-dørkels.

11. Kong Fengo, Kong Amleth å Kong Vigleth.

De wa omkreng' Oer 100 atter Kristus, te Tacitus fotal om æ Angler dje Gudsørkels. Å allere en Par Hunner O'er atter dæn' Ti' hø rer vi om Konger ve æ Angler å dje Na boer. De ær di ældst histo-risk Sag'n i dæn' Land', vi no kaller Danmark.

En gammel Skrøwt i England fotæler om di anglisk Konger å dje Slæjt. Dær finder vi dæn hæ'r Ræk'ki:

Waga, Withlæg, Wærmund, Offa.

No hå'r Saxe tydelig dæm samm Pæso'ner som Konger i Danmark:

Fengo, Vigleth, Vermund, Uffo.

I en Sag'n fræ Feggesund ve Mors blywer Fengo kaldt Fegge, å i en gammel dansk Krøn'nik hier han Vege. De sidst ær akkurå't de samm', som po Anglisk mott blyw te Waga. Så de ær sekker den rejtig Får'm.

Saxe ve' møj' å fotæl om dæm hæ'r Pæso'ner, å de ær tydelig sønderjysk Sag'n, som han hå'r hõt.

Dæ wa engång' tow' Bröjer, dæ hie *Horvendel* å *Fengo*. Horvendel blöw Kong å gyw't sæ mæ *Gerud*; di fæk en Sön, som di kaldt *Amleth*. (Ham kaller æ Englænder fo Hamlet, Prin's å Danmark, å Shakespeare hå'r skröwn en Sörrespel om ham, som ær kjænd' öwer hi el Værden).

Mæn Fengo wa en skidt Knæjt å misund'elig po hans Bro'er. Så slow han Horvendel ihjæl å röw æ Rig te sæ. Åwen i æ Hand'el gyw't han sæ mæ æ Ænki. Bet'te Amleth kund kons ræj hans Lyw' ve' å stell sæ an, som om' han wa tässi. Han sått sæ hæn' ve æ Arn å raj't i æ Gløer mæ hans Fenger å smur sæ öw'er mæ Skidt å Mog. Imæll'stånd kroge han Græn te Krog å putt dæm i æ Ild' fu'er

å hæ'r dæm. Nær Fålk spu'r ham, hwa han vild·
mæ dæm, grinne han lisså fjålle å så, te han vild·
brug dæm fu'er å hæwn hans Få'er. Hæller han
så hæ'n' fu'e sæ, lissom han dræm't: „Dæ ær møj'
rårn ve dæn dansk Håf.“ Jou', han mott gådtnok
væ'r gal', t'ot di.

Fengo hå'r ilyw'l Mistan'k te ham, å så sætt
han sæ fu'er å ta ham å Daw' po en udsprekuli'er
Fosow'n. Han skikke ham öw'er te Kongen å Brit-
annien, å dæ wa tow' Swænd· mæj, som hå'r tow'
Staw'er mæ en hæmmelig Bujskav skröwn mæ Ru-
ner. Dæ'r sto', te Kongen skuld· lisså stell· slå dæn
ong· Mand' ihjæl, som F'engo sænd· te ham. Mæn
lu'r Amleth! Han wa et' så tässi, som han so u'e te.
Ilåw æ Swænd· säw', råj't han i dje Gjæmmer, fand'
æ Staw'er å løst æ Ru'ner. Så law'e han om po æ
Skrowt, sör'en te de blöw æ Swænd· å et' ham si'el,
som Kongen skuld· læ slå ihjæl. Så wa dæn' klå're.
Æ Swænd· blöw hænd', å ba'g at'ter kræw'e Amleth
Pæng· i Ærstatning å fæk dæm. Kongen tött så wal
om Amleth, te han ga ham Låwning po hans æjen
Dæt'ter.

Si'n ræjst Amleth hjem' ijæn. Dæhjæmm· tru e
di jo, te han wa dø'. Di so' nætäp i æ Kong'sgo'er
å drak hans Grawøl. Da traj han ind' ad æ Da'r,
hi'el swot å Skidt å Mog å lisså tässi, som han plæje
å væ'r. Di blöw foskræk'ke å tru'e föst, te de wa
en Spøgels. Mæn så mott di jo grinn· ad Amleth
hans fjålle Mani'erer å ad dæm si'el, te di hå'r sæt
dæ'r å drokken Grawøl öwer en Pæso'n, dæ no sto
lyslöw·end imæll· dæm. Di spu'er ham, hwa han
hå'r gjow å dæm tow' Swænd', dæ wa mæj ham te
Britannien. Han grinne å så: „Hæ'r ær di bæje
tow'!“, å så vi'st han dæm di tow' Ru'nstaw'er. Di

trúe, te de wa jænne Tássih'e, mæn de wa li'ggádt sann· nåk, for inden i æ Staw·er lo' di Pæng·, som Amleth há·r fát te Ærstatning fu·er æ Swænd· dje Lyw'. Si·n skjænke Amleth flittig i æ Gjæster dje Bæ·ger fu·er å ø·g dje Munterhi'e. Han gjow· ed så gádt, te di wa snä·r drokken hö·nfuld· hwæ·r jæn' å fild ikáld· å lo' å snärksáw' under æ Bænk· å æ Bow·r. Så fæk han i en Fä·rt hans Kro·g fræm' fræ· hans Káwt å sátt Streckker i dæm å spænd· dæm fást te æ Væggi, så de blöw' som en hi·el Næt, å de wa umu'lig fo dæm, dæ lo' dæ·rund'er, å sto åp. Tesidst stak han Ild' po æ Hu's å brend· dæm ind· hwæ·r-jæn'; di kund· jo et' re·s dæm.

Kong Fengo wa no et' mæj dæ·r; han wa gawn te Sæng's, fa·r Amleth kam·. Så leste Amleth ind' i hans Sáw·kam'mer å to' hans Swæ·rd å hæ·nd en ajn jæn' åp istæjfu·e, hwa·r han há·r naglt æ Kling· fást te æ Ski·e mæ en Spegger, så en kund· et' bru·g en. Dæ·rnæjst vække han Kongen å sä·, te han skuld· hæl'ler stræ·v, fo no wa Amleth po Spel å wa ve' å brend· æ Kong'sgo'er fu·er å hæwn hans Fä·er. Kongen sprang u'e å hans Sæng' å vild· gri·v hans Swæ·rd; mæn dæn wa jo fonaglt, å Amleth há·r læt ve' å dræ·f ham.

Si·n blöw Amleth wal't te Kong i hans Stæj. No ræjst han ijæn te Britannien fu·er å hen't hans Bru·e. Mæn dæ·r traf han dæn skotsk Dránning *Ermuthrud*, å hun fotal· ham, te dæn brittisk Prinsæss wa Dæt'ter å ufri· Foræld'er, så hun wa fo reng· te Dránning; mæn hun si·el, Ermuthrud, vild· gja·n gyw't sæ mæ ham. De töt't Amleth wa en gu'e Telbáj; han gyw't sæ mæ Ermuthrud, mæn han to ilyw'l dæn brittisk Prinsæss mæ hjem' åw·en i æ Hand'el, så nu há·r han bo·de i æ Pu·es å i æ Sæk.

Mæn imæn wa dæ kommen jæn', dæ vild· ta æ Majt fræ ham; de wa *Vigleth*. Saxe hár glæmt á sæj· was, hwa r han kam fræ'. Mæn nær vi under· søger æ Kongeræk'ki i dæn gammel eng'elsk Skrøwt, blyw·er ed klá'r fo was, te Vigleth wa Sön á Fengo (Waga) á vild· hæwn hans Dø'. Så kam di tow' áþ á slá's, á de gik sör'en, te Amleth fild'. Hans Dránning, Ermuthrud, há·r låw·e ham, te hun vild· kjæmp te de sidst á et' öw·erlöw· ham. Mæn Skam' fo' hun! Æ Da·me kam jo po anner Tan'ker á gyw't sæ mæ ham, dæ há·r slawn hinde Hosbond ihjæl. Dæ r ka en si', te dæ ær sámm· Kwind·fálk, te en ka et' trow' öwer en Da·rtre'n.

Amleth blöw lå' i en Hyw', dæ·r hwa·r han fild'. Di sæj·er, te de ær ve Ammelhede ve Randers, á dæ r ær dæ blöwn re'st en Mind·sti'en öw·er ham.

En kan et' sæj·, te æ Sag'n om Amleth ær skjön' á æ'del. Dæn ær fuld' á Troløshi'e á ro' Grusomhi'e. En skuld· jo tøk'k, te de há·r wot nåk fo Amleth á dræf Fengo aljænne; mæn han mott növænd'igvi's slá all· hans Fálk ihjæl, som wa hi'el uskylle. De wa jo en Hæwngjær'righi'e, som wa rej'n umenneskelig. Mæn æ Sag'n æ li·ggádt blöwn kjænd' öwer hi'el Værden, fodè te dæn stu·er eng'elsk Degter Shakespeare hár skröwn dærom'.

12. Kong Vermund á Kong Uffe hin Spage.

Atter Vigleth fæk hans Sön *Vermund* æ Rig. Han wa en døgtig Kong· i hans ong· Daw·, á han há·r en skammelig gu'e Swæ'rd, som hie *Skræp*. Mæ dæn' slow han manne vældig Sla. Po hans gammel Daw· fæk han en Sön, dæ blöw kaldt *Uffo* hæller Uffe; om ham ska vi hør mi·er si·n.

Po dæn' Ti' wa dæ i Sønderjylland en Stat-
hålder hæller Jar'l, dæ hie *Frøvin*; han hå'r tow'
rask Sønner, *Keto* å *Vigo*. De ær åsse en Slæjt, vi
kinn'er fræ England, lissom dæn anglisk Kongslæjt.
For æ Konger i Wessex stamme ni'er fræ en Frea-
wine å hans Søn Wig; de ær jo ty'delig Frøvin å
Vigo. Æ Konger i Wessex wa jo kommen te Britan-
nien hærow'erfræ'.

No wa dæ i Swerrig en Kong, dæ hie *Adils*.
Han wa en stu'er Krigskå'l, å en skjønne Då' fild han
ind' i Sønderjylland å dræft Frøvin. At'ter han wa
kommen hjem', prælt han så ukristelig å hans
Sæj'er.

Keto å *Vigo* blöw Jarler atter dje Få'er. Di fæk
snå'r Lejlehi'e te' å sæj: 'Tak fo sidst te *Adils*, fo
han fild ijæn ind' i æ Land å men't, han skuld' snå'r
gjör Ko'l po de hi'ele. Mæn dæn' Gång kam han te
di uræt't, fo *Keto* å *Vigo* å en ong Kå'l, dæ hie
Folke, ga ham en år'entlig Dragt Klø', så han mott
smö'r Hajser mæ Skam'. Mæn de snakke han et' om',
ilåw han kam hjem'; han blöw ve mæ' å præ'l tyk å
hans Sæj'er öwer Frøvin.

De fæk *Keto* å *Vigo* jo å hø'r, å di wa et' rejtig
tefrès mæ'ed. Så ænd't ed mæ, te di to' ed öwertwat
å ræjst te Swerrig å söjt te' æ Kong'sgo'er.

Adils spu'r dæm u'e, hwæm' di wa. Di swa'r, te
di wa frærlø's Mænd', dæ wa drawn hjemmfræ' po
Grond' å en Mo'rd. De wa jo et' hi'el Löw'n, mæn di
tal' mæ Villi så uty delig, te Kongen mott trow', de
wa dæm si'el, dæ hå'r slawn jæn' ihjæl. No, så *Adils*,
han kund' da nåk ha Løst te' å ve', hvæm' di dæ-
hjemm ve dæm tru'e, te dæ hå'r dræft Frøvin. Tho
de vedst di et' så nyw', swå'r *Keto*. Di vedst kons,
te han wa falden i dæn frammest Ræk'ki. Jou', så

Adils. De kund· et' nõt't å skywl, te de wa ham si'el, dæ wa Mæjster fo dæn' Støkk Arbed. Mæn monstro' Frøvin et' hår hat no Bø'r? Keto så; te han hår da tow' Sønner. Adils så; te han vild· da så gja'n ve, hwo gammel di wa, å hwodån di so u'e? Keto swar, te di wa jawngammel mæ ham å hans Bro'er å hår dæn samm· Skikkels. Da så: Adils: „Hwes di hår dje Få'er hans Sind', så kan a ven't mæ en ho'r Omgång' fræ dæn' Si'“. Han spur åsse, om di snakke møj' om å hæwn dje Få'er? Næj', så Keto; de kund· jo et' nõt't å klaw· evind'elig öwer dæn' Skå, en et' kund· bø.

No hår Adils fo Skik å go u'e hwær Dä' aljænne å øw sæ i' å før Wå'ben; han wa jo møj' døgtig te' å slå's å vild· gja'n håld· ed velig. Jæn' Dä' hen't no di tow' Bröjer dje Wå'ben fræm' fræ dje Skyw'l å fulle at'ter Adils. Ilåw han so' ed, sto han stell, fo de wa jo en Skam' fo ham å vi'g. Så så Keto, te no skuld· han ve; te di wa Frøvin hans Sønner å wa kommen fu'er å hæwn ham, fo nu hår han prælt læng· nåk. Adils så; te di skuld· tin'k öw'er ed tow' Gång'. Di skuld· et' så lætsin'dig sætt dje ong· Lyw' i Wåw· imo dje Öwermand'. Mæn no vild· han telby· dæm Pæng· fuer å bø dje Få'er hans Dø'. De vild· blyw· dæm en stu'er Ær, te di hår twungen så mægtig en Höwding te de. Mæn forræsten mott di et' trow', te han gjow· dæn Telbåj fodè, te han wa ræj'. „A gjör' ed kons, fodè a hår Mæli'ehi'e mæ jer Ongdom.“ „Do ka spår dæ al· dæn' Skwald'er“, så Keto. „No mo do trækk fræ æ Bæl'le å slå's mæ was.“

„No, læ go' da!“ så Adils. „Mæn a væl slå's mæ jer bæje tow' po jæn' Gång'.“

„Næj', et' fo aller de!“ swar Keto. „Dæn'

Skam' ska vi et' ha nöj å'." Fo de wa jo ræjnt fo en stu'er Skam' å slå's tow' imo jæn'.

Så ga di dæm te' å slå's. Keto wa møj' hedsig å söj't hådt fræm'. Mæn Adils tjatte kons te ham; de wa, lissom han bår spøj't mæ hans Swæ'rd. Han så ijæn, te Keto skuld hæller ta hans Bro'er te Hjælp, hælsen blöw ed te ingenting'. „Næj'!“ så Keto, — som han ku band'. Å så mæ jæn' Gång' sammelt han all' hans Kræfter å slow' en dra'belig Sla, te han flæk'ke Adils hans Hjæl'm å so're ham i hans Stjær'n. Da blöw Adils ændlemo'l gal' å ga sæ te' å dæng Keto mæ tong' Hogg. Å Keto mott vi'g; de wa klå'r, te han hār et' læng ijæn.

Mæn ilåw Vigo so' hans Bro'er i dæn' Nø', kund' han et' dy' sæ længer. Han storte fræm' å hogg Adils ihjæl.

Si n hogg di tow' Bröjer æ Hu'e å Adils, lå hans Lik' po en Hæjst å før en te di nærmest Bynd'er, dæ bu'e dær omkreg', te Fålk kund' si', hwa di hå r gjow'. Å så ræjst di hjem'.

Vermund to wal imo e dæm å prist dje Gjærning. Mæn æ Swænskere töt't jo, te de wa en ring Sæj'er, tow' imo jæn'. Å dæ blöw gjow' en Væs om' dæm te Spåt: „Adilses Bane brød gammel Kjæmpesædvane“.

Po hans gammel Daw' blöw Vermund nöj awlægs. Han vild' hælst ha hans Frær å Rållehi'e. Æ Tysker kund' rammesti'er, hwa di vild' dæ sønd'er-epo', — han ræjnt ed aller en Kromm. Han töt't: „Der er ingen Røvere i denne Skov“. Telmæj wa han blöwn blind'. Så kund' han jo slæt et' pass po', hwa dæ hænd' sæ.

Han hå r jo, som a hå r så', en Sön, dæ hie Uffo; vi kaller ham *Uffe hin Spage*. De wa enò en hi'el ong' Knæjt. Han wa så møj' en kna'gende brö'lstærk Kjæmpekål'; han hå r en Breng' så bre' som po dæn stöst Ty'r. Mæn Fålk töt't, te de wa småt mæ æ Fostand'. Han så næjsten aller en U'er. „Kommer vi et' idå', så kommer vi imå r“, men't han. „En ska aller gjör idå', hwa en ka åpsæt't te en ajn Gång'.“ — Si', Vermund wa jo nåk blind', mæn han kund jow ilyw'l skjönn; te de wa et' hi'el rejtig mæ Uffe. Dæ fu er hå r han tawn hans gu'e gammel Swær'd, Skræp, å læt en graw' ni'er en Stæj i æ Haw; fo han vild jo et', te en skuld' komm' i Uffe hans Hind'er, nær æ Dræng' wa så tässi.

Mæn po jæn' Gång' blyw'er dæ li'ggådt Sla i æ Frikadæll. Fo no kom'mer æ Tyskere. „Eins, zwei, eins, zwei, vänster, hyw'er, eins, zwei, halt!“ Sör'en marsi'erer dje Sænd'mænd' ind', te æ Sa'bler di rasler, å æ Spø'rer di klirrer. Dæn fornæmst å dæm goer fræm' po æ Gwol', gjör stram' Honnø'r lissom en Pröj'ser å sæj'er: „Hans Majestæt', dæn tysk Kong', læ hælsen Kong Vermund, te han hå r hõt, te Kongen ær blöwn nöj åld'ere, å hans Ri'g ær gawn i Søk'k, å de ær en sö'l'le Re'lehi'e, å dæ ær ingen te' å foswa'r æ Land' imo æ Fjender. De ær hans tysk Majestæt' ki' å' å hør, å da han ær tjænstvillig å hå'r en stu'er å æ'del Hja't, så væl han no telby Kong Vermund å öw erta æ Regi'ering. Så ska Kong Vermund blyw' såt po Awtæjt å fo' en gu'e Pasning te hans Dø'då'. Mæn hwesomensti' han et' væl ta imo dæn hæ'r flåt't Telbäj, så ær ed fobi' mæ æ Tyskerkong' hans Tålmo'dighi'e. Så mo Kong Vermund ve, te så sto'er en po *Kri'g!* Hæller åsse ka Prins Uffe mø' dæn tysk Kro'nprins te Twekamp,

Dæn tysk Sænd'mand' kræw'er æ Rig. Te vænster sej'er Uffe.

Engelsh Tegning fra 14. Aarhundrede. — Med Tilladelse af Professor R. W. Chambers. Ligesaa de følgende.

å dæn', dæ foer Öwerhånd', ska ha æ Ri g." — Tesidst så æ Sænd mand' po hans Tysk: „Verstanden?" De vel sæj: „Hår do fostawn mæ?" Å så so' han sæ omkreng', nåk så stålt, å snue hans Kne'welsbart.

Stakkels Kong Vermund wa hi'el falden hæn'. No hå r han aller hõt wa r i hans Løw daw ! Å så åw en i æ Hand'el dæn Ufoskam'methi'e, te Uffe, dæn' sølle Tåssi, blöw udfårdre te Tweekamp! De wa snå'r de væst å de hi ele! Vermund blöw' så fobitre, te han sprang åp å råw't, han vild' si'el go i Tweekamp. De grinne æ Tysker kons å': Hans tysk Majestæt' vild' da et' gjö sæ si'el te Na'r ve' å slå's mæ en blind' gammel Mand'.

Mæn no ski'er æ Mirakel. I dæn öllet Stå'nd, lissom de hi ele ær ve' å væ fobi', wowner Uffe åp. Han stræk'ker hans Kjæmpekråp å skræw'er u'e å plan'ter hans bre Fæd'der lig mød't fo æ Tysker. „Tøw' ledt, tøw' ledt, bette Væn!" sæjer han. „De jaw er wal et' så stærk. — No ka do ræjs hjem' te di Hosbond, Falil, å så ka do hælsen å sæj ham, te han skal et' komm hæ r å stekk hans Ni'es i anner Fålk dje Sager. Uffe ska nåk si'el væ Kå'l fu'er å klår dæm hæ'r Ær'ter!"

Bo'de Vermund å æ Tyskere å all dæm anner Fålk dæringd' hå r næ'r taft Ni'es å Mund' å bår Fobau'sels. Sör'en som dæn tåssi Sle'gi da ku tål! No hå r di aller kjænd Ma'g!

Vermund vild' slæt et' trow', te de wa hans Søn Uffe. Så mott di fø r ham hæn' te dæn blind' Kong, te han kund' fø'l po hans Ansegt å hans bre Breng'. Jou', de wa li'ggådt sann, de mot't væ Uffe.

Så blöw di jæns om', te Uffe skuld' mø' dæn tysk Kong hans Søn te Tweekamp po en Hål'm i dæn' Flo'e, di kaller Ejder; dæn lø'ver po æ Skjæl mæll'

Uffe gir Swa'r po Teltà'l. Te vænster ær han ve' à be' te Wahærr'.

Uffe blywer klæ po' te Kamp.

Kong Vermund hans Ri'g å æ Tyskere. Mæn Uffe vild· et' væ fonyw e mæ' å kjæmp imo jæn' Tysker. Han vild· kjæmp mæ dæm tow' villest tysk Kjæmper po jæn' Gång'. De wa, fodè te han vild· bø· dæn' Skå, hans Landsmænd' hå·r· lidt po dje Æ·r, ilåw Keto å Vigo wa tow' om' å fæld· Kong Adils.

Så fæk di da traw'lt mæ' å stramm· Uffe an. De wa no et' så læt å find· ham en Swæ'rd, fo all·dæm, di ga ham, sprang i Støk'ker som Glar, lisså so r som han fæk dæm i æ Hå'nd å swinn· dæm. Så tesidst wa dæ ingen ajn Rå'e: Vermund mott foklår Fålk, hwa·r hans gammel Swæ'rd Skræp lo gjæmt, å fæk en graw·e åp ijæn. Hwes dæn' et' håldt', så han, så wa dæ ingenting', dæ ku håld·. — Mæn de wa åsse gal' mæ æ Rustning: dæ wa ingen, dæ kund·spænd· om Uffe hans bre Breng·. Di mott sprætt jæn' åp å rimp en sam'mel ijæn mæ Strek'ker i dæn vænster Si·. Po dæn' Si· gjow· ed et' så møj', fo dæ r dæk'ke jo æ Skjåld'.

Så kam da tesidst æ Kampdå'. Kong Vermund å hans Fålk sto po æ næ·r Si· å æ O', æ Tyskere po æ sønder Si·. Vermund hå·r læt hans Tro·n sæt't po en Brow', dæ gik u'e i æ Wand', te han kund· strags vælt sæ ni'er å drown sæ, hwesomensti' de skuld· go gal' fo Uffe.

No blöw di trøj' Kjæmper færre öw'er te æ Hål'm å så gik ed lø's. Æ Tyskere wa møj' hedsig å söjt hådt fræm'. Uffe wa sinne å støt. Han muntre dæm blåt åp te' å go enò mi·er hådt po'. Han så te' æ Prin's, te han skuld· et' læ sæ lump å en almind'elig Kri·ger, å te æ Kjæm'p, te han skuld· skamm· sæ ve' å kryv· i Skyw'l bag æ Prin's hans Røg'g. Sör'en gik ed en Stå'nd, å Vermund wa næ·r ve' å trow', te Uffe wa røj' å skuld· blyw· dæn bet'te. Dæ·fu·e række Vermund hans Stu'el nærmer te æ Wand', for han frög't

de væst. Mæn så mæ jæn' Gång' hõt di ed kling· vældig stærk, å pladask lo' dæn tysk Kjæm'p po æ Jow'r. „Dæ'r klang' Skræp!“ råwt Kong Vermund. „Mæn sæj' mæ, hwa'r ramt han ham?“ Di swa'r, te æ Mand' wa blöwn sko'r öw'er mød't po'. No gik den tysk Prin's hådt po', å Uffe äpmuntre ham stadig te' å hæwn hans Kammerå't. Mæn ploms, pladask, dæ'r lo' åsse han. „No klang' Skræp ijæn!“ råwt Kong Vermund, å hans Fålk sått i' mæ vældig Ju'belrof.

Æ Tyskere hår kons å sammel dje Kjæmper åp å trækk hjem'.

Atter Vermund hans Dø' blöw Uffe Kong· å regi'ere læng· å løk'kelig. Atter ham kam hans Sön, Kong *Dan*.

All' de hæ'r mo vi no et' ta fu'e sand· Histår'ri. De ær kons ang'lisk hæller jysk Fålk'sag'n mæ møj' Dej't imæll. Vi ka blåt skjønn·, te dæ hår wot fli'er regi'erend Slæj'ter i æ Land', å di hår såmti wot Uvænner. Horvendel å Amleth hår stawn imo'e Waga (Fengo), Wihtlæg, Vermund å Uffe, som ijæn hår wot Vænner mæ Frøvin å hans Sønner Keto å Vigo. Æ Fotæl'ling om Vermund å Uffe ær blöwn omdej'te å en sønderjysk Dej'ter i Med'delald'eren, dæn' Gång' di tysk Kæjser vild· ryw· Sønderjylland te dæm, å æ Pæso'ner ær blöwn gjow te Sindbelleder po di kjæmpend Fålk'sla. Di tysk Sænd·mænd' ær hastig å stu ertå'lend, lissom æ Altysker tit hår wot no omdaw·. Vermund ær en Belle po dæn dansk Sår·løshi'e å Blind·hi'e, dæ sæj'er: „Der er ingen Røvere i denne Skov“, å Uffe ær dæn dansk Træghi'e å Mægelighi'e, dæ sæj'er: „Kommer vi et' idå', så kommer vi imå'r!“ men han vi'ser tesidst, te i dæn öllet Stå'nd kan æ Dansker li'ggådt wown åp å foswa'r æ Fædreland' mæ Støthi'e å Sinnehi'e. Dan ær ingen histo'risk Pæso'n, mæn en Sind·belle po', te æ Dan-

sker blöw Hærrer i Sønderjylland atter Uffe hans Daw, ilàw æ Angler wa wandre u'e te Britannien, som blöw kaldt England atter dæm. Næ'r Dan ær Uffe hans „Sön“ å arr'er æ Rig at'ter ham, så væl de sæj, te dæ ær ingen, dæ håw'er, te di Dansk hår tawn æ Land' mæ Wåld' å Majt; dæn' Snak om blodig Ero'bring ær kons nøj, æ Tyskere finder po'.

Dæ wa åsse Fotæl'linger om Uffe i England; dæ r kaldt di ham jow Offa. Dæn ældst å dæm ær en Dejt, å dæn' ær snå'r fetal'.

„Offa regi'ere öwer Angel, Alewih öwer æ Dansker. Dæn hæ'r Alewih wa dæn mo'digst imæll' Mænd', mæn han öw ergik ilyw'l et' Offa i Manddom. Fo Offa öwerwand' i hans gråw ong' Åld'er en stu'er Kongeri'g. Han foswar æ Skjæl imo æ Myrginger ve Fiveldor. Si n öwerhåld't æ Angler å Swaber, hwa Offa hår slawn fåst.“

Hæ'r foer vi å ve'r, te Offa ær ong' lissom Uffe, å han kjæmper mæ tow' tysk Fålkefæ'rd, Myrginger å Swaber; de ær dæm, dæ i dæn dansk Sag'n ær blöwn te di tow' tysk Kjæmper.

I en eng'elsk Håndskrøwt fræ omkreng' 1300 ær dæ en Konstner, dæ hår tæjnt Belleder te æ Fotæl'ling; de ær di ældst Belleder te Danmarks Histår'ri, vi hår. Dæm hår a trøt å i mi Skrøwt.

13. Æ Skjoldunger.

A hår så' i dæn føst Kapitel, te „i Arilds Tid“ wa dæ ingen Land', dæ hie Danmark. Mæn dæ hår sekker wot en Fålk, dæ hie Daner. Hwa'r di bu e, ve' vi et' så nyw. Sæmm sæj'er, te di kam fræ Upsala i Swerrig; mæn dæn føst Stæj, vi kinner nøj sekker te dæm, ær Sjælland. Dæ r bu'e dje ældst Kong'. Sæmm kaller ham *Dan* atter æ Daner. Anner

Uffe blywer Kong.

kaller ham *Skjold*, fodè te æ Daner dje ældst kjænd' Kong-slæjt hie *Skjoldunger*. De ka væ was li·g møj', fo dæn hæ'r Dan hæller Skjold ær jo kons en åp'-dejte Pæso'n.

Hæller ska vi sæj : de kan jo væ, te æ Daner hår dørke bo·de Dan å Skjold som en Slaws „Vætte“ hæller Skjôtsånd'; å dæn' Slaw wa dæ jo manne. Så møj' ær sekker, te dæ wa en mytisk Kwind-fålk *Skuld*, som wa åp'nævnt atter æ Skjoldunger. Hun blöw snå'r kaldt en „Valkyrje“, å snå'r wa hun jæn' å di træj' „Norner“, dæ sku styr æ Skjæ·ben for hi el Værden. Hun hår fåt Horns Herred te Underhåld' fo hind· si'el å hinde Tjænnestpig·er, å dær bu e hun i Skuldelev Bøj'. De ær jo tydelig nåk, te Skuld wa æ Skjoldunger dje Skjôtsånd' hæller „Dis“, å hun hår hinde Tæmpel å Præstinder i Skuldelev. De ænd't rejtgignåk mæ, te hun blöw utrow' imo hinde Slæjt å bragt Kong Hrolf Krake i Uløk'k; de væl i dæn dejterisk Sprog sæj· så møj' som, te æ Skjoldunger dje Løk'k fowandle sæ tesidst te Uløk'k å Undergång'.

Om Kong *Skjold* fotål· di manne sær 'Teng'. Dæ wa jæn' Gång', te æ Daner wa ur·en Kong· a i stu'er Nø' å Kni·v. Da kam dæ en skjönne Då' en Skif sæjlend te dæm, ur en Mast hæller O·rer hæller Ro'r, — (de hår nåk wot en Slaws Motórbu'ed, ka en fosto') —, å dær lo 'en bette, skjön Dræng' po en Ni'eg, å manne Wå'ben å Kåstbarhi'er omkreng' ham. Sör'en en Mirakel wa jo tydelig en Tæj'n fræ æ Gu·der, å så wal't di æ Dræng' te Kong· å kaldt ham Skjold.

Si'n regi'ere han læng· å løk'kelig, å ilåw han wa dø', blöw han lå' po dæn samm· Skif, han wa kommen epo', å så drøw en u'e po æ Haw, ingen vedst, hwa·rhæn'.

Æ Skjoldunger dje hælle Böj' wa Lejre po Sjel-land. Dæ'r lo' jæn' å dæm stöst Tæmpler i æ Na-land. Å rimmeligvi's hår di dæ'r dørke en Gud, di kaldt *Frode Fredegod*; de wa ham, dæ hår stifte dæn hælle Frær, „Frodefred“, som ingen tu r å bry'. Dæn' Frær kinner vi gådt nåk fræ far: de wa dæn', æ Ang'ler wa så nyw· om' å håld', næ'r di hår Fæst fo dje Gudind· Nerthus i gammel Daw. I Upsala hår di åsse en Frodefred, mæn dæ'r wa en stifte å dæn' Gud, di kaldt *Frey*, Sön å Niærth, som sekker hår wot Nerthus hinder Bro'er. Vi ka fosto', te Frode Fredegod, Frey å Niærth, de ær blåt foskjæl'lig Nawn fo dæn samm· Gud. „Kjært Barn har mange Navne“.

Hrotho hæller Rotho wa en ajn Guddom', som æ Skjoldunger dør'ke. Vi hører kons dærom' i en Stomp Vi's i jæn' å Saxe hans Fotæl'linger; mæn æ Skjoldunger håldt møj' å' å åp'kald· dje Bö'r mæ dæn' Navn Hroth—; dæ'r ær fi'r å dje Prinser, dæ hi'er sør'en: Hrodgar, Hrø(d)rik, Hrodmund, Hrodwulf. De ær tro'lig, te Hrotho ær dæn samm· Pæso'n, dæ hælsen hie Frode, Frey hæller Niærth. Di Gammel håldt møj' å' å læ dje Gu'der ha manne foskjæl'lig Nawn te' å skywl dæm mæj; di kundtit ha lisså manne, som en Kamæleo'n hår Farrer.

14. Kong Halvdan å Kong Hroar.

Dæn føst Skjoldung, vi kinner ve Naw'n, ær *Halvdan*. Han hår trøj' Sønner, fotæ'ler „Bjovulfskvadet“: *Hjargar*, *Hrodgar*, — ham kaller vi *Hroar* —, å *Helge*. Dæ wa fi'r Sønnesønner: *Hjargar* fæk *Hjarvard*, *Hroar* fæk *Hrørik* å *Hrodmund*, å *Helge* fæk *Hrodwulf*, — ham kaller vi *Hrolf Krake*. Dæn føst Bogstaw i dje Nawn skuld· al'ti' væ· h. De wa

kaski'sæ en hæl'le Skik; mæn de wa jo et' så næm' for æ Waskerku·en å kind· dje Lommtörklæjer fræ hwæranner, nær dæ sto *H* po dem all·sam'mel.

Hælsen ve' vi et' møj' å sæj· om Halvdan. Vi ve' blåt, te han hå·r en mægtig Fjend· i dæn nar Di'el å Tyskland, i dæn' Fålk, som di kaldt *Barder*. Dje Kong·, *Frode*, wa en stu'er Krigskå'l; han wa ingen Frode Fredegod, skjönt di tow' ær blöwn blænd· møj' sam'mel i æ Sag'n. No, dæn hæ·r Frode vild· ryw· Sjælland te sæ. Han fild öw'er Halvdan, to ham te Fang· å dræft ham; sör'en blyw·er dæ fetal' i „Hrolf Krakes Saga“. Hwa dæ blöw å Halvdan hans ældst Sön Hjargar, ve' vi et', åndten som han dö· tile. Å di ong Prinser, Hroar å Helge, mott skywl dæm ve jæn' å dje Få'er hans tro' Mænd', fo Kong Frode söj't at'ter dæm å vild· dræf dæm; han hå·r såt en hyw' Pri's po dje Lyw'. Mæn ham, di wa gjæmt ve, wa en klo'g Kå'l; han hå·r tow' Hund·, dæ hie Hopp å Hø; å næ'rensti' æ Knæj't hõt ham kall· mæ hyw' Røst: „Hopp å Hø!“, så vedst di, te æ Kong· hans Mænd' wa u·e fu·er å sö·g at'ter dæm, å så ku di skywl dæm i en dy'f Hwol i æ Jow'r, te de wa öw·er. Sör'en bjærre di dæm. Å da de wa rask Knæj't, så ænd't ed mæ, te di öw·erfild' Kong Frode å brend ham ind·. De wa Tak fo sidst. Så wa dje Få'er hæwnt.

Si·n blöw *Hroar* tawn te Kong·. Han wa hælsen møj' rälle å frærle. Vi ka sæj·, te han ær dæn föst Æxæmpel po de, som ær blöwn ve mæ' å væ en Sæ·r·kjænd· fo dæn dansk Kong·dømm· lig te wa Daw·: vi hår mjestendi'els al'ti hat en gu'e fålkelig Regi'e·ring. Hroar ska ha gjow møj' fo wa Næ·ring å Hand'el. Han ska ha fløtt æ Kjømænd' dje Markend fræ Høgekjøbing mød't po Sjælland ni'er te en Vi'g ve Isefjorden, så di kund· læt'ter komm· dæ·tè mæ

dje Skiv'er. Dæn nöj' Böj' skal ässe ha fåt Naw'n atter ham, Roskilde; mæn a twi'ler, fo dæn stu'er Kjæld: i Roskilde, Maglekilde, hær sekker wot hæl'le fræ gammel Ti', å de ær möj' tro'lig, te dæn hær wot indvi'e te dæn' Gud Hrotho, vi nys hõt' om'. „Bjovulfskvadet“ fotæ'ler, te Hroar bögge en stu'er Hal'; han kaldt en Hjært, fodè te dæn wa pry'de mæ Hjår'thwojer.

Mæn Hroar fæk et' Låw te' å sej' æ hi'ele Ti' i Ro' å bögg Kjøvstæjer hæller Slåt't. Fo en hær et' længer Frær, ænd som jæn' si Na boer væl.

Æ Barder dje Kong, Frode, hær en Sön, *Ingild*, som blöw Kong at'ter ham. Å no wa de *hans* Tu'r te' å hæwn sæ, töt't han. Han lo læng: å kri ge mæ Hroar, mæn tesidst fæk Hroar de ilyw'l mæ ge sör'en, te di slut Frær, å Ingild sku åw'en i æ Hand'el gyw'tes mæ hans Dæt'ter, *Frøvar*. Æ Bröllopsdå' kam. å di håldt dje Bojel mæ bo de Dans å Mosik. Dæ wa ingen small Stæjer. Mæn imæll: di bardisk Gjæster wa dæ en gammel Kjæm'p, som hær wot en gu'e Kammerå't te Kong Frode, — han ær blöwn kaldt *Stærkodder* i dæn dansk Sag'n —, å han åp'dawe, te jæn' å di dansk Bru'swænd: gik å spankuli'ere mæ Kong Frode hans Swæ'rd, som di hær tawn fræ æ Kong, ilåw han blöw dræft. De kund: dæn gammel et' döj. Så ga han sæ te' å heds Ingild åp. „Ka do kind: dæn' Kling', bette Væn, som di Få'er før sidst Gång', ilåw æ Dansker slow ham ihjæl? No kommer hær en ong' Sprengfy'r å Vegtigpro's te en Dansker, Sön å jæn' å dæm, dæ to æ Lyw' å Frode. Han swanser hær å prå'ler mæ dæn' Swæ'rd, som *do* bu'r æj-mæ Ræt't. Ær do söl'le nåk te' å vill: find: dæ i de? Mand dæ da åp, di'n Ski-båws!“

Å sör'en blöw han ve mæ å tirr: ham, li'g te Ingild blöw flintrende ryw'gal' å sprang åp å hogge

lø's po æ Dansker. Æ Boj-el gik jo gädtnäk i Skurre-murre å ænd't mæ blodig Kamp.

De hæ'r kund· jo et' go stell· hæn'. Dæ blöw ijæn Kri'g mæll· æ Dansker å æ Barder, å di ga hinajn manne skrap'p Lussinger. De gik så hådt po', te Ingild angre'v Hroar ve hans Bår're Hjært po Sjælland å va li g ve' å ta' en. Mæn tesidst blöw han ilyw'l öwerwunden å Hroar å å Helge hans ong· Sön Hrolf.

15. Kong Hrolf Krake.

Ilåw Hroar dø', skuld· hans Sön *Hrørik* jo ha wot Kong·, kan en fosto'. Mæn de vild· *Hrolf* et' læ gjæld·. Vi ve' et', hwa dæ wa dæm imæll·, mæn nåk om de, Hrolf gjow· kårt Prosæs mæ dæn ajn. Ilåw no Hrørik so' ham marsi'er åp mæ hans stout Krigskå'l, blöw han skræmt rej'n hæn', så han hældt all· hans Guldreng· å anner Skat't u'e i en Døng· fu'er ve hans Pwot; en kund ligfræm' woj i dæm. Dæ fue kaldt di ham si'n Hrørik *Slængereng*. Mæn de wa no spildt' Uma'g; Hrolf lo sæ et' fomild·. Han jog dæn sölle Slængerik væk å røw æ Ri g te sæ. I dæn gammel dansk Dejt, dæ hier „Bjarkemål“, sto'er dæ, te han slow Hrørik ihjæl; mæn de passer nåk et', fo i Jylland wa dæ si'n en bette Søsselkong Hrørik, som öwerlöwe Hrolf, å de wa vesnåk dæn samm· Pæso'n.

Hrolf blöw en rejtig Fålke-Kong·. Han wa et' som Hrørik, som di så om, te han bår pu'ge Guld' sam'mel, mæn brø sæ et' om å sammel gjew· Kjæmper. Hrolf, han di'elt u'e te hyw'er å vänster, så dæ wa ingen small· Stæjer. De wa en gu'e Hand'el å tjæn· ve ham.

Dæ fu'e sammelt han snår en mægtig Flåk å dæm bæjst Krigskå'l i æ Na'rland·; de kaldt di po

dæn gammel Mo'l en „Hird“. Fræ Na'r å Sønd'er, fræ Øster å Væjster kam di ong· Mænd' rændend å mældt dæm te' å blyw· hans Hirdmænd' hæller Huskål.

Sör'en kam dæ en Då' jæn', dæ hie Vøgg; han ska ha wot en Swænsker. De wa en fat'te Kål i nöj pjal'te Kløj'er. Ilåw han wa kommen ind' i æ Kong'sgo'er, glu'er han fäst åp å ni'er ad æ Væggi. Så stelt han sæ li·g mød't fo æ Kong', som so' po hans Trøn hæller Hywsæ. Vøgg kigge po ham en Stø'e, å så så· han tesidst, lissom nöj skoffe: „No hå·r a vent å find· en stu emægtig Kong', å så sej'er hæ·r sör'en en bette Krake.“ De U'er, „Krake“, wa en gammel Naw'n fo en tønd', stompe Sta g.

Hå·r no Hrolf wot en Tyran', lissom dæm østerlandsk Sultaner, så hå·r han strags læt Vøgg arresti'er å smi· i æ Hund·hwol hæller læt æ Bø'del kapp hans Hu'e å'. Mæn Hrolf wa en rejtig Fålke-Kong'. å dæ·efu'e så· han lisså rålle: „Do hå·r gi en mæ en Naw'n. No skuld· do e'gentlig åsse gi' mæ en Nawn-gaw', fo de hør sæ te. Mæn da do wal ingenting' hå·r å by· mæ, så blyw·er de nåk mæ si'el, som ska gi jæn' te dæ.“

Mæ di U'er strøg han en Guldreng' fræ hans Å·m, å kåst dæn te ham.

Vøgg gre'v en å sått en po hans hyw·er Å·m, å dæn' strække han åp i æ Loft. Mæn den vänster håldt han gjæmt bag hans Røg'g.

„Hwafu'e gjör du sör'en?“ spu·r æ Kong, hi'el forunner.

„Jou“, så· Vøgg. „Tho de ær, fodè te no skammer dæn vänster sæ fo dæn hyw·er.“

Kongen mott li', å så to' han en ajn Reng' å kåst te Vøgg.

Å Vøgg sått en po hans vænster År m. Så række han ijæn hans hyw'er i æ Loft å swæрге, te hwes Kongen blöw dræft, så vild *han* hæwn hans Dø'.

Hrolf smi:lt å så: „Dæ ska ledt te' å gjö en Bå'r glå'.”

Mæn de wa et' Löw'n, de som Vøgg hå'r swæрге. Han kam gådtnåk te' å håld' hans Löw't om å hæwn Hrolf.

Si'n dæn' Då' hie Kongen al'ti Hrolf *Krake*.

Dæ wa Lyw' å Løstighi'e i æ Kong'sgo'er po di Ti'er. Dæ wa ingen styw' å fornæm' Skik. De flø'e mæ Øl å Mjø, å æ Kjæmper o'e Su'elmar ve bre Bow'r. Æ Knogler kåst di hæn' i en Kro'g å æ Sa'l, å dæ'r blöw di leg'end, te di lo' i hi'el Hyw'. De wa et' tit, te dæ wa Hu'erejngjö'ring, ka en fosto'.

No wa dæ en norsk Kjæm'p, dæ hie *Bjarke*, — de væl sæj: „dæn bet'te Björ'n”; bo de hans Få'er å hans Mu'er hå'r åsse Björn-naw'n. Han ræjst engång' te Sjælland fu'er å søg Tjænnest ve Kong Hrolf.

Ve Awtensti' kam han te en bette Hu's å fæk Låw å blyw' dæ'r om æ Næt. Han spu'r, om di ku fotæl ham nöj om Hrolf å hans Fålk. Mæn i dæn samm' Yw'blek blöw æ Ku en hi'el uløk'kelig å græ'e, som hun wa piske. „Hwa flæ'ver do fue', di'n dumm' Kjælling?” så Bjarke. Så fotæl hun hinde Uløk'k.

„Mæ å mi Mand' hå'r en bette Sön, som hier *Hjalte*, — så møj' en knöw' bette Kytter. Jæn' Då' fand han po', te han vild' åp te æ Kong'sgo'er. A så te ham, te han wa gal'; di stu'erajte Kål vild' bår gjö en Uløk'k po ham. Mæn de fæk et' hjælp, de skuld' no ilyw'l væ. Så mott a jow pakk no E'dels-wår i en Pu'es, å åstæj traske dæn bette Klør'. Si'n ær a b'öwn fotæl', te ilåw han wa kommen ind' i æ Kjæmper dje stu'er Ståw', sto' han dæ'r hi'el fja'le

á vedst et', hwa han tur sæj· hæller gjör. Di grinne jow ad ham á spu·r, hwa han wa fo en bette Spir'ris, á hwæm' han söj't, hæller hwa han vild·? Han tur et' swa·r. Så wa dæ jæn', dæ fo Sjou's Skyld' kást en Knogl at'ter ham. De wa li·g mæ Nø' á næp'p, te æ Dræng' kund· spreng· tesi, så han et' fæk en i æ Stjær'n. Si·n putt di ham hæn' i æ Døng·, hwar di kyl't æ Knogler, nær di há·r gnaw·e æ Su'el á dæm, á di blyw·er ve mæ' á kyl at'ter ham, så a ve' nap'le, om han ær i Lyw· enò. Mæn hwesomensti' do vel lönn· mæ fu e de, te a há·r gien dæ Husly', så mo do låw· mæ, te do et' væl kyl stu·er Knogler at'ter ham, mæn kons á dæm smo'!"

„De væl a gja·n låw·“, så Bjarke. „Mæn a tów's hælsen, te de ær en ring· Fonyw'els fo stu·er Kå·lmennesker á kyl Bien· atter Fålk hæller á gjö· Fotrær po smo' Rållinger.“

Dæn næjst Dá' kam Bjarke te Lejre. Han sått hans Hæjst i æ Kong hans Stáld' á gik ind' á tow Plads nær ve æ Da'r i dæn stu·er Stáw·, hwa r æ Kjæmper skuld· ha dje Unnen. De wa·re et' swa·r læng·, fa r han hót nøj lissom krads i dæn' Knogldøng·, dæ lo' i dæn jænn· Hjör·n. Li·g i de samm· so' han en bette swot Há'nd, dæ kam fræm' fræ æ Døng· á gre'v atter en Knogl. Han gik hæn' te æ Døng· á spu·r: „Hwæm' ær dæ·r?“ Dærind· fræ' blöw dæ swa·r hi'el stell: „A hier Hjalte“. „Hwa gjör du dæ·r, tåssi Dræng'?“ spu·r Bjarke ijæn. „A bögger mæ en Skjåldbår're“, så Hjalte. „Dæn' skidt Skjåldbår're ær et' møj' wa'r“, så Bjarke, á så trak han æ Dræng' fræm' fræ æ Døng·. „Læ mæ væ, læ mæ væ!“ hwælle Hjalte. „De blyw·er mi Dø'! No há·r do röwn mi Skjåldbår're ni'er, á a há·r li·g bögge dæn så hyw', te dæn kund· dæk'k mæ imo all· dje Knogler!“ „Do skal et' mi·er bögg Skjåld-

bår're", så Bjarke, å så slæft han ham hæn' te en Wandtrog å tu'e ham hi'el rej'n. Så gik han teba g te hans Plads å så't æ Dræng' ve hans Si'; Hjalte wa så ræj', te han bev erriste, mæn han kund' jo nåk mær'k, te æ Mand' vild et' gjö ham Fotrær.

Ledt atter ledt kam dæ no Fålk i æ Ståw, å æ Kjæmper blö møj' forunner ve' å si' Hjalte po æ Bænk. Di fand', te han wa blöwn låwlig kálhøgen. Hjalte vild' teba g te hans Knogldøng, mæn Bjarke håldt ham fåst. No skuld' di jo ijæn ha dje Fonyw'-els å ga dæm te' å kyl' mæ Knogler öwer æ Bow'r. Bjarke ræjnt ed et', mæn Hjalte wa så ræj', te han tu'r hwærken i d hæller drek'k. Så mæ jæn' Gång' råw't Hjalte, hi'el fostørre å Skræk: „Ta dæ i Wår, Bjarke! Dær ær jen', dæ sejter po dæ mæ en foskrækkelig stu'er Knogl!“ „Pyt mæ de!“ så Bjarke. Ilåw æ Knogl kam flyw'end, gre'v han en mæ hans Hå'nd å sænd' en teba g i æ Stjær'n po ham, dæ hår kyl't en. ÆKål' blat om' po æ Jow'r, stien dø' mæ de samm'. De ka nåk hænd sæ, te dæ blöw en stu'er Åp'standels, å di sænd' Båj atter Kong Hrolf. Han håldt skrap Fohø'r, å di mott telsto', te Bjarke hår kons foswa'r sæ si'el. Så skjældt Hrolf æ Huskål' u'e å så: „I hår fåt en skidt Wån. A mo skamm mæ, te a hår sör'en Huskål', å I skuld si'el skamm je som Hund!“ Te Bjarke så han, te han skuld' jo bø fo de, te han hår slawn dæn ajn Kål' ihjæl; „no ka do ta hans Plads i mi Tjænnest, så ka de go lig åp“. „Jou', de væl a nåk“, så Bjarke. „Mæn a væl et' skill mæ fræ Hjalte, å a væl si'el søg mæ mi Plads i æ Ræk'ki“. „Han sier et' u'e tel, te han du'er møj'", så Hrolf. „Mæn skidt, læ go'; a væl et' næjt ham æ Kåst“. Så gik Bjarke lång's mæ æ Ræk'ki, å ilåw han hår funden en Stæj, han tøtt om', rökke han træj' Mand' åp fræ æ Bænk å så't sæ dær mæ Hjalte.

Fræ dæn' Ti' wa æ Hu-skål blöwn sä klog, te di håldt Frær mæ Bjarke ä hans bette Væn.

Sör'en gik ed tel, te Bjarke á Hjalte blöw åp'-tawn i Kong Hrolf hans Hird'. Di tow blöw Fást-bröj'er á håldt sam'mel te dje Dø'dä'.

Sam'mel mæ hans Bærsærker á anner Kjæmper slow Hrolf Krake manne dra belig Sla á gjow manne stu'er Gjærninger, sä han blöw dæn mjest nawn-kun'dig Hæltkong i æ Na rland'. Mæn vi kin'ner et' swa'r möj' te hans Gjærninger.

Vi ve', te han før Kri'g mæ *Agnar Ingildsön*. De hár sekker wot en Sön á dæn' bardisk Kong Ingild, som Hroar ä Hrolf hár öwerwunden. Han hár vill hæv'n hans Få'er, mæn de gik ham et' bæj'er. Bjarke dræft Agnar á blöw te Lön' gywt mæ *Hrut*, som wa en Dæt'ter hæller Søster te Hrolf. Si'n hør vi et' mi er te æ Barder; di hár nåk fát, hwa di hár gådt á'.

En ajn Gång' wa Hrolf hans Fålk mæ i en Klameri' mæll dæn swænsk Prins *Adils* á hans Far-brór, Kong *Ale* á Swerrig. Hrolf hár låw e á hjælp Adils, mæn kund' et' si'el komm', fodè te han lo i Kri'g mæ æ Saxer. Så sænd han hans Bærsærker á nu'er anner Krigskål. Hwær' á æ Bærsærker skuld' ha trøj' Pund Guld', á di anner Krigskål skuld' hwær' ha ti' Mark Søl'; áw'en i æ Hand'el skuld' Hrolf ha trøj' stu'er Kåstbarhi'er, som han si'el ku væll. De kam te Sla po æ I's po dæn' Sø', dæ hier Venern. Dær fild' Kong *Ale*, á Adils blöw Kong i hans Støj. Mæn ilåw Adils hár sæjre, vild' han jo et' u'e mæ æ Pæng' á æ Kåstbarhi'er. Så de wa en skidt Hand'el fo Hrolf á hans Fålk.

De wa Hrolf jo et' fornywe mæj, å så fand han po' å ræjs te Upsala fo si'el å hen't æ Sa'ger. At'ter hans Mu'er Yrsa wa blöwn Ænkiku'en, hå'r hun gywt sæ mæ Adils, å no tin't Hrolf, te hun vild-nåk hjælp ham te hans Ræt. Forræsten hå'r han kons hans töl' Bærsærker mæ sæ, ilåw han rej ind' i Upsala, så de wa jo nåk ledt domdristig gjow'.

Adils sku'lt nåk slæm' te Hrolf, ilåw han kam, mæn sått jo da en halvæjs vænlig Ansegt åp. Ve Awtensti' gjow han en stu'er Gild. Di so' i hans Hal' å drak ve lång Bow'r, å po bæje Si'er å Hrolf å hans Fålk wa dæ tænd stuer Bo'l te å warm dæm ve.

No skuld di ha nøj Fonyw'els, å så wa dæ jæn', dæ fu'eslo', te hwær å dæm skuld nævn dæn' Dy'e, han sått hyw est. Adils så: „Gawmildhi'e“. Ilåw æ Tu'r kam te Hrolf, så han: „Tålmo'dighi'e“.

Ja, tho de skuld di nåk fo pröwe, så Adils å grinne. Atter en Støk Ti' så han te hans Swænd, te di skuld øg æ Bo'l po bæje Si'er å Hrolf å hans Mænd'. No smi'er di stu'er Brændstøk'ker po æ Ild' å dæ blöw snår' så hi'e, te æ Dansker wa lig ve' å omkomm. Mæn Adils blöw ve mæ' å sæj, te di skuld øg æ Ild'.

Hrolf so' alstell, mæn de wa snår' et' mi'er te' å udhåld'.

Jæn' å æ Tjænestpig'er hå'r Mæli'enhi'e mæ dæm, å lissom å Wånwår kam hun te' å vælt'en Ølkår, så æ Øl rænd u'e öwer æ Ild' å dæmpe dæn nøj. Mæn de hjalp blåt fo en Tî'.

No wa æ Ild' kommen så nær, te dæ flöw Gni-ster po Hrolf hans Kap'p, å dæn wa ve' å fæng.

Så töt't han, te no ku ed et' nõt't å bi længer. Han snap'pe hans Skjåld' å smi'er po æ Bo'l, imæn han råw't: „Dæn' rænder et' fræ Ild', som rænder

öw'er en!" Så hoppe han mæ en stu'er Spreng' öwer æ Ild', å all hans Kjæmper gjow lissom han, jæn', tow', trøj'.

Hrolf å hans Fålk gre'v åsse nu'er å dæm swænsk Swænd' å smi'er po æ Bo'l, imæn di råw't: „Læ was ø g æ Ild' i Adils hans Hu's!"

De ka nåk hænd sæ, te dæ blöw Äp'standels å Fostør'rels; Kong Adils rænd' hans Væj, å æ Gild' fæk en brat Ænd'.

Si n snakke Hrolf fotro'lig mæ hans Mu'er, å di blöw jæns om, te de wa et' rådelig fo ham å blyw jæn' Då' længer i Upsala. Så fly'e hun ham hæmmelig en Sølhu'er mæ manne Guldreng' å dær-imæll' dæn stu'er Reng' Sveagris, „dæn swænsk Gri's", som wa dæn stöst Kåstbarhi'e, di swænsk Konger æje.

Dæn næjst Mår, fa r de blöw lyst, så Hrolf Fowal te hans Mu'er, å han å hans Kjæmper rej hastig fræ Bøj'. Ilåw di wa kommen te æ Slæt't ve Fyris O', mær'ke di, te di wa fofulle. Kong Adils kam at'ter dæm mæ en mægtig Hær.

De wa nåk bæjst å sin'k dæm ledt, töt't Hrolf, å så grev han ni'er i æ Hu'er å ströj' no Kåstbarhi'er po Fyris Slæt't. Æ Swænsker wa et' si'en te' å hopp å dje Hæjst å sammel åp.

Sör'en håldt han dæm hæn' en Stökk Ti'.

Mæn Adils hå'r en Hæjst, dæ wa så urimelig skrap te' å løv, å tesidst wa han li'g ve' å indhen't Hrolf. Da gre'v Hrolf dæn' stu'er Reng', som di kaldt „dæn swænsk Gri's", å slønge dæn lånt hæn'. Å Adils håldt hans Hæjst an, bukke hans Hu'e ni'er å perke mæ hans Spy'e, te han fæk æ Reng' sammelt åp. Da vænd' Hrolf sæ teba'g å råw't, te de skengre öwer Fyris Slæt't: „No hå'r a swi'nböwn æ Swænsker dje Höwding!"

No, hwodàn de gik hæller et' gik, så slap Hrolf ur·en Skå· te hans Skiv·er å sæjlt hjem'.

Æ Pæng· å æ Reng' hå·r han jow et' fåt Fenger i', mæn han wand' ilyw'l en stu'er Naw'n å dæn' domdristig Ræjs. Å fodè te han hå·r sue Guld' po Fyris Slæt't, fæk æ Dejter si·n fo Skik å kald· æ Guld' fo „Fyris Se“.

Hrolf so' si·n hjemm· å pønst wal po' å før Kri'g imo Adils. Mæn no wa hans Løk'k åsse fobi', å hans Skjæ·ben kam öw'er ham.

Hrolf hå·r en Fætter *Hjarvard*, dæ wa Sön å Hjargar å regi'ere i Skåne som Underkong. I æ Sag'n ær han gywt mæ *Skuld*, som blyw·er kaldt Søster te Hrolf. Mæn de ær et' hinde sann· Natu'r. Som a hå·r så' fa·r, wa Skuld dæn Ånd', dæ skuld· foswa·r æ Skjoldunger; hun wa dje Skjøtsånd' hæller „Dis“ å hå·r en Tæmpel i Skuldelev po Sjælland. Nær de no blyw·er så', te hun blöw gywt mæ *Hjarvard*, som skuld· slå Hrolf ihjæl, så ær de de samm· som, te æ Skjoldunger dje Løk'k blyw·er fowandle te Uløk'k, så di blyw·er lå ø. De ær, hwa en kaller en dejterisk Sindbelle.

Skuld wa en li'e Kwind·mennesk. Hun kund· et' fodra'g, te hinde Hosbond kons wa Underkong å skuld· swa·r Skat te Hrolf. Å hun, dæn li·e Sku'el, sått så unt i *Hjarvard*. De skikke sæ et' fo ham å swa·r Skat, så hun; han wa wal lisså gu'e en Skjoldung som Hrolf, hæller bæj·er, fo *Hjarvard* hans Få'er hå·r da wot ælder ænd som Hrolf hans. *Hjarvard* skuld· bå·r et' væ·r en Kujo'n, mæn sto' po hans Ræt.

No wa æ Ti' kommen, te di skuld· swa·r æ Skat,

á Skuld lo en gráw· stu'er Las breng· ombu'er i dje Skiv'er; mæn de wa et' Pæng·, — de wa jænne Wá'ben. Á di hár tenge en stu'er Hær á Gøter te' á hjælp dæm.

No, di kam da te Lejre á blöw wal mu·etawn á Hrolf. Han gjow· en stu'er Gild·, á Hrolf á hans Fålk drak dæm en ærlig Ru's, som di plæje. Mæn Hjarvard há·r foböj·en hans Fålk á drek'k stærk, så di wa hi'el æ·dru, á ilåw di anner lo' á snár'ksåw', liste di dæm lisså stell· hæn' te dje Skiv'er á hen't dje Wá'ben á dje gøtisk Læj·tráp'per. Á så teba g te Lejre. No skuld· ed go lø's.

Hjalte há·r et' wot mæj te æ Gild·; han wa gawn u'e po æ Land' te en Kjarrest hæller Ælskerind·, han há·r dæru. Mæn undervæjs hót han Spektakel som á Wá'ben á Lu·rer, á så lo han Kjarrest væ· Kjarrest á stræft teba·g te Lejre fu·er á wa·r hans Kammerå'ter ad. Dærom' á om æ hi'ele Kamp æ dæ gjow' en dansk Dejt, dæ hier „Bjarkemål“.

Han ráw't:

Vågner, vågner,
Venneskare!
I vækkes ej til Vin
eller Vivs Tale,
heller til Hildurs
hårde Leg.

Mæn han sawnt hans Væn *Bjarke*, á så rænd· han hæn' te hans Såw·kam'mer á fand' ham leg·end dæ·r i dy'f Söw'n. *Hjalte* ráw't: „Ka do si', te do ka komm· áþ, di'n Syw'såw·er! Æ Fjender æ ve' á stárm æ Bår're!“

Bjarke bår gaw't á swa·r, halsåw·end, — han tru·e, te de wa hans bet'te Kam'merswænd', dæ kald't po ham:

„Ka do re s dæ, bette Knæjt, å legg Brend' po æ Arn å pust, så de ka brend', te en et' ska fry's om si Fenger!“

Å så fild han ijæn hæ'n' i Domsen. Mæn Hjalte blöw ve:

„De ær et' Ti' te' å snu. No mo do gjængjæld' di Gaw'er, di Kong' hær gi-en dæ så tit, å håld' di E-der, do hær swæрге ve Thor å dæm anner Gu der! Hjarvard ær öw'er was, å Skuld hær hedse ham åp te nederdrægtig Forræderi.“

Mæn no hær Hjalte et' Stå'nd te' å bi længer. Han u'e ijæn. Æ Kamp wa i fuld' Gång'. Hrolf å hans Huskål kjæmpe for all' de, di wa wa'r. Di wa hådt træn'd, mæn mød't i dje Ræk'ker gik dæ en stu'er Hunbjör'n, å dær, hwa'r hun swinn' hinde tong' Labber, dær fild' æ Skåninger å Gøter dæn jæn'n' atter dæn ajn.

Mæn ænddå wa æ Öw'ermajt så stu'er, te æ Fjender gik fræm' å trænd igjæmmel æ Pwot. Hjalte sprang ind' fu'er å hen't en Brå'nd å sætt Ild' po æ Bår're. Da so' han, te Bjarke lo' enö å snu'e po hans grönn' Ø'r. Han råw't:

„Åp mæ dæ, Bjarke! Ær do dysse i Söw'n mæ Trålddom, kaski' sæ? Do mo stræ'v å komm u'e, fa'r æ Hu's brender öwer di Hu'e!“

Så sprang Hjalte u'e ijæn å tal' hans Kamme-rå'ter te:

„Slut åp! Slut åp! Håld jer tæt sam'mel! I mo håw', hwa Hrolf læ'r jer! Kan I håw' hans stu'er Gjærninger? Hrørik böj ham Guld', slænge æ Skat't fuerve æ Pwot, mæn Hrolf skå'nt ham et'. Han to', hwa dæn karrig Nidding hær pu'ge sam'mel å ga te hans æjen gjew' Kjæmper. De mo I no håw' å gjængjæld'!“

Mæn no gik Hjarvard hådt po'. Dæn jænn· Kjæm'p fild' atter dæn ajn, å dæ'r fild' åsse Kong Hrolf i dæn frammest Ræk'ki.

No løv Hjalte ijæn ind' i den brændend Bår're å kald't:

„Hører do et', Bjarke? Fo tredî Gång' by'er a dæ u'e!“

Da wownt Bjarke ændlemo'l å sprang åp: „Ja, ja, no kommer a. A hår et' Løst te' å læ mæ brend' ind.“

Så størte Bjarke u'e i æ Kamptom'mel. Mæn i dæn samm· Yw·blek foswand' dæn' Hunbjör'n, dæ hår kjæmpe i Hrolf hans Flåk. (De wa jo Bjarke hans Ånd', dæ hår kjæmpe i hans Stæj, imæn han lo i Dwa'l, kan en nåk fosto'. Fo hans Naw'n Bjarke wa jow de samm· som „dæn bet'te Björn“).

Å no wa ed snår' fobî mæ al Mu·estand'. Dær fild' Hjalte, å hans Væn Bjarke fæk en dø·delig So'r.

Æ Kamp wa te Ænd'. No kam Hrut fu'er å søg hinde Hosbond. Hun fand' ham i en Døng· Lik' tæt ve dæn dø· Kong, å Bjarke så te hind' :

„Sæj' mæ, Hrut, hwa'r ær Odin, dæn jæn-yw·ed Gamling? Ka do et' si' ham?“

Hrut swa'r: „Do mo indivi' di Sy'n mæ Sæj'er-Ru'ner. Så skal a gjör en Vinni mæ mi År·m, te do ka kigg igjæmmel; så ska do nåk si' æ Sæj'ergud!“

Bjarke så: „Fæk a no Frigge hinde Hosbond å si', — ham, dæ ri·jer po Slejpner mæ di o'tt Bien', så skuld' han undgjæld'. Han skuld' et' slepp löw·end fræ Lejre. — Mæn no kan' a et' længer. A søk·ker sam'mel ve mi kjær Höwding hans Hu·e. No væl dæn grimm· Raw'n snår' ryw· mæ. Mæn a væl dø', imæn a omfawner mi gjew· Kong.“

Å så åpga' han hans Ånd'.

Ilåw de hi-ele wa fobi', lo Hjarvard blæs te Samling, å så blöw han wal't te Kong öwer dæn dansk Rig.

No spur han, om dæ et' wa nu'er teöw'ers å Kong Hrolf hans Huskål, å om di et' vild trøj i hans Tjænnest. Han vild da så gråw gjan ha sör'en ualmind'elig døgtig Krigskål i hans Hird'.

Dæ wa alstell, å di ven't jo et', te dæ wa nu er öwerlöwend å æ Kjæmper fræ Lejre.

Mæn mæ jæn' Gång' traj Vøgg fræm' å så, te han vild gjan ta imo'e hans Telbåj.

„De wa stu'erarte“, så Hjarvard, å så ræk'ke han ham hans Swæ'rd te å swær Troskav epo'.

Mæn Vøgg så: „Næ næ, næ næj! Et' sör'en! Nær vi skuld swær te Kong Hrolf, så ræk'ke han was et' æ Speds, mæn æ Håndtaw. Sör'en mo do åsse gjör.“

„Jou wal“, så Hjarvard, å så ræk'ke han ham æ Håndtaw. Mæn lisså sör Vøgg hår en i hans Hånd, stødt han te å gjemmelbo're Kongen. Han blöw si'el strags dræft, mæn han hår håld't hans E'd, te han skuld hæwn Kong Hrolf.

Sör'en ænd't Hrolf å hans Fætter Hjarvard.

Si'n hår en dansk Skjald' dejte dæn' Sang' dærom', dæ hier „Bjarkemål“. Å de wa i gammel Daw dæn nawnkun'digst Hæltedejt i æ Na'rland. Dæn'gång' Kong Olav dæn Hælle kjæmpe hans sidst Kamp ve Stiklestad, wa dæ en islandsk Skjald', dæ lo æ Kong'smænd' hør en, li-g fa'r di skuld te' å slås. De wa dæn bæjst Dejt, han kund tink' te' å størk dæm, nær di skuld kjæmp te de sidst. De mjest å' en kin'ner vi kons fræ Saxe hans lati'nsk öwersættels, som Axel Olrik hår dejte om' po Dansk i „Danmarks Heltedigtning“. Mjest kjænd'

ær ilyw'l Grundtvig hans Gjændejtning: „Sol er oppe, Skovens Toppe glimte alt som Gimles Tag“.

16. *Kong Sigar; Hagbard á Signe.*

No wa de fobi' mæ æ Skjoldunger dje Majt á Hærlighi'e. Di há·r lå hinajn ø i blø·dig Stri'd, Frænd· imo Frænd·. De væl sæj·, a tin'ker, te dæn bet'te Sösselkong· *Hrørik* i Jylland hø·r enò mæ te æ Skjoldunger; mæn ham wa dæ ingen, dæ vild· ha te Kong· po Sjælland.

Hwa Saxe fotæ·ler li·g atter æ Skjoldunger, ær møj' foverre, á vi kan et' bru·g ed.

Mæn længer hæn' kommer han te' á snak'k om en Kong· ve Naw'n *Sigar*, á ham ær dæ ijæn møj' á fotæ·l om'. Hans Slæjt skuld· væ·r indwandre fræ Gøtland; de ær dæn' Slæjt, dæ blyw·er kaldt *Siklinger*.

A tin'ker, te di ær kommen te Sjælland sam'mel mæ Hjarvard. Han há·r jo tenge en Hæ·r á Gøter te' á hjælp ham. Á ilåw no Hrolf wa falden i æ Kamp, á Hjarvard wa dræft á Vøgg·, wa dæ jo ingen Skjoldung mi·er te' á ta æ Regi'ering. Dæ·fu·e há·r æ Hæ·r wal wal't ham, dæ kommandi'ere dæm gøtisk Hjelptráp'per.

Sigar wa en mægtig Kong·, á hans Naw'n blöw kjænd' hi·el öw·er te England. Han bu·e i Sigersted ve Ringsted. Hans Sønner wa *Alf, Alger á Sigvald*, á hans Dæt'ter hie *Signe*; hun wa en skammelig skjön' Prinsæss. Alf á Alger kam åp á slá·s mæ træj' ong· Mænd'. *Håmund, Helvin á Hagbard*, som wa Sønner á en *Håmund*; de há·r wal wot Sjællændere, som et' vild· ha en Gøter te Kong·. Alf á Alger fæk dræft *Håmund á Helvin*, mæn *Hagbard* to Hæw'n á lo dæn si·el go dæn samm· Væj.

Mæn en Dá traf han dæn skjønn Jomfru Signe, å de wa Foræl'skels ve dæn føst Yw-blek. Fodè Hagbard no wa Fjend· mæ hinde Få'er, fand han po' å kry·v i Kwind·klæj'er å gi sæ u'e fo en Skjåld·mø', å sør'en blöw han mu·etawn ve Signe. Om æ Næt skuld· æ Skjåld·mø' legg i dæn samm· Sæng' som Signe hinde Tjænnestpig'er; å ilåw di så tu·e hinde Fæd'der, blöw di forunner öw'er, te di wa så löj·en, å te æ Hind'er wa så ho·r. Mæn Hagbard så, te de kam· å hinde Håndti'ering, å Signe så· strags, te de past nåk. Si·n kam Hagbard te' å såw· i Signe hinde æjen Sæng', å dæ r lo' di no å snak'ke om dje Kjærlighi'e. Hagbard så, te han wa et' swa'r wal sit å hinde Få'er, si·n han hå·r dræft hans Sønner; å hwa hun no vild· gjör, hwes han blöw grev en å skuld· hæn·rættes? Jou', tho hun vild· da et' öw·er·löw· ham, et' fo aller de, å de swærge hun po'.

Mæn de gik jo hæ·r, som de hi'er i æ Mund·hæld': „Krukken går så længe til Vands, til den kommer hankeløs hjem“. Dæ wa jæn' å Signe hinde Tjænnestpig'er, som wa så möj' en stu'er A'sen; hun hå·r åp'daw·e, hwa di tow' hå·r fu·er, å så sladre hun jo om' ed te Kong Sigar. Så jæn' Næt, ilåw Hagbard lo' ve Signe, kam dæ no Krigskål å skuld· arresti'er ham. Han foswa·re hans Frihi'e tapper, mæn di wa fo manne, å han blöw lå i Læn'ker.

No blöw han før fræm' po æ Tingstæj. Dæ wa nu·er, dæ tøtt gådt om hans Tapperhi'e å vild·skjænk ham æ Lyw'. Mæn æ Kong· hå·r en Råd·mand', som hie Bölvis, de vel sæj: „dæn u·en Vi·smand“ (de ær e'gentlig en Ø·gnaw'n fo Odin, så de wa nåk ham, dæ wa po Spel ijæn lissom imo Kong Hrolf). De wa en slæmme Skå'n, å han så, te Hag-

bard skuld· undgjæld· fo hans Misgjærninger. Så blöw ed vetawn, te di skuld· hæng ham.

Dæ blöw re'st en Galli. Æ Dråning skjænke en Drek i en Hu'er å ræk'ke te Hagbard, imæn hun så: „Si hæ'r, bette Hagbard! Drek de fu er å fo Mu'e, fa'r di Sjæ'l ska go te Hæl' å di Kråp rårn i æ Galli!“

Hagbard to' æ Hu'er å så: „A tar imo' æ Drek mæ dæn samm· Hå'nd, som hå dræft je tow' Sønner. Dæm foer do ilyw'l et' teba'g, di'n grimm· Kjæiling!“

Så slængt han hind æ Hu'er li'g i æ Sy'n, te æ Mjø rænd· ni'er öwer hinde öw'n å Kinder å stente lånt hæn'.

Imæn sa'd Signe i hinde Jomfrubu'r å græ'e å spu'r hinde Tjænnestpig'er, om di no ly dig vild· gjör, hwa hun vild· by· dæm. De swæрге di po'. Så så· hun, te di skuld· stek Ild' po æ Hu's, så so'r som Hagbard wa hænd'. Si'el skuld· di legg Streck'ker om dje Hal's, fæjst dæm te æ Væggi å sti'g åp po Skamler, å ilåw æ Hu's brend·, skuld· di spark æ Skamler væk. Så ga hun dæm Vi'n fu'er å gjö dæm mi'er mu'ere.

No sto' Hagbard under æ Galli, å fu'er å pröw hinde Troskav, ba han æ Bø'del, te han skuld· føst kløng· hans Kap'p åp. Fo Hagbard vild· ilyw'l si', hwa Signe så vild· gjör. Æ Bø'del gjow, som han ba, å i samm· Yw·blek tænd· æ Pig'er Ild' i æ Hu's å sparke æ Skamler væk fræ dje Fæd'der. Dær hang' di no å dengle.

Ilåw Hagbard hå'r sit de, så· han, te no vild· han dø' glå', si'n han hå'r sit, hwo tro' Signe wa. I dæn næjst Yw·blek wa han si'el kløng åp.

Dæn dansk Fålkvi's sæj'er, te ilåw Kong Sigar so', te Signe hinde Jomfrubu'r brend·, lo han skikk

Båj, te di skuld læ Hagbard löw. Mæn di kam fo silde te' å fræls bo-de ham å Signe.

Si'n kam *Hake Håmundssön* hjem' fræ Vikingtog i Irland å hæwnt hans Bro'er ve' å dræf Kong Sigar. Dæn sidst å Sigar hans Sønner, *Sigvald*, angre'v Hake, å di tow' dræft hinajn; æ Sag'u sæjer, te Hake leg'er i Hagehøj ve Suså.

Sör'en blöw æ Siklinger dje Slæjt lå ø. Dæ blöw sungen manne Vi-ser om Hagbard å Signe dje ulök'kelig Kjærlighi'e. Å si'n, nær di islandsk Dej-tere skuld snak'k om æ Galli, så di tit „Hagbard hans Hæjst“. Å blyw hænd' kaldt di „å tæmm Hagbard hans Hæjst“.

17. Dæn føst dansk Vikingtog.

Viking ær en fi'n U'er fo de samm', vi no kaller Söröwer. I gammel Daw wa dæ jo ingen Skam' ve' å dryw dæn' Handti'ering. Mæn forræsten dröw æ Vikinger åsse Hand'el; de wa, lissom de ku træf sæ. Dær hår gawn Vikingtog fræ dæn' Land', vi no kaller Danmark, i de mindst si'n dæn tredi O'erhunder atter Kristus. De wa en Fålk, di kaldt *Eruler*, dæ wa tefa'rs. Di tow' jysk Höwdinger, *Hingst* å *Hors*, som blöw Hærrer i Kent i England omkreng' ve O'er 445, wa åsse Vikinger. Mæn dæn føst dansk Vikingtog, vi kinner mæ Sekkerhi'e, ski-e ve O'er 565.

Da wa dæ no *Dansker*, dæ slow dæm sam'mel mæ æ *Saxer* å angre'v dæn' Land', dæ no ær dæn hollandsk Provin's Frisland. Di blöw dröwn teba'g å *Lupus*, som wa Fælthærre under Kong *Sigbert* i dæn norou'st Di'el å Frankrig. Sigbert wa Bro'er te Kong *Gunthram* i Burgund. Dæn rommersk Dej-ter Venántius skröw' en Dejt te Æ'r fo Lupus.

Mi'er fotæler æ Histår'ri et' om dæn' Teng'. Mæn æ Teldra'gels blöw et' glæmt i Tyskland, fo de wa en stu'er Teng', nær de ku læk'kes å slå sör'en gjew Krigskål som æ Vikinger. I „Nibelungenlied“, som ær æ Tysker dje mjest nawnkund'ig Dejt i Med'delald'eren, ær dæ en hi'el Kapitel, som handler jænne om dæn' Histår'ri. Dæn dansk Höwding *Liudegast* å dæn saxisk Höwding *Liudeger* erklærer Kri'g imo Kong *Gunther* å Burgund, å han ær möj' ulæk'kelig å ve' aller hans löwend Rå'e. Mæn så blywer han tröste å dæn frankisk Prins *Sigfrid*: han ska nåk klår di Ær'ter. Nåk om de; han goer imo æ Fjender å fanger bæje dæm stu ertå'lend Hærrer. Te Lön' dæfu'e blywer han gywt mæ dæn skjönn Jomfru *Kriemhild*, som ær en Søster te Gunther. Sigfrid, kan I nåk fosto', ær dæn samm' som Sigbert, å Gunther ær Gunthram å Burgund.

Sigfrid ær dæn samm' Hælt, som po Dansk hier *Sivard Snarensvend* å po Islandsk *Sigurdr Fafnissbani*. Han dræver dæn slæmm Lind'wor'm Fafnir å hå'r en stu'er Naw'n i dæm gammel Fotællinger. I en islandsk Saga om dæn samm' Kri'g blywer dæ fotal', te han öw'ervinder dæn stu'er nordisk Hælt Stärkodder. Å æ Grond' tel, te han fæk dæn' vældig Naw'n, wa et' mindst hans Sæj'er öwer di slæmm Vikinger.

18. Kong Harald Hildetand.

At'ter æ Siklinger wa blöwn lå ø, wa dæn dansk Ri'g en Ti' hi'el splitte ad. Dæ wa kons Smokonger hæller Höwdinger. Jæn' å dæm wa dæn jysk Sösselkong *Hrørik*, som vesnåk wa dæn sidst Skjoldung, en Fætter te Hrolf Krake.

Si'n blöw *Harald* Kong. De sier u'e tel, te han wa å en skånsk Slæjt. Han wa så døgtig te Kri'g, te

han fæk æ Telnaw'n *Hildetand*, de vel sæj: „Kamp-tand.“ Teli'g wa han gu'e Vænnere mæ Odin, som læ'r ham å stell' hans Hæ'r åp i „Swi'nfylking“. Dæns ba'gerst Di'el wa bre', å så blöw dæn smaller å smaller, te dæns fär'rest Speds ænd't som en Try'n; dæ fu'e fæk en si Naw'n. De wa forræsten en Åp'-stel'ling, som di allere' ha'r kjænd' i dæn gammel rom'mersk Hæ'r.

Harald to no fat po' å sammel dæn dansk Ri'g ijæn. Å ledt ater ledt fæk han åsse Kram' po de hi'ele. Jæn' å dæm, han læ ø, wa Hrørik.

Harald wa møj' gu'e Vænnere mæ dæn swænsk Kong *Hring*. Han plæje å skikk ham hæmmelig Buj-skav'er mæ en Mand' ve Naw'n *Brune*. Dæn hæ'r Brune wa fortro'lig mæ Harald fræ hans bet'te Ti' å'. Mæn en skjønne Då' drount Brune i en swænsk O', å så to' Odin hans Skik'kels. Han hå'r no fåt nåk å dæn dansk Majt å Hærlighi'e å vild' legg Harald ø. Dæ fu'e law'e Odin om' po dæm Bujskav'er, som Harald sænd' te Hring. Å sör'en fæk han Hæld' te' å fostørr' dje Vænskav. Harald wa blöwn gammel å blind', så han kund' jow et' pass po', hwa dæ gik fu'e sæ.

Tesidst kam ed te øven Kri'g.

Di tow' Konger hå'r sammelt dæm skjønnest å størst Hæ'r, dæ wa sit i æ Na'rland si'n Værdens Ska'vels.

Harald hå'r Dansker, Saxer, Vender, Livlænder å manne ænkelt Friser, Na'rmænd' å Islænder. Hans Hæ'r blöw fø'r å træj' Skjåld mø'er, Vebjörg fræ Viborg, Hede fræ Hedeby (Slesvig), å Visma fræ Wismar.

Hring hå'r Swænsker, Gøter, Na'rmænd', Islænder å Russer. Imæll' hans Fålk wa dæn gammel Kjæm'p Stærkodder.

Æ Kamp sto' i Østergötland po en Slæt't ve Naw'n Brávalla; de ær næ'r ve-dæn' Fyw'r, dæ hier Bráviken.

Ilàw di gik lós po hwæranner, a'ge Harald po hans Stridswow'n, á Brune wa hans Kjørswænd'; dæn blind· Kong· vild· jow si'el væ· mæj lissom i gammel Daw·. Mæn skjönt han wa blind', kund han snár skjönn·, te han há·r et' hans gammel Løk·k. Så spur han Brune, hwodàn dæn swænsk Hæ'r wa stelle åp. Brune smilt á swa'r: „I Swi·nfyldking“. Da há·r Harald næ'r fát en Páppelsi'sla; fo de wa jow dæn' Áp'stel'ling, han si'el há·r læ'r á Gud Odin. No kund han jow nåk skjönn·, te de wa Odin si'el, han snak'ke mæj, á te de wa Odin, dæ há·r læ'r hans Fjender æ Swi·nfyldking. Så ba han ham da så bönlig, te han skuld· ilyw'l enò en Gång' skjænk æ Sæj'er te æ Dansker. Mæn Brune vild· et' læ sæ rö'r; á da de wa·re ham wal læng·, gre'v han en Kjöll· á slow Kongen ihjæl. No wa de snár fobi'. Æ Dansker taft æ Sla, á dje Fålk blöw dræft i Tu'sendvi's.

Kong Hring lo di Dø· brend· po en Bo'l mæ stu'er Pragt á Æ·r, á sör'en fo·r Kong Harald te Valhal.

Dæ ær et' swa'r møj' Histár'ri i dæn' Fotæl'ling, mæn ledt mo dæ wal væ r. Dæ há·r engång' wot en Kamp mæll· æ Dansker á Swænsker i Østergötland. Á dæn' há·r så en norsk Dejter gjow te en Værdenskri'g, hwa·r han læ Kjæmper fræ hi·e·e Na·reuropa væ· mæj. De ær dæn sidst stu·er Kamp, som Stærkodder ær mæj te. De ær lissom en Slutning po dæn' Ti', vi kaller æ Hælteti'.

At'ter dæn' kommer dæn ældst histo'risk Ti'; de ær æ *Vikingti'*.

19. *Slutning.*

Si no, bette Bø'r, hår a fotal' jer nøj å wa gammel Histår'ri, så gådt hæller skidt, som a kan.

Å dæn' Histår'ri ær nåk wa'r å kjænd', fo dær ær ingen anden Land' i æ Na'rland' undtaw'n Norge, dæ hår så skjönn' Sagnfotæl'linger fræ dæn ældst Ti'. I dæn sand' Histår'ri hører vi om æ Kimbrer å Teutoner dje stu'er Gjærninger, å vi hører di U'er, som dæn kimbrisk Höwding Bojerik hår så' te Scaurus å te Marius. De wa Fålk hæråpp'fræ', som vi po dæn' Mu'er blyw'er præsentere fu'e. Å så føller æ Sag'n om di gammel anglisk Konger å om æ Skjoldunger. Sømm' å dæm ær fuld' å barba'risk Grusomhi'e, te vi mo gy's ve dæm. Mæn anner ær lisså fornyw'elig å menneskelig, som om' de wa wa æjen stu'er Æventyrdejter H. C. Andersen, dæ hår law'e dæm.

De ær all' sam'mel en sjalden Skat, vi hår fåt te Giwendes å wa Skjæben. De ska vi vær glå' fu'er å skjönn' po'. Å dæ fu'er ær' ed, te a hår vill' skryw' wa gammel Histår'ri po jysk Mo'l, te dæn ka blyw' Hwæ'rmand' hans fotro'lig Æjendom', næ'rensti' han blåt ka læ'r å løs hans æjen Sprog.

No væl a ønsk, te de mo fald' ve' jer. Å dær-mæj Fowal å gu'e Fonyw'els!

HR. TYGE KRABBE TIL BUSTRUP OG VEGHOLM

RIGSRAAD, RIDDER, DANMARKS RIGES MARSK

1474—1541.

Af M. Brandt.

2. Del: Kong Kristian den Andens Tid.

Der er ingen tilsammen viet uden Munken og hans Kappe;
Hovmand rider, og Hovmand kommer, ihvor han tjener til
Takke.

Med disse Ord var det, Væbner Niels Ebbesen ifølge Folkevisen tog sin Afsked fra Grev Gerts Tjeneste. Det er en Sag for sig, med hvor stor menneskelig Ret Danmarks Folkehelt saaledes kunde opsigte en fremmed Herre sin Tjeneste, der havde købt hans Land for Penge og nu saa sig nødsaget til at forsøge at faa Pantessummen ind ved haarde Skattepaalæg. Men efter at det var blevet Skik, at enhver ny Konge lod sig binde ved en Haandfæstning før sin Regeringstiltrædelse, maatte ogsaa hans gode Mænd skylde ham Troskab, saa længe han overholdt sine Forpligtelser, og hine Frimandsord tilhørte derfor nu en forbigangen Tidsalder uden nogen fast Forfatningsorden. For en Bedømmelse af Mellemværendet imellem Kong Kristian den Anden og hans Mand og Tjener Tyge Krabbe er det ikke uden Betydning først at fastslaa, at om ellers Konge og Herremand kan siges at være viet tilsammen, var de to det, og det efter et for begge Parter fuldkommen frit gensidigt Valg. — —

Som Belønning for Sejren over Aage Hanssen Thott i Fantehulen den 27. August 1510 var Tyge

Krabbe blevet ophøjet til Medlem af Rigsraadet. Sin Indvielse som Rigsraad fik han ved det store Fredsmøde i Malmø i April 1512. Fire Overenskomster blev her underskrevet, 2 større og 2 mindre, og for første Gang satte Tyge Krabbe her sit Navn under en vigtig Statsafgørelse. Som den yngste Rigsraad staar han sidst blandt Ridderne. For Kong Hans var det Afslutningen paa hans Livsværk, for Tyge Krabbe Begyndelsen paa hans.

Den 13. Juli 1512 blev saa Prins Kristian for 3. Gang valgt til sin Faders Efterfølger. I Navnefortegnelsen, der som sædvanlig staar foran, er Tyge Krabbe allerede rykket op paa 3. sidste Plads blandt Ridderne. Efter Aarhundredernes Slid mangler der nu Segl paa 3 af de 30 Seglremme under Valgbrevet, og ved et sært Tilfælde er Tyge Krabbes et af de manglende. Sikkert har han, inden 4 Aar var gaaet, ønsket, at han kunde skære sit Navn ud og rive Seglet af; men Navnet staar der, og naturligvis har Seglet hængt ved. Med fuldt Vidende og fri Vilje har han da som de andre Underskrivere og Beseglere lovet: „Oc velæ wij alle oc hwer serdeles vti sin sted thet swo fast vbrødelige oc fuldkommelige holle oppo alles woræ gode tro oc rette sanningen vden all gensielse, tviffwel, hinder oc hielperede (Udflugt) i no-ger mode. Tiil ydermere wissen oc bedræ forwaring tha haffwe wij alle forscrne met frij vilge oc vitscab ladet henge voræ secrete oc indsegle neden for thette wort obne breff.“

Siden Kong Hans fandt det fornødent 3 Gange at tage Adelen i Ed paa, at Sønnen skulde følge efter ham som Danmarks Konge, har der været en, han frygtede skulde tage hans Ret; der er næppe nogen Tvivl om, hvem det var. Søndag Aften den 20. Februar 1513 døde Kong Hans paa Aalborghus efter

det kolde Bad i Oversvømmelserne ved Skern Aa. Til Stede ved Dødslejet var Dronningen, Sønnen og mange af Rigets Herrer. I Dagene derefter talte Prins Kristian med de tilstedeværende jydsk Raader og trængte ind paa dem for at formaa dem til at tilsige ham deres Huldskab og Tjeneste. Men da mødte han en uventet Modstand; nogle af dem svarede, at det skyldte de ham ikke, før i hvert Fald hele den danske Del af Raadet havde været samlet og havde taget Beslutning. Blandt dem, Kongen efter et længere Ordskifte saaledes skiltes fra i Vrede, var, foruden Biskopperne i Børglum og Ribe, af Tyge Krabbes Kreds: Rigsraaderne Hr. Niels Høg til Eskær og Hr. Predbjørn Podebusk. Flere andre sluttede sig til dem, og de skal endog have haft Bud hos Hertug Frederik paa Gottorp for at tilbyde ham Danmarks Krone. Dette var Manden, Kong Hans frygtede, hans egen Broder. Dertil sigter maaske Verset i Fuglevisen, hvor Smaafuglene er blevet enige om at kejse den gamle Ørn:

Dertil saa svarte den stolte Høg (Adelen): „Vi steder det ingenlunde;
og skal den Ørn være Fuglekonning, han lægger os øde i Grunde.“

Ogsaa Tyge Krabbes Svigerfader, Hr. Niels Eriksen, var paa Aalborghus ved Kongens Dødsleje; men det tør antages, at han som en ægte Ætling af Righshofmestrene Otte Nielsen og Erik Ottesen er gaaet imod sin Svoger Predbjørn Podebusk og ikke har deltaget i Sømmensværgelsen, som vel ogsaa forblev en Hemmelighed for Kristian den Anden; han beholdt den nye Konges Gunst og Tillid til sin Død, ligesom hans Stilling til Kongen, saa vidt det kan ses, blev uforandret den samme, uagtet han kunde

have nøjagtig lige saa stor Grund til Utilfredshed som Svigersønnen. — — Skulde hele Sagen med de jydsk Raaders Plan kun være et Rygte¹), har det i hvert Fald været et samtidigt og er ogsaa i dette Tilfælde et mærkeligt Forvarsel om, hvad der kom til Udførelse 10 Aar senere.

Til St. Hansdag indkaldtes Herremøde i København, og den 22. Juli besegledes endelig efter megen Forhandling frem og tilbage den nye Konges Haandfæstning. Af Indledningens 37 Navne er Tyge Krabbes Nr. 25. Her kom den saakaldte Oprørsparagraf fra Kong Hans'es Haandfæstning ind med endnu skarpere Udtryk som Artikel 69: „Item bepligte wi forn. Christiern met guds nade etc. oss at holde denne wor recess som wi danmarkes oc norges indbyggere sværge skulle nar wi kronit worde swo well som inbyggere skulle være pligtig at holde oss huldskab oc mandskab *oc gjøre wi imodt forne. recess oc wele ingenlwnde lade oss vnderwise ther uti aff righens raadt thet gud forbyde* tha skulle alle righens indbyggere wedt theres ere troligen tilhjelpe thet at affwærge oc inthet thermed forbryde emodh then edh oc mandskab som the oss gjøre skulle.“ — Det havde været ønskeligt for Tyge Krabbe og hans ligesindede, om der ikke havde staaet, at Folkets Pligt til Oprør først traadte i Kraft, naar Kongen brød Haandfæstningen — — og ikke vilde lade sig sige. Som det lød, havde Tyge Krabbe nu for anden Gang bundet sig til sin Konge med Haand og Mund og kunde ikke med Rette opsige ham sin Tjeneste, saa længe Kongen overholdt sin Forpligtelse eller dog var villig til at underhandle.

Den 24. Juli fik Tyge Krabbe til Gengæld fornyet Brev paa Helsingborg paa 6 Aar for 1000 Mark aarlig Afgift som tilforn mod at holde 30 Ryttere

til Rede og med Løfte om ikke at skille sig ved Lenet uden ved Paasketid; regnedes der fra den nærmest efterfølgende Paaske, hvad antagelig var Meningen, udløb Forleningen altsaa i Aaret 1520. Desuden fik han fornyet Brev paa noget Gods, han havde faaet af Kong Hans.

Fra de svenske Haandfæstninger var den Bestemmelse gaaet over i de danske, at „ingen skal antvordes Slot eller Len eller afsættes derfra uden med de bedste Rigsraaders Raad udi den Landsende, som Slottene er beliggende udi.“ Dette var et alvorligt Indgreb i Kongens Regeringsmagt, som netop beroede paa, at Slotte og Len holdtes til hans Haand; men Bestemmelsen er vistnok aldrig kommet til Udførelse her i Landet (Allen). Nu bad Kongen i sin Betænkning til Haandfæstningen om, at den maatte endeligt udgaa, og virkelig bevilgedes det til Gengæld for de store Indrømmelser, Adelen havde opnaaet. Men heraf følger, at naar Kong Kristian straks efter sin Regeringstiltrædelse tog Tyge Krabbe til sin Lensmand paa Helsingborg, var det ikke, fordi Rigsraaderne i den Landsende havde raaet ham dertil, men det var paa hans eget Ansvar og med lige saa „fri Vilje og Vidskab“, som Tyge Krabbe havde lovet Kongen Huldskab og Mandskab.

Kong Kristian den Anden og Rigsraad Tyge Krabbe havde saaledes frit valgt hinanden. De var viet tilsammen, om ikke som Munken til sin Kappe, saa dog som to Personligheder, der frit havde forpligtet sig overfor hinanden.

Men en aarhundredgammel Krænkelser skulde rejse sig af Graven, modnet til at drage Følger efter sig, der rakte langt ud over disse Enkeltmænds Interesser og Livsskæbne.

1. *Andvaranaut.*

Alt begyndte tilsyneladende saare lovende. Det saa ud til, at Kong Kristian var til Sinds at gøre gammel Uret god igen. Den, han først forskyldte det, var hans fordums Hofmester, Tyge Krabbes Svigerfader Niels Eriksen, hvem han efter sin Tronbestigelse gjorde til Rigshovmester²).

Niels Eriksens Svigerfader, Oluf Axelsen Thott, havde med sin første Hustru faaet Vallø Gaard og Gods paa Sjælland, og de to havde en Datter, der blev gift med en svensk Adelsmand og derfor kaldes svenske Birgitte eller Birgitte paa Hamarstad, en Gaard i Østergötland. Oluf Axelsens første Hustru døde, den anden ligeledes, og før han indtraadte i sit 3. Ægteskab, købte han paa Sjællandsfar Landsting svenske Birgitte og hendes Husbond ud af Vallø med Gods. Den 9. Maj 1461 indførtes Hr. Oluf lovformeligt paa Vallø, „sattes paa Gildesbænk og overantvordedes Nøgler, Laas og Gaard med Valløby og alle de andre Gods, som dertil liggendes ere i Danmark, ihvor som helst de ligge.“ Hans Datter i tredje Ægteskab, til Forskel fra Halvsøsteren kaldet danske Birgitte, maatte altsaa være rette Arving til Vallø, og hun blev gift med Niels Eriksen Rosenkrantz, deres Datter Anna igen med Tyge Krabbe, der saaledes kunde vente ved Svigerfaderens Død at blive Medarving til Vallø.

Imidlertid var svenske Birgitte 40 Aar tilbage i Tiden gaaet hen og havde solgt en Del Gods til Kristian den Førstes Dronning Dorothea, og deriblandt 11 Gaarde under Vallø. Det er, hvad Gaardenes Antal angaar, nøjagtig samme Størrelse som Fiskbækgodset; men Valløgodset var vel sine tre Gange saa godt; Afgiften svarede til 8 Læster eller 320 Tdr. Korn; desuden hørte til det et Par Gaarde

i København. Hun fremlagde i 1471 Breve paa, at hendes Fader havde erkendt at være hende netop saa meget skyldig, og hvis et tilsvarende Beløb ikke blev betalt inden en bestemt Frist — mærkværdig nok netop det Aar, da han var død, 1464 — skulde alle tidligere Aftaler være døde og magtesløse og Datteren igen indtræde i sin fulde Arveret til Vallø. Det var næsten for tydeligt tilrettelagt. Svenske Birgitte blev overbevist om, at Brevene var falske, Hr. Oluf Axelsens Brødre benægtede nogen Sinde selv at have sat deres Segl under en saadan Erklæring, som foregivet var, og svenske Birgittes Skriver skal endog paa Dødslejet, pint af Samvittighedsnag, i flere gode Mænds Nærværelse have bekendt, at han havde eftergjort en Mængde Signeter og kastet en hel Haandfuld af dem i Aaen ved Hamarstad.

Imidlertid havde Kong Kristian den Første paa Oluf Axelsens Vegne i Tillid til Brevene udbetalt 1200 Gylden for Godset, og Spørgsmaalet var nu, hvem der skulde tage Tabet, Kongen eller Oluf Axelsens Arvinger. Sagen strakte sig over 4 Kongers Regeringstid og gav sig Udslag i 3 Haandfæstninger, før den endte med, at Kongemagten trak det korteste Straa. Det var for denne Sags Skyld, den uhørte Bestemmelse kom ind i Kong Hans'es Haandfæstning, at Kongen eller hans Familie lige saa lidt som nogen ufri maatte befatte sig med Adelsgoods. Men da Enkedronning Dorothea var død 1495, tog Kong Hans ikke desto mindre Valløgodset og beholdt det. Da Kong Kristian den Andens Haandfæstning skulde affattes, var en af Rigsraadets Anklager mod hans Fader: „Item then artikell om the som theris gotz haffue møst (mistet) er icke holdet, Her Niels Erickssen er ther fore till acther VIII Sielandz lesther korn.“ Det skulde gives Birgitte Olufsdatter,

danske Birgitte, tilbage, med hvem han var gift. Det skete. Kristian den Anden tilbagegav sin Rigshovmester Valløgodset og endda som en særlig Gunstbevisning et Par af Kronens Bøndergaardene uden al Afgift.

Tyge Krabbe kunde saaledes regne med, at hans Hustru Anna Nielsdatter vilde indgaa i fuld Arveret med sine Søskende til Vallø. Overhovedet dryssede det i Aaret 1514 med Gunstbevisninger over Familien Rosenkrantz, og naar det regnede paa Rosenkrantzerne, dryppede det paa Hr. Tyge. — —

Den 17. Juni 1514 indstævnedes Kong Kristian derefter af Rigsraadet for Fiskbækgodset. Det har været paa Foranledning af Tyge Krabbe, som har ment, det var klogest at holde Kongen i Gang, nu da han havde faaet saa godt begyndt. I 106 Aar havde der været Stilhed om denne gamle Slægtssag; men nu var den Mand kommet, som kunde gøre sig hørt og formaa Rigsraadet til at gøre det fornødne første Skridt. Fiskbækgodset var paa 11 Gaarde ligesom Valløgodset, men det var jo ikke sjællandske Gaarde, derimod af Viborgegnens magre Jord; Afgiften var med en Blanding af ældre og nyere Værdibestemmelser ansat til 2 Øre, 20 Ørtug, 16 Grote og 6 Skilling Grot, desuden som „Holdsgods“ 3 Øg ansat til 2 Skilling Grot Stykket. Til Gengæld var Tyge Krabbe ingen Niels Eriksen; endnu en halv Snes Aar senere kalder Johan Weze ham „en ikke synderlig rig Mand“³).

I Betragtning af Overdragelsesbrevets Ordlyd fra 22. Marts 1408 er det ikke saa lidt mærkeligt at se Rigsraadet fremføre, at Tyge Krabbe beviste, at de 11 Gaarde i hans „oldoldfader“ Hr. Niels Krabbes Tid af Kong Erik og Dronning Margrete var inddraget „uforbrudt og uden al skellig Aarsag“. Men

maaske er Brevet slet ikke blevet fremlagt for Raa-derne, og maaske har den nybagte Konge været i det Lune, at han paa enhver Maade vilde have al gammel Uret ud af Verden. Der synes ikke at være faldet nogen egentlig Dom i Sagen, men „efter menige danske Rigsraads Bøn og Fuldbyrd for gjort og skyldig Tjeneste“ gav Kongen Godset til Hr. Tyge Krabbe og hans Arvinger „til evindelig Ejendom, uden at han eller Kronen havde nogen Ret eller Del deri“⁴).

Er det gaaet saaledes til, slog Kongens Lune imidlertid brat om. Da en Uges Tid efter⁵) Følgebrevet udstedtes til Fiskbækbønderne om for Fremtiden at svare deres Afgifter til Hr. Tyge Krabbe og hans Arvinger, havde det Vedføjelsen: „... efter Niels Klementsens Død, som det nu ejer.“ —

Denne Niels Klementsens, som skønt borgerlig født paa Trods af Haandfæstningen var gjort baade til Rigsraad og Dommer, var en Torn i Øjet paa Adelen. De hævnede sig paa ham ved at lade ham sidde nederst ved Forhandlingsbordet, noget, som denne Stræber næppe tog sig nær; og nu fik de ham endelig styrtet ved Haandfæstningen 1513, uagtet Kong Kristian i sin Betænkning bad godt for ham for sin Faders Mindes Skyld. Han maatte afstaa Kalø Slot til Tyge Krabbes Svoger Erik Banner. Men Fiskbækgodset skulde han nu beholde til sin Død. I Stedet for et klart Ejendomsbrev fik Tyge Krabbe altsaa kun et Ventebrev. Hvor meget det var værd, afgang af Forholdene, naar Niels Klementsens engang afgik; forinden det skete, kunde mangt og meget være forandret og var det virkelig ogsaa. —

I November 1516 døde Rigshovmester Niels Eriksen, og allerede paa dette Tidspunkt var Kristian den Andens Stemning overfor Adelen ved at

slaa om. Det kom fra Nederlandene, hvorfra man begyndte at gøre fornærmelige Forestillinger i Anledning af Dyveke. Kort efter, at Gesandtskabet havde været her, fremførte den unge Dronnings Hovmesterinde Anna Mejnstrup med sin hovmestererende Tunge Bebrejdelser og opfordrede Kongen til at skille sig ved Dyveke. Svaret var øjeblikkelig Afsked som Hovmesterinde og Forvisning fra Landet; Kongen tog endog Højstrup Gods tilbage uden at betale hende den Sum, hun havde det i Pant for, og uden anden Begrundelse end den, at hun havde forurettet Bønderne; hun blev i Lybæk, til Kristian den Anden var fordrevet.

Dette skete om Sommeren. Nu var Anna Mejnstrup Enke efter Niels Eriksens allerede 1496 afdøde Broder Holger Eriksen til Boller. Da saa Niels Eriksen døde i November, fik Familien Rosenkrantz at føle, at Vinden var slaaet om ved Hove. Ganske vist fik Enken, danske Birgitte, Stadfæstelse paa adskillige Len⁶), og Sønnen Oluf Nielsen fik Koldinghus efter Faderen. Men Kongen tog uden videre Valløgodset tilbage, „uden Barmhjertighed“, skriver Huitfeldt i sin stærke Indtagethed imod Kong Kristian den Anden. Saa kunde Valløgodset gaa igen i endnu en Haandfæstning. Men Tyge Krabbe stod der med sin sikre Forventning om en god Arvelod uformodentlig skuffet. — —

I Juli 1517 fulgte Dyvekes Død og i Efteraaret Torben Oxes Henrettelse; fra nu af var der intet godt at vente for Adelen. Den 26. April døde omsider Tyge Krabbes Aftægtsmand Niels Klementsens. Nu skulde da endelig Fiskbækgodset tilfalde ham. Rigtigt nok fik han ogsaa nu Brev derpaa⁷), men kun som afgiftsfrit Len paa Livstid. „Før han maatte faa sit igen, maatte han give Kongen sit Brev, saa

han kendte sig at have det af hans Naade“, stod der siden i Klagebrevet mod Kong Kristian den Anden, vel sagtens saaledes formuleret af Tyge Krabbe selv; en yderligt gaaende tysk Affattelse af Klageskriftet skærper det til, at Kongen tog Fiskbækgodset med Vold, og saaledes er det gaaet over i Huitfeldts Danmarkskrønike.

Den sandsynlige Forklaring maa være den af A. Heise fremsatte, at Overdragelsesbrevet fra 1408 imidlertid var fundet frem fra Arkivet i Folen eller nu vel snarere i Kancelliet. Ses bort fra Dronning Margretes Paastand om, at Fiskbækgodset fra gammel Tid havde ligget under Kronen, erkendte Tyge Krabbes Oldefader her med Ord, der ikke godt lod sig bortforklare, at have forbrudt Godset „derfor, at jeg med min Morbroder Niels Kaas og flere mine Tilfølgere, som jeg dertil bedet havde, brød mange Tingfredre paa og ved Fjends Herreds Ting, saa og til Bedring for Kongedømmet for somme af mine, som og brød Kirkefred ved Kobberup Kirke i fornævnte Fjends Herred paa anden Dagen næst tilforn, førend disse forskrevne Fredre brødes“.

Med Rette eller Urette. For 3. Gang i Løbet af kun 2 Aar var Tyge Krabbe ramt paa det saarbareste Punkt: Gods og Eje. Det var Oldefaderens Historie om igen: Kongens Magt mod Herremændens Pung.

Hvordan end de forskellige Tider vil tænke om det vanskelige Ejendomsretsspørgsmaal, og om det kan kaldes dronningligt handlet af Dronning Margrete at benytte den i og for sig smukke Lov om Kirkefred og Tingfred til at bemægtige sig sine Undersaatters Gods: fra den Dag af, da Rentemester Anders Glob forelagde Lensbrevet paa Fiskbækgodset til Kongens Underskrift, fik Kristian den Anden

sammen med de 11 Gaarde en haard og uforsonlig Fjende i Tyge Krabbe. — —

Det havde været nok saa behageligt 2 Maaneder før at modtage Kongens venligt lydende Indbydelse til Festligheden i Anledning af den nyfødte Søns Daab:

„Christian med Guds Naade Danmarks og Norges Konning, udvalgt Konning til Sverrig, Hertug i Slesvig, Holsten etc. Vor synderlig Gunst tilforn. Kære Hr. Thyge, vider, at den almægtige Gud haver nu undt og fornøjet os og vor kære Husfrue, Fru Elisabeth, Dronningen etc. en ung Søn, og agter vi med Guds Hjælp at gøre samme vor Husfrues Kirkegang og lade kristne denne vores unge Søn her i Kjøbenhavn den Søndag Quasimodogeniti næstkommendes. Thi beder vi eder kærligen, at I paa samme Tid ville umage eder hid til os og hjælpe samme vor unge Søn til Kristendom og gøre eder glad med os og flere vore Venner, som os haabes her da findes skulde. Dermed gøre I os synderligen til Vilje, og forskyldte det gerne med eder. Befalendes eder Gud.“

Allerede ved de 11 Dages Festligheder, som fulgte efter Daabshøjtideligheden, har Tyge Krabbe haft Aarsag til med blandede Følelser at se Kongen med egen Haand ved Dystløbene løfte baade Mogens Bille og selve Marsken Mogens Gøje af Sadelen, oven i Købet een imod to. Nu har han kan hænde tænkt i sit stille Sind, om den Dag skulde komme, da han fik Magt og Held til at løfte Kong Kristian af den Sadel, hvori han tilsyneladende sad saa fast.

Fiskbækgodset var et Andvaranaut, og Andvaranaut hævner sig.

2. Helsingborg.

Paa Helsingborg fødtes i disse Aar indtil 1519 Tyge Krabbe 8 Børn: Anna, Erik, Magdalene, Magnus, Elsebe, Knud, Oliva og Gertrud. Elsebe kom 3 Aar gammel 1517 til sin Mormoder danske Birgitte paa Glimminge og var der indtil Birgitte Olufdatters

Død 1528, da Elsebe var 14 Aar gammel. Hun blev tillige med Brødrene Erik og Magnus „ideligen holden i Skole“, og denne Skolegang var ikke spildt, i hvert Fald ikke paa hende og Erik.

Mortensaften 1516 gjorde Tyge Krabbes ældre Broder Morten, Ærkedegnen i Aarhus, sit Testamente. Han betænkte Domkirken for at faa sit Hvilested hos sin Moder, som levede 1512, men nu altsaa var død og vel paa Sønnens Foranstaltning begravet der. Der var i Testamentet Gaver til Familiens Medlemmer, til danske Birgitte og hendes Børn, deriblandt Tyge Krabbes Hustru, til Hr. Tyge selv, til Søsteren Helvigs Døtre fra Mindstrup, der ligeledes var paa Ørslev Kloster, og flere. Den 6. April 1518 stiftede derefter Tyge Krabbe og andre Slægtninge 2 Aartider i Aarhus Domkirke ved følgende Brev⁸):

„Vi efterskrevne Prælater, Kanniker og menige Kapitel i Aarhus kundgøre med dette vort aabne Brev, at vi har annammet af ærlige og velbyrdige Folk, Hr. Tyge Krabbe af Bustrup Ridder, hans Søster Fru Margrete Krabbesdatter af Bøgsted, hans Svogre Palle Splid til Mindstrup og Mogens Juel af Udstrup⁹) en Gaard i Trudstrup liggende i Olst Sogn i Galtum Herred med al sin Ret og Rettighed at have til evindelig Ejendom og dertil firsindstyve Mark og to danske Penninge til at købe en anden Gaard for til evindelig Ejendom, og derfor tilpligter vi os og vore Efterkommere Prælater og Kanniker i Aarhus Domkirke at opholde og opholde lade tvende Aartider i hvert Aar til evig Tid, den ene paa den anden Dag efter de hellige Simon og Judas Apostles Dag med Vigilier om Aftenen og Sjælemesse om anden Dag i Højkoret i Aarhus Domkirke for ærlig og velbaaren Kvinde Fru Elsebe Tygesdatter, hendes Husband Mogens Krabbe, deres Sønner, Dr. Morten Krabbes, Magnus Krabbes, og Døtres, Fru Helvigs, Fru Margretes og Fru Dorethe Krabbesdatters Sjæles Salighed, og den anden Aartid paa Skt. Briccii Bekenders Dag med Vigilier om Aftenen og Sjælemesse paa Skt. Briccii Dag i Højkoret i Aarhus Domkirke efter gammel Sædvane for højlerde Mand Doctor Morten Krabbes og Fru

Elsebe Tygesdatters og alle hans Søskenes Sjæles og alle kristne Sjæles Salighed, og om saa sker, det Gud forbyde, at de tvende fornævnte Aartider nogen Tid i noget Aar mærkelig forsømmes og ikke rettelig holdes, som det sig bør og forskrevet staar, da maa og skal fornævnte Hr. Tyge Krabbe, hans Søstre og Svogre og deres Arvinger igen annamme fornævnte Gaard i Trudstrup og fornævnte firsindstyve Mark Penninge uden Kapitels i Aarhus Gensigelse i nogen Maade og skikket andetsteds hos den hellige Kirke, Gud til Lov og alle kristne Sjæle til Salighed, efter deres Vilje til Vidnesbyrd har vi ladet hænge vores Kapitels Indsegl neden for dette vort aabne Brev, givet i Aarhus paa tredje Dag Paaske Aar efter Guds Byrd 1518.“

Var det Udbetalingen til denne Stiftelse, der var Skyld i, at Tyge Krabbe netop Pintsen 1518 kom i Bagstand med Afgiften af sit Len?^{a)} Det er næppe tænkeligt. Men Tyge Krabbe viser sig her første Gang sendrægtig i sit Embedsforhold. Det skulde snart gentage sig paa anderledes alvorlig Maade og da saaledes, at der ikke mere er nogen Uvished om Grunden.

Aaret 1517 var bittert for Kristian den Anden. I den tidlige Sommer mistede han Dyveke, sidst i Juni mener man, fordi Hans Svaning siger, at hun blev forgivet i tidlig modne Kirsebær. En Maaned efter gik det galt oppe i Sverrig. Et Stændermøde i Kalundborg havde bevilget, at hver tiende Bonde maatte udskrives eller betale for sig. Man foretrak at lade det sidste ske og at bruge Pengene til at leje fremmede Tropper; dog maatte Lensmændene møde med deres Svende paa Flaaden 21. Maj og tjene indtil Mikkelsdag. Den 4000 Mand stærke Lejehær blev fuldstændig slaet uden for Stockholm midt i August. Tyge Krabbe maa formodes at have været med paa Flaaden, og det gik ikke mindst ud over ham, at Lensmændene i Stedet for Hjemlov fik Befaling til

at ligge Vinteren over som Grænsevagt i Skaane og Halland. Vinteren var jo den gunstige Aarstid for en svensk Hær at rykke frem gennem det tilfrosne Land, medens Danmark kunde bruge sin Flaade om Sommeren.

Efter at Torben Oxe den 29. November 1517 var henrettet efter Gaardsretten som Tyv greben paa fersk Gerning, var Kristian den Anden fjendtlig og mistænksom mod sin Adel, som han dog skulde stole paa i Kampen mod Sverrig. Adelen paa sin Side begyndte at blive uvillig stemt, da alle Lensmænd ud-bødes til Leding fra Paaske til Mortensdag 1518, og mange Adelsmænd desuden maatte rykke ud med store Laan. Tyge Krabbe synes ikke at have været iblandt dem; han har ikke endnu været regnet til de velhavende. Men den 26. April 1518 fik han det skæbnesvangre Brev paa Fiskbækgodset, ikke efter Rigsraadets Indstilling og Kongens bestemte skriftlige Tilsagn som fri Ejendom for sig og sine Arvinger, men kun som livsvarigt afgiftsfrit Len. Fra nu af er det tydeligt, at Tyge Krabbes Holdning overfor Kongen bliver en anden.

Den 16. Juni 1518 afgik Flaaden paa det andet Sverrigstog. Vanskeligheden ved et Felttog saa langt borte var Troppernes Underhold, og hele Provianteringen var vistnok betroet Tyge Krabbe. Han indleverede en Del Kanoner, Krudt m. m. paa Københavns Slot og førte Fetaljen efter Flaaden paa 4 Skibe¹⁰). Ved Sankt Hansdag begyndte Kongen Belejringen af Stockholm. Det trak ud, og Kongen ventede utaalmodigt efter Proviantskibene. De kom omsider, men efter Kongens Mening unødvendig sent. Den 22. Juni skrev Kongen da harmdirrende til Dronning Elisabet, der forestod Regeringen under hans Fraværelse: „For stor Brøsts Skyld har jeg

sendt Hr. Tyge Krabbe og (Tyge?) Brahe vort Ærinde til Danmark, bedendes eder kjærligen, at I skynder ham straks tilbage igjen til mig, og hvor I kunne formærke, at han tager der nogen Forsømmelse fore og skynder sig ikke til mig, da bede vi eder kjærligen, at I lader hannem bie mig i Kjøbenhavns Taarn, thi der ligger mig og mit Land Magt paa. Kjære Frue, at Hr. Tyge ikke kom før til os, da gør han sin Aarsage (Undskyldning); hvem der Skyld haver udi, vide vi ikke; beder vi eder, at I dog byde os Sandhed til.“

Det er ubekendt, hvorledes denne Sag udviklede sig, men saa nær var Tyge Krabbe ved ligefremt Statsfængsel, maaske Døden, og den voldsomme Trusel om Københavns Fangetaarn viser, hvor langt Kristian den Anden allerede var ude i Mistro og Forbitrelse mod en af sine højest betroede Embedsmænd. A. Heise fremsætter den Formodning, at Poul Helgesen sigter hertil i sit skrappe Stridsskrift „Svar til Hans Mikkelsen“⁽¹¹⁾: „End have vi nær forgjjet et af de grove Stykker. Du vel vedst, den Tid Slotsloven til Kjøbenhavn var dig befalet, da Kong Kristian var i Sverrig og fornam, at det danske Ridderskab kunde der ikke blive, som han havde agtet, dog at mange bleve ilde saarede, der han fordi lod hjemsende med Brev til Sigbrit, at hun skulde lade dennem Halsen afhugge, og gav dem til Klage, at de havde rømt fra deres Konge og ladet hannem i Fjendehænder; dog den milde Gud lod dennem saa længe drive for Vind og Vove, at han kom selv til Kjøbenhavn før de.“

Dog kom Tyge Krabbe til at give Kongen en Haandsrækning endnu dette Efteraar, men rigtig nok til en Skams- og Ulykkesdaad. Trods Nederlaget ved Bränkyrka kort før eller efter Brevet til Dron-

ningen blev Kongen liggende foran Stockholm hele Sommeren; men da Efteraaret nærmede sig, sluttede han Vaabenstilstand for at forsøge Underhandlinger. Han ønskede herunder en personlig Samtale med Sten Sture, opfordrede ham til at komme ud til sig paa Skibet og sendte nogle Adelsmænd som Gidsler. Sten Sture var sindet at gaa ind derpaa, men Rigsraadet og Stockholms Magistrat tillod det ikke, og Gidslerne blev sendt tilbage. Kongen tilbød da at komme til Rigsforstanderen paa Slottet, mod at der blev sendt ham Gidsler. Vesterhæringe Kirke blev aftalt som Mødested, Sten Sture bestemte Følgets Antal, og Kongen valgte Gidslerne for sin Person, i alt 6 gode svenske Mænd, blandt dem den unge Gustav Vasa, der havde ført Svenskernes Hovedbanner ved Brännkyrka. Sten Sture kom efter Aftalen til Hest til det berammede Sted for der at oppebie Kongens Ankomst og ventede 2 Dage.

Just da Gidslerne i Baad var paa Vejen ud, blev Vinden, som før havde været imod, gunstig, Flaaden lettede Anker, og ved Rigsraad Tyge Krabbe lod Kongen Gidslerne afskære og opbringe og føre til København¹²).

Ifølge en svensk Historieskriver¹³) foregav Tyge Krabbe, at Lejdet kun var gældende paa Flaaden og ikke angik Skibe, som var skilt fra den, hvorfor han uden at bryde Lejdet kunde optage dem paa sit Fartøj. Desværre ligner denne Forklaring kun alt for grangiveligt Tyge Krabbe¹⁴). Den berømteste af Fangerne, Gustav Vasa, fik en mere ridderlig Bevogter i Tyge Krabbes Svoger Erik Banner, som saa til Gengæld satte de 1600 Gylden til, hvormed han var gaaet i Borgen for sin Fætter.

I denne Sammenhæng kan en lignende Begivenhed fra det følgende Aar anføres. Torben Oxe blev

ikke den eneste danske Adelsmand, med hvis Blod Kristian den Anden besmittede sig. Den 3. Oktober 1519 lod han sin Embedsmand paa Båhus Knud Knudsen (Baad) henrette paa en Anklage for Efterladenhed og Forræderi, uagtet Rigsraadet havde frikendt ham ganske som Torben Oxe, hvis Faster for øvrigt var Knud Knudsens Mormoder. Breve i denne Sag er skrevet paa Helsingborg¹⁵), saa det ser ud til, at Tyge Krabbe ikke har været helt uden for den, uden at dog noget kan oplyses for hans Vedkommende. Ogsaa denne Henrettelse blev en Hovedanklage mod Kong Kristian den Anden efter hans Afsættelse; men hvorledes Tyge Krabbe har været til Mode ved at deltage i Affattelsen af Anklagen, derom faar vi intet at vide.

Den danske Flaade sejlede bort med Fangerne fra Stockholm den 25. September 1518, og kort efter, den 2. Oktober, blev Vaabenstilstanden, som 12. September var sluttet paa 2 Aar, opsagt. Kongen var i København den 12. Oktober, men blev der kun 3—4 Dage; saa blev Rustningerne med det samme sat i Gang. Kong Kristian var fast besluttet paa, at Sverrig skulde tvinges; men han var ogsaa blevet klar over, at saa stort et Foretagende maatte forberedes bedre, og hele Aaret 1519 gik med til Rustninger. Begyndelsen var straks efter Kongens Hjemkomst den uvelkomne Befaling til alle Lensmænd at begive sig til Vinterlejr i Skaane fra Mortensdag til Midfaste næste Aar. Atter havde Tyge Krabbe hele Vinteren sit Len belagt med det adelige Opbud.

Efter Lensbrevets Paalydende maa det formodes, at Tyge Krabbes Tid paa Helsingborg udløb Paaske 1520. Var det derfor, han i Aaret 1519 betalte Afgiften for en Del endog før Forfaldstid? I hvert

Fald skete der intet. Kongens Vrede havde mulig sat sig, eller snarere behøvede Kongen nu sin Adel.

Rustningerne slugte store Summer. Ved at gribe til saa krasse Forholdsregler som at lade sine Orlogsmænd opbringe en Del hollandske Fiskerskuder og Købmandsskibe fik Kongen omsider en Del af den Brudeskate paa 250,000 Gylden, der var ham lovet som Dronning Elisabets Medgift. De slog langtfra til, og Kongen maatte gaa til sine Adelsmænd om Laan. Denne Gang gik Tyge Krabbe ikke Ram forbi; han forstrakte Kongen af sin egen Lomme op til den meget betydelige Sum af 2500 Mark. Til Sikkerhed herfor fik han den 29. Februar 1520 Brev paa at maatte beholde Helsingborg Slot med tilliggende Herreder saa længe, til Laanet blev ham tilbagebetalt.

Nu skulde Tyge Krabbe synes at kunne være tryk paa sin vigtigste Indtægtskilde, Helsingborg Len, indtil videre og desuden paa at faa sine udlagte Penge tilbage. Flere af hans Slægt hjalp ogsaa Kongen med rede Penge, og — et mærkeligt Skæbnens Spil — som Pant tog de Sønderborg Slot. Kongen beredte allerede sit eget Fængsel. Han havde truet med Københavns Fangetaarn, men det blev sluttelig Tyge Krabbe, der satte Kongen i Fængsel, og ved det ulyksalige Pantebrev blev han i Stand til at sætte en Slaa for, som Kongen aldrig skulde magte at bryde.

Som forrige Gang indkom ogsaa 1519 en Del Penge til Felttoget ved, at de, som udskreves til Krigstjeneste, kunde købe sig fri, og ved, at der uden nogen Lovhjemmel udskreves „frivillige“ Skatter hos de Klasser, som ellers var skattefri. Skaane synes¹⁶⁾ denne Gang at være gaaet fri for Fetaljeskat, maaske fordi denne Landsdel havde maattet holde

for med idelige Troppesamlinger og Gennemmarcher; lidt senere udskreves dog en Pengeskat. Desto haardere pintes Grænselandskaberne ved Indkvarteringer. I Juli 1519 kom for første Gang franske Lejetropper til Danmark, 2000 Mand, som straks sendtes over til Tyge Krabbe; det var dem, som blev sendt mod Forhugningerne i Tiveden, da den danske Hær banede sig Vej til Upsala og Stockholm efter Sejren ved Bogesund. Fra Danmark opbødes udelukkende Hestfolk, som skulde indfinde sig i Skaane Mikkelsdag; Skive stillede f. Eks. 4, Viborg 20 beredne Mand. I København laa tyske og skotske Landsknægte; men der opstod i Efteraaret blodige Tumulter imellem dem, hvorefter ogsaa de fordeltes i Skaane og Halland.

Helsingborg blev mere og mere en boblende Gryde, Hovedkvarter som det var for en betydelig Del af Hæren og de højere Befalingsmænd, ligesom de store Mængder af Krigsfornødenheder samledes sammen her. Nu stod kun tilbage Udnævnelsen af den øverste Hærfører. Vilde det blive Helten fra Fantehulen? Det havde ikke været urimeligt at vente det. Der kunde ogsaa være Tale om adskillige andre. Det blev ingen af dem, ikke engang den, som dog var nærmest dertil af alle, Rigsmarsken Mogens Gøje, men en indtil da ukendt Hofsinde: Otto Krumpen¹⁷). Alligevel har sikkert Tyge Krabbe med et Lettelsens Suk set sin heldige Medbejler bryde op med de første Afdelinger af den mellem 10 og 20,000 Mand stærke Hær Helligtrekongersdag 1520. Og hvad der nu har bevæget Kongen til at vælge netop Otto Krumpen, viste det sig allerede ved Bogesund den 19. Januar, at Valget var faldet paa den rette, og hele Felittoget skal være en af de mest glimrende Bedrifter i dansk Krigshistorie. Ved Upsala 6. April udmærkede Tyge

Krabbes tilkommende Svigersøn Peder Skram sig første Gang.

Kongen blev i København til ind i April, og da han drog af Sted til Hæren, var det med en frygtelig Trusel hængende over sit Hovede. Under de stadige Hindringer for Handelen voksede Misstemningen i Lybæk, og Staden var belavet paa at erklære Krig. At tage en Fejde med den rige Hansestad nu var ugørligt, og et Forlig kunde forudses at blive yderst ugunstigt. Kristian den Anden overdrog da sin Farbroder Hertug Frederik af Holsten at foretage Mæglingen, Dronningen det ubehagelige Hverv endeligt at afslutte og besegle Forliget, hvorefter han med Flaaden forlod sin Hovedstad. Forhandlingerne førtes i Segeberg 6.—13. Maj, og Overenskomsten skulde kun gælde til Paaske 1521; men da Dronningen og de tilstedeværende Rigsraader fik Betingelserne forelagt, var de endnu værre end befrygtet. De lybske Sendebud forlangte hurtig Afgørelse, hvis ikke, var Krigen med det samme erklæret. De 6 Raader og blandt dem Tyge Krabbe havde de største Betænkeligheder; de frygtede Kongens Vrede og det store Ansvar og hængte først deres Segl under Brevet, da Dronningen havde givet dem den skriftlige Forsikring, at de gjorde det efter hendes Opfordring og paa hendes Ansvar. Stadfæstelsen skete den 5. Juni 1520¹⁸).

Efter et Ophold i Sverrig paa kun 6 Uger indskibede Kong Kristian sig ved Midten af Juni til København. Det var den sædvanlige Fare for Mangel paa Krigsfornødenheder til Stockholms Belejring, der bevægede ham til den hastige Rejse; men han maa ogsaa ved den Tid have faaet Efterretningen om det ugunstige Forlig med Lybæk. Kongen gjorde dog hverken Dronningen, der opholdt sig paa

Abrahamstrup, eller de 6 Rigsraader nogen Bebrejdelser; tværtimod vidste han at dreje Forliget til sit Gavn, idet han gav Lybækkerne Forretning med at bringe alle Slags Tilførsler til Stockholm, saa Faren for Mangel var afværget. Hurtigt forlod Kongen den pestbefængte Hovedstad og var ved Midten af Juli igen ved Belejringshæren.

Var Faren drevet over? Sikker kunde man aldrig være. Da Kongen efter Stockholms Overgivelse den 7. September stod med Ryggen mod Kaminen i den lybske Raadmands Hus, hvor han var taget ind, svarede han paa sine Mænds smigrende Lykønskninger til nu at have tre vældige Kongeriger i sin Magt: „Nu kan vi dog ikke ret glæde os ved alle Riger og Lande, siden vi endnu ikke have i vor Magt Staden Lybæk, med hvilken vi have haft saa stor Møje og Arbejde, før vi kunde skille dem fra de Svenske; thi det havde været umuligt, at vi kunde blive Stockholm mægtig, havde vi ikke med store Løfter faaet dem adskilt fra de Svenske“; og Kongen lagde til: „Snart skulle vore Hunde (Kanoner) gø uden for Gottorp.“ Ganske vist, Hertug Frederik var den stadige skjulte Medbejler til Tronen, ham gjaldt Udtalelsen i første Række. Men Ordene faldt tydeligt i Sammenhæng med Forliget; Kongen fandt ikke, at Farbroderen havde mæglet tilstrækkelig til hans Gavn. Og kom saa ikke næst efter Hertugen Raden til dem, der havde beseglet?

I September gik Kongen under Sejl til København og blev der til Midten af Oktober. Der skete stadig ikke noget.

Ved Kroningen i Stockholm den 4. November blev ingen svenske, men mange fremmede og danske Herrer slaet til Ridder, blandt dem Otto Krumpen. Tyge Krabbe kunde meget vel unde ham det, han var

selv Ridder for længst og undgik den 7. November og følgende Dage at faa sine hvide Handsker plettede ved det stockholmske Blodbad; han var godt tilfreds med at sidde i Ro paa Helsingborg, der saa længe havde været en Kube, hvor broddede Bier fløj ud og ind.

Da kom det som et Lyn, naar man tror Luften rensset.

Den 11. November 1520 forlenede Kong Kristian den Anden sin Feltherre Otto Krumpen med Helsingborg Slot og Len fra næste.Paaske at regne og paa ganske de samme Vilkaar, hvorpaa Tyge Krabbe havde haft det.

Det kan ikke undre, at Rygtet løb som Ratatøsk op og ned ad Ygdrasil for at digte et dødeligt Fjendskab imellem Tyge Krabbe og Otto Krumpen, som først havde snappet Overbefalingen fra Aage Hanssens Overvinder og nu tilmed fortrængte ham fra hans Len. Hvis Tyge Krabbe nærrede noget saadant Fjendskab, var det sikkert ubegrundet. Otto Krumpen har næppe selv gjort noget for at bore sig ind. Han havde foreslaaet Kongen at slaa nogle svenske Mænd til Ridder ved Kroningen, Kongen havde lovet det, og det var allerede blevet bekendt for den svenske Adel, at det vilde ske; men Kongen ombestemte sig og forklarede, at det kunde ske senere, men ikke godt ved denne Lejlighed, da Svenskerne havde været hans Modstandere. Otto Krumpen var misfornøjet over paa denne Maade at blive stillet i et uheldigt Lys overfor de svenske Herrer¹⁰). Da saa Blodbadet fulgte, blev han, som med sit Navn stod inde for Upsalaforliget, saa ilde derved, at han begærede Orlov. Det var uden Tvivl djærvt handlet. Der har været noget af det samme Stof i ham som i Søren Norby, der havde faaet Ridderslaget ved Kro-

ningen, men blev saa oprørt over uden sit Vidende at være blevet brugt til med sine Drabanter at føre de dømte ud til saa skammelig en Død, at han i sin Harme lagde sig med sine Skibe uden for Stockholm og tilbød enhver, der vilde ty ud til ham, en sikker Tilflugt.

Her er Stedet for A. Heises sindrige Gætning, at det var Tabet af Helsingborg, der blev Anledningen til, at Tyge Krabbe skrev hint kostelige Brev, hvori han udvikler sine Fortjenester af Konge og Fædreland lige fra sit 12. Aar, og som Dyrskiøt indleder med Forordet: „Hr. Tyge Krabbes brev, der hand blev opholdt og ikke fik befordrelse i sin Sag, som hand begiærede, da harmedes hand der ved og skrev saa til cansleren ...“²⁰). Formodningen bygges paa, at Tilskriften i Brevet: „Kiere hr. candtzeller“, har Udvidelsen „værdige fader h. Hartvig“. Navnet findes kun i Dyrskiøt-Klevenfeldts Afskrift, men kan næppe være frit tilsat, det maa have staaet i Tyge Krabbes Haandskrift. Nu kendes ingen kongelig Kansler netop paa dette Tidspunkt, men der er en svag Mulighed for, at Forretningerne har været overdraget den Mester Hartvig Lange, der noget senere var Kansler hos Biskop Jens Andersen af Odense, som i Stockholm var blandt Kongens nærmeste Omgivelser²¹). Med andre Ord, Tyge Krabbe skulde have gjort et yderste Forsøg paa at afbøde Slaget, men fremfor at vove sig ind til Kongen selv er han saa at sige blevet i Forværelset hos den midlertidige Kansler, som maatte antages at have Kongens Øre. Herimod strider det ikke, at Levnedsskrivelsen i Brevet standser allerede ved Rødebro-Slaget 1497, thi det skyldes kun, at Slutningen — desværre — er frarevet. Tværtimod viser Bemærkningen, at Brevet er skrevet „for mine och

andre gode mendz børns schyld, motte tencke derpaa och tienne deris herre konge och federne rige, som det sig bøhr“, at Tyge Krabbe paa dette Tidspunkt har haft opvoksende Sønner; og hermed stemmer det godt, at den ældste Søn, Erik, nu i 1520 gik i sit 11. Aar²²).

Har Tyge Krabbe virkelig bøjet sig saa dybt for Kristian den Anden, som han maatte regne med var ham fjendsk, ligesom han var Kongen fjendsk, nyttede det i hvert Fald ikke noget. Paaske 1521 maatte han gøre op og med Hustru og Børn, det yngste $1\frac{3}{4}$ Aar gammelt, forlade Helsingborg for at trække sig tilbage til Bustrup, indtil andre og bedre Tider op-randt. Den 9. Maj fik han Generalkvittering paa, at han ikke var Kongen noget skyldig²³); om de 2500 Mark, som Kongen var ham skyldig, meldes derimod intet. Dette giver Indtryk af, at Lenet ligefrem blev inddraget som forbrudt ligesom tidligere hans Frænke Anna Mejnstrups. Det var en ringe Trøst, at Helsingborg Len Aaret efter uden videre blev fra-taget Otto Krumpen, som derefter i Ubemærkethed kunde slide Tranekær paa Langeland.

Som en Hofnar pryglet ud af Kongens Gaard med sin egen Brix og med Bjælderne paa Huesvan-sen ringlende efter sig — — saadan omtrent kan vi vist tænke os et af Tyge Krabbes rasende Udbrud, da han igen stod i den lave, tilrøgede Bjælkestue paa Bustrup. — Og saadan skulde altsaa en Rosenkrantz komme til at hvile, har Fru Anne føjet til, idet hun ledte Slægtsvuggen frem til den mindste lille Pige, Gertrud.

3. *Forvisningsaarene paa Bustrup.*

Tyge Krabbe havde ikke i sine Helsingborgaar tabt Fædrengodset helt af Syne. Den 10. September 1511 tilbyttede han sig af Kong Hans en Gaard i

Torp i Haasum Sogn for 2 Gaarde, han havde paa Sjælland, og 1516 mageskiftede han noget Gods i Salling med Albert Glob paa Vellumgaard (Kærgaardsholm) og Biskop Erik Kaas i Viborg²⁴). Der maa vel være bygget noget paa Bustrup, dengang Gaarden blev til omkring 1450²⁵), men det var i en maadelig Forfatning nu. Tyge Krabbes Fader Mogens Krabbe havde forbedret Bygningerne meget, men der trængtes stærkt til nyt. Nu havde de 2500 Mark, Kongen fik som Pant, været rare at have!

En Fortegnelse over Bustrups Ejere ned til 1670²⁶) begynder med Tyge Krabbe og melder om ham: „Hr. Tyge Krabbe, Ridder, ejede Bustrup Anno Christi 1500 (her maa sættes et cirka ved, thi Faderen døde først 1505, og Moderen levede endnu 1512). Han lod Anno Christi 1516 et Sandemands Tog gaa over Bustrup Vestermarkis og andre paa den angrændsende By- og Ensted-Markers Skel, da han selv tilforn, uvist af hvis (hvad) Tilladelse, samme forandret havde. Anno Christi 1521 byggede han et Hus paa Bustrup, som siden er forfalden og ligger der endnu en Gullands Sten nedenfor Broen i samme Gaard af forberørte Hus, hvis Skikkelse og Overskrift er denne (her følger en Tegning af en ganske almindelig firkantet Sten, paa hvis Rand staar): Deze Hus lod her tyge Krabbe bygge anno Dm. MDXXI.“ Dette Hus med Navnesten har da staaet sin Tid ud som synligt Mindé om Hr. Tyge Krabbes Forvisningsaar paa Bustrup. Men dets Tid har næppe været lang; det maa antages at være gaaet til Grunde, da Skipper Clements Bønder afbrændte den gamle Rede i Oktober-November 1534. Længere henne i Beretningen anføres — hvilket stemmer med, at Bustrup er opstaaet ved Sammenlægning af Gaarde i Nabosognene Lem og Ram-

Det 3. Bustrup, opført ca. 1765.

sing — at „Proprietarierne af Bustrup havde deres Stolestand baade i Lem og Ramsing Kirker, hvorfor de og om Højtiderne i begge Kirker lader ofre. Saa gaves der ogsaa i gamle Dage af Bustrup til Præsten i Lem 8 Td. Rug og til Præsten i Hosum ti Td. Rug, thi Ramsing er Annexen til Hosum“. Det mest borgagtige ved Gaarden har været Gravene, som Danske Atlas nævner 1768: „Gaarden ligger nedrig med Grave omkring og Bække ved begge Sider. — Den gamle Bygning, som var af Bygningsværk og til sidst ganske brøstfældig, var anlagt af Mogens Krabbe, som levede paa Kong Hans'es Tid“. Det er sikkert rigtigt, at det ældste Bustrup er bygget af Tyge Krabbes Fader, og Voldgravene er den Dag i Dag et Minde om, at Adelen ved Haandfæstningen 1481 af Kong Hans tiltvang sig Ret til at befæste deres Gaarde. Men „den gamle Bygning“, som her menes, er ikke hint ældste Bustrup, som sank i Aske paa Grevefejdens Tid, men derimod det 2. Bustrup, som Hr. Tyge Krabbe rejste af Ruinerne, og hvorom Stedets Præst skriver i en Indberetning 1743: „Bustrup Borgergaards Bygning er gammel og maadelig med Træbindingsværk, tækket med Teglsten, muret mellem Træværket med Mursten, anlagt udi et Kær, skal være bygget af Tyge Krabbe ..., hvilket ses udhuggen paa et Tværtræ over Porten til Borgergaarden“. Det var paa høje Tid, vi fik denne Oplysning, thi kun 22 Aar efter Indberetningen, ved Aar 1765, afløstes Tyge Krabbes Gaard af det 3., det nystaaende Bustrup. Hertil blev maaske de sidste Kvadre taget fra Resterne af Kapellet ved den ældgamle „Kabel Kilde“ paa Vesterlem Mark, hvoraf endnu 1743 var at se „Rudera og Grundvoldsstene“. Denne Plyndring var længe gaet for sig, thi 1649 indberetter Præsten, at „de, som har været paa Bu-

strup forrige Tider, har bortført Steenene til Bustrup“, og en Bemærkning i Randen bekræfter, at det var gaaet i Svang tidligere. Her tør vi dog med Sikkerhed frikende Tyge Krabbe for ethvert Helligdomsran²⁷); det er først Reformationen, der har Æren af at opdrage til en saadan Fordomsfrihed. Endnu vælder dog Vandet lifligt frem paa det gamle Sted, men nu faar kun Gaardens Kreaturer godt af dets Friskhed.

Bustrup, hvor i disse Aar — 1521 og 1522 — endnu 2 Børn fødtes, Wibeke og Niels, har dog for Tyge Krabbe været mere end et midlertidigt Opholdssted; det har været en Varde, hvorfra han holdt Udkig med, hvor galt Tiden nu teede sig. I Stockholm havde Biskop Jens Andersen (Beldenak) paa Kongens Vegne ladet forstaa, at Kristian den Andens inderste Tanke var Arve—, og det vilde dengang sige det samme som Enevoldsmagten. Og Kongen viste hurtigt selv, hvortil han vilde bruge den, hvis han fik den.

Den 26. Maj kom Loven om Stranding og Vrag, formodentlig i Aarets sidste Maaneder Landloven og derefter med Lovskraft fra Januar 1522 Købstadsloven. Hvad Vraggods angik, havde Hr. Tyge Krabbe ikke mere den rare Helsingborg Strand, saa i Øjeblikket kom det ham ikke saa meget paa tværs; ved Bustrup kunde højst en og anden Limfjordsjolle strande, tilmed kendte Folks Ejendom. Værre var det, at en Herremand herefter saa godt som ikke kunde føre sine Stude andre Steder hen end til nærmeste Købstad, ikke engang sine egne Fæstebønder kunde han handle med mere, og hvad andet end Studene og Handelen havde vel en arm Herremand at falde tilbage paa, naar Lenet var forloret? Men Tyge Krabbe huskede nok fra Helsingborgtiden, at det var

ganske det samme, den unge Junker Kristiern satte igennem som Statholder i Norge.

Men samtidig gjorde Kong Kristian, hvad der heldigvis var vel egnet til at afkøle Taknemligheden baade i By og paa Land. Kongen havde det oprørske Sverrig at slæbe paa, de skyldige Afdrag paa Dronningens Medgift udeblev, saa var der kun Under-saatterne tilbage. I Efteraaret 1521 udskreves en overordentlig Skat, som, hvad enten den nu kaldtes Landehjælp eller Fetaljeskat, skulde udredes i Penge. Næppe var den inddrevet, før en ny Skat udskreves 28. April 1522; den fik Kongen kun bevilget ved at forhandle med Raaderne i hver Landsdel for sig, og selv om hans Fader Kong Hans — højlovlig Ihu-kommelse — nok havde brugt den samme Fremgangsmaade, var det tvivlsomt, om det var helt lovmedholdeligt, al den Stund Pengene jo dog skulde bruges i Rigets fælles Anliggende. Købstæderne gik heller ikke Ram forbi; de fik foruden Skatterne den nyindførte Cise paa alle Slags Drikkevarer og forhøjet Told paa alle andre Varer. De gejstlige maatte af med Tredjedelen af deres visse Indtægt. Jo, jo, Misfornøjelsen ulmede, her var noget, der kunde bruges, naar Maalet først var fuldt. Ganske vist gik Pengene til store Hvervninger, 2000 Landsknægte ankom til Skaane i Foraaret 1522, og siden kom der flere. De kunde bruges mod andre end Sverrig. Men det gik mere og mere trevent med Hvervningen, og denne Strøm af udenlandske Knægte lod sig maaske standse; de skulde jo gennem Holsten, der maatte man begynde at se hen, til Kongens Farbroder Hertug Frederik.

Saa havde Kongen ogsaa befattet sig med Prædikanterne af denne nye Kætterlære, der var saa megen unyttig Snak om. Det begyndte allerede i

Oktober 1520, da Kongen fra Stockholmtøget var i København, og Hr. Tyge som de andre Underskrivere af Segebergforliget rystede for hans Vrede. Da blev der sendt Bud efter den første fremmede Prædikant. Han arriverede i December, men det gik ikke den gode Martin Reinhardt bedre end ilde; han blev rent ud latterlig ved sit fremmede Kragemaal og maatte fortrække allerede i Februar nu sidst leden; men han var bemyndiget af Kongen til at skaffe nye Lærere til Universitetet, og i samme Maaned forbød Kongen denne Lærdomsanstalt at udtale nogen Fordømmelse af Luthers Lærdomme uagtet Hans Hellighed Pavens Bandbulle fra Januar. Efter Sigende vilde Kongen have selve Ærkekætteren herind eller dog hans Dreng Melanchton. Den vilde Sværmeraad Karlstadt kom i Stedet for, men se, han kunde ikke nære sig her en Maaned ud. Saa var Kongen den 17. Juni rejst til Tyskland og Nederlandene paa en sær fordægt Maade; det saa dog ikke ud til at være Kætteriet, han rejste efter, for da han kom tilbage i Oktober, havde han ingen af de Folk med sig, og han tog ikke den Sag op igen. Lykkeligvis var der fromme og nidkære Mænd, der kom til Fornuft ved alt dette, som han vidste Tilfældet var med den mundstærke Poul Helgesen. Og hans Naade skulde faa at fornemme, at her var gammel Kristendom i Landet endnu. Saa man sig blot om i sit eget Sallingland, var det skönt at skue, hvorlunde Hr. Niels Høg til Skivehus havde ladet Skive Kirke bemale indvendig med alle Helgeners Kontrafejer; jo, han var i Grunden en dejlig Mand, var Niels Høg, ret inderlig en Uven af Kristian Tyran og dertil en Præstehader; thi Kirken er ingenlunde eet med dens Personer. I al Beskedenhed var det ogsaa skønne Figurer, der var afbildet i Hvidbjerg liden Kirke, hvor hellig Knud

Knud Lavard i Skive Kirke.

Lavard stod lyslevende i Korbuen med sin Fane i Haanden. Men hvorfor for øvrigt rejse til hans hellige Kilde i Haraldsted langt borte paa Sjællands Ø, naar her var et undergørende Væld saa nær ved som paa Lem Mark, ogsaa med et Kapel standende hos, hvor de ulykkelige kunde ophænge deres Gipsarme og Krykker, naar de var blevet hjulpet.

Og gik Tanken saa ad Helsingborg, hvor den dog immer vilde hen, hvilken ty-

rannisk Vilkaarlighed og vilkaarlig Tyranniskhed, som Poul Elias vilde sige, havde Kongen da ikke udvist ved Besættelsen af selve Ærkebispstolen. Sandt nok, Samarbejdet med gamle Ærkebiskop Birger var ikke til enhver Tid gaaet af uden Rivninger, og en simpel Degnesøn var han fra Halland; men han kom dog frem med Manér; paa en ganske gemenlig Rejse i Stiftet tog han gerne 130 Drabanter i fuld Harnisk med sig; nej, det var ikke lutter Spøg for

Klostrene at skulle yde gamle Biskop Birger Gæsteri. Da han døde i Embedet den 10. December 1519 efter at have beklædt Stolen i 22 Aar, vilde Kongen absolut have sin Sekretær Jørgen Skodborg løftet op paa Sædet, skønt Kapitlet vilde have Aage Jepsen med Sparren. Kongens borgerlig fødte Skriverkarl sad der fra Januar 1520 til Sommeren 1521, saa fik han samme Kehraus, som blev Tyge Krabbe selv til Del. Efter ham kom den blodbesudlede Westfaler Didrik Slagheck med Hænderne endnu røde af svensk Adels- og Bispeblod; han naaede at blive indsat (men ikke indviet lige saa lidt som de andre kongevalgte) den 25. Novbr., men kun for at stige des højere som Tyv ad Stigen til Gammeltorvs Galge og derfra at kastes levende i Kætterbaalet neden under allerede den 24. Januar i Aar. Efter ham kom en anden Westfaler, Johan Weze, som kun havde været 4 Maaneder om at

Knud Lavard i Hvidbjerg Kirke.

vinde Kongens Yndest Han indsattes 23. Februar, og Dagen efter fik han Hr. Tyge Krabbes Len Helsingborg tvært imod Haandfæstningens bestemte Løfte: „Vi skal styre og regere Danmark og Norge med gode *Rigernes Ædelinge*, som er af Riddere og Svende, og overantvorde dem Slot og Len og ingen andre“, — „gode *indfødte* Rigernes Ædelinge“, som det hedder straks efter i samme Sætning. Nu kunde Hr. Otto Krumpen pakke sammen fra Helsingborg efter at have nydt Herligheden i 1 Aar; men han fik dog Tranekær som Erstatning, medens Tyge Krabbe ingenting fik, ikke engang sit Pantelaan. Dog maatte det billigvis erkendes, at Johan Weze var en brav Mand; Tyge Krabbe kunde ikke have vist Lybækkerne Vintervejen bedre, end han gjorde det nu i August ved den store Sten med Mærkerne af Stærkoddens Krop paa Rolyng Hede; han maa vist have fisket Sværdet Skum, hvormed samme Stærkodder slog Kæmpen Angantyr og hans 8 Brødre, op af Bækken, Tyge Krabbe grant mindedes flød der forbi.

Som for at gøre Maalet fuldt var en tredje Westfaler, Jørgen Kock, blevet Møntmester og over-svømmede Landet med Pengestykker, som der stod Skilling paa, men som der var bestandig mindre Sølv i, til sidst slet intet. Det skulde vel hjælpe, at Kongen stod afkontrafejet paa Kronesiden med et stort Rigsæble i Haanden, ret som om han indestod for Værdien; Klippinge var de, og Klippinge blev de kaldt, ligesom Landsknægtene benævnedes hans Majestæt Æblekongen, naar de fik deres Sold i hans nye Møntsort. Kom Tyge Krabbe nogen Tid til sit Len igen, skulde Regnskab blive holdt med denne Jørgen Mønter.

Men hvordan, hvorfra skulde Hjælpen komme? Saa man sig om, hvem var der saa, man kunde lide

paa? Ja, der var nu allerførst Landsdommeren paa Volstrup hist ovre paa hin Side Vigen; hans Farbroder sad som Biskop i Ribe, og fra Ribe var der kort til Holsten og Hertugen. Som Landsdommer kom Mogens Munk viden om, og han tilbragte sit halve Liv paa Hesteryg. Ogsaa Viborgbispens var halvvejs hans Nabo til den anden Side; han var tit paa Spøttrup, den Dag kunde komme, da det ikke var af Vejen at have Spøttrups tykke Mure at krybe i Ly bag ved. Men Nabo mod Vest maatte man holde Øje med; det var farligt, alt det den Væbner Jens Hvas til Kaas nu kunde bruges til; for Tiden var han i Thy for at hente Skatten paa Torp; det kunde ligne ham at rejse til Kongen med det gode jydsk Sølv og kaste det i Halsen paa Landsknægtene. Niels Høg, ja, han havde jo prøvet at holde Junker Kristian ude dengang paa Aalborghus, men der var Forskel paa at holde ude og at jage ud; desuden var han ved at blive gammel og apoplektisk. — De øvrige gode Folk her omkring — Kjeld Juel paa Astrup, Las Skeel paa Junget og Albert Skeel paa Hegnet, Oluf Glob paa Vellumgaard og hvem der ellers kunde være at nævne — duede de endda til at stikke ind i en Rytterihær, naar den Tid kom. — Niels Kaas paa Staarupgaard? De Kaas'er havde altid været bedst til at mægle; men her skulde saa vist ikke mægles. — Endelig ens eget Kød og Blod ikke at forglemme. Det skulde være Farbroder Glob paa sit herlige nye Østergaard og Mikkell paa Vesløsegaard i Han²⁸), Farbror Per paa Skovsgaard derovre ved Taarupgaard i Fjends Herred var der ikke meget ved mere. — — Dog bemærk: Poul Elias har efter sin Johannes Døberprædiken maattet ty til Biskop Ove Bille i Aars.

Men holdt, hvad var nu det? Nu slap det ud,

hvad Hans Majestæt havde været i Tyskland efter forleden Sommer. Det var nok den Hertug i Holsten, det gjaldt. Han havde annammet Kejserens Tilken- degivelse, at han ikke mere i Lighed med Kongen af Danmark skulde have sit Hertugdømme forlenet gennem Biskoppen af Lybæk, men gennem Kongen af Danmark og ingen anden og gøre ham den sæd- vanlige Tjeneste deraf, og deri skulde han ikke prøve at bruge Undskyldning eller at vise sig modstridig og ulydig, saafremt det var ham kært at undgaa Kej- serens og Rigets store Unaade og Straf. Det var dog en formaledidet, man kunde ogsaa sige benedidet Streg, Kongen der havde spillet sin Farbroder; deraf vilde noget følge.

Dette ventede kom, da det begyndte at knibe mod Sverrig og Lybæk, og Kong Kristian nødtvun- gent maatte vende sig til sin Farbroder om Hjælp; som det var at vente, fik han til Svar forelagt æld- gammel bitter Forurettelse og maatte den 1. Sep- tember 1522 indrømme Slesvig og Holsten Neutrali- tet under Fejde med Lybæk. Men denne Neutralitet overholdtes paa den Maade, at Hertug Frederik i December begyndte at samle Krigsfolk og ved sin Søn — som nok ellers var indfanget af Kættren i Wittenberg — traf Aftale med Stæderne dernede om at formene Kong Kristians lejede Tropper Overgang over Elben. Se, se, — Tyge Krabbe gned sig i Hæn- derne — Hertugen afvæbnede ganske stille sin Bro- dersøn, det var det første, og selv havde han Tropper under Vaaben, det var det andet.

Æblet begyndte at modnes; nu bare et Vind- stød — en Decemberblæst, en Januarstorm — saa faldt det nok ned med et Bump.

4. Tyge Krabbe bliver Oprørsleder.

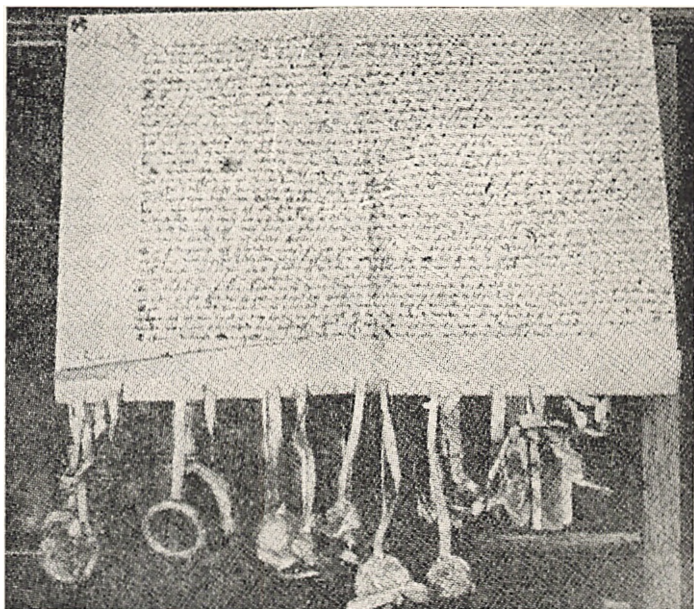
Ved det Forlig, som sluttedes i Bordesholm Kloster lidt Syd for Kiel den 13. August 1522, maatte Kong Kristian lade den for Farbroderen saa krænkende Lensherreret falde og med Hensyn til Hertugens gamle Tilgodehavender love at lade en Undersøgelse anstille i Arkivet og give Underretning om Udfaldet inden Mortensdag, ligesom han skulde give Besked inden Jul, hvis han mente at have Modkrav, for at Sagen senest 14 Dage før Pintse næste Aar kunde indankes til Paakendelse af en fyrstelig Voldgiftsret. Det var en ubillig kort Frist, Kongen her var gaaet ind paa. Han indkaldte Rigsraadet til Møde i Kalundborg, men naaede ikke at blive færdig med sine Undersøgelser og maatte faa Dage efter sende Modordre: nu skulde Mødet være i København og Dagen den 9. November, Dagen før Mortensdag, den yderste Frist. Tyge Krabbe har faaet begge Budene; han mærkede deraf, hvor febrilsk Kongen var ved at blive, og blev roligt siddende hjemme. Det rygtedes senere, at en Del skaanske og sjællandske Raader havde begivet sig til Hovedstaden, og at nogle af de jyske var naaet til Samsø, men ikke kunde komme videre formedelst Modvind og strengt Vejr; dem om det, men ellers var det nok mere Rynkerne i Moder Sigbrits Pande end Vejr og Vand, der bandt dem til Samsø.

For tredje Gang skraldede Trompetfanfaren i Bustrup Borggaard; denne Sinde var det Kongens Herold i egen Person, Hans Jyde. Det var hans Naades Vilje, forklarede han hastigt, at Hr. Rigsraaden uopholdeligt skulde indfinde sig hos hans Naade, det gjaldt Sager af den yderste Vigtighed. Han, Herolden, havde været rundt hos de andre Raader, og de havde alle givet det bedste Svar, — her kunde Rigs-

raaden selv se, nogle af dem havde endog givet det skriftligt fra sig, at de vilde indfinde sig hos hans Naade ved Juletid; han haabede ogsaa at kunne drage fra Bustrup med gunstigt Svar. — Hvilken Besked han fik med til Kongen, vides ikke; uden Tvivl Ord i den allerbedste Indpakning, men lige saa sikkert intet skriftligt.

Da Tiden kom, afrejste Hr. Tyge Krabbe ganske rigtigt fra Bustrup; men Rejsen gik ikke længere end til Viborg. Her samledes paa Aarets korteste og skumleste Dag den 21. December, ingen ved hvor mange, 18 eller 9 eller endnu færre gejstlige og verdslige jydskes Herrer og opsatte hint historiske Brev, hvorved Oprøret mod Kong Kristian den Anden tog sin Begyndelse. De, der forpligtede sig, var de to Bisper i Børglum Niels og Stygge Krumpen, Iver Munk i Ribe og Jørgen Friis i Viborg, altsaa de 3 vestjydske Stifter, desuden Tyge Krabbe, hans Slægting Predbjørn Podebusk til Vosborg, Jakob og Peder Lykke samt sidst, men ikke mindst Tyge Krabbes Nabo paa Volstrup, Landsdommer Mogens Munk, Ribebispens Brodersøn.

Af dem skyldte Jørgen Friis udelukkende Kongen, at det blev ham, der kom til at beklæde Bispestolen i Viborg, og Mogens Munk havde Kongen at takke for det anselige og indbringende Landsdommerembede. Tre af Mændene gjorde kun færdigt, hvad de havde indvarslet for 10 Aar siden, da de hemmeligt sendte Bud til Hertug Frederik for at faa ham til Kong Hans'es Efterfølger i Stedet for Junker Kristian. Tyge Krabbe mente unægtelig ikke at være Kongen nogen Tak skyldig. Hans Navn staa med raske Træk under Brevet. Med hvilke Følelser de andre Herrer satte deres gode Navne, har den digteriske Indbildningskraft Frihed til at forestille

Sammensværgelsesbrevet af 21. December 1522.

Iwer Munk
 Biskop
 Jørn Friis
 Biskop
 Tyge Krabbe
 Ridder
 Peder Lyche
 Ridder
 Mos Munch
 Niels Stygge
 Krumpen
 Biskop
 Predbjørn
 Podebusk
 Ridder
 Jachym
 Lyche
 Ridder

Underskrifterne under Sammensværgelsesbrevet:

1. Niels Stygge, Biskop.	2. Iwer Munk, Biskop.	4. Jørn Friis, Biskop.
	3. Stygge Krumpen, Biskop.	
5. Predbjørn Podebusk, Ridder.	7. Tyge Krabbe, Ridder.	8. Peder Lyche, Ridder.
6. Jachym Lyche, Ridder.		9. Mos Munch.

sig efter Tykke, for Eksempel saaledes²⁹): „Bisp Niels Stygge skriver under med fast Haand ... Jørgen Friis drejer Pennefjeren til Rette mellem sine tynde Fingre og skriver under uden at tøve ... Stygge Krumpens Haandryg har den hvide Klitroses bløde Bleghed, han tænker et Øjeblik paa, om den om føje Tid ligger for sig selv, han næsten ser den røde Rand om Haandleddet, hvor den er hugget af ... Han skriver under ængstelig hurtigt for at vide det gjort ... Rundt om staar blege Mænd og ser tavse ned for sig, de vover ikke at skrive deres Navne, men forraader ikke de andre.“

De sidste Ord rører ved den store Gaade: Foran i Brevet staar 18 Navne; men der er kun 9 Underskrifter og 10 Segl. Her er et af de Punkter, hvor Historikerne er henvist til at fortolke, og hvor hver især uvilkaarligt i sin Fortolkning indlægger noget af sit eget Væsen. Yderst forskellige er da ogsaa de Slutninger, der er draget af dette for øvrigt langtfra sjældne Forhold.

Mest afgjort i sin Dom er Danmarks nationale Historiker, Teologen Allen³⁰): „Lige fra sin Fødsel førte denne S sammensværgelse Løgnens og Bedragets Mærke paa sin Pande ... De sammensvorne havde, for at give deres Forbindelse Udseende af større Betydning, end deres egne Navne var i Stand til, haft den Dristighed til disse at føje 9 andre Navne paa de mest ansete jyske gejstlige og verdslige Herrer. Blandt disse, som alle var aldeles fremmede for dette forbryderske Foretagende, findes Mænd, som netop udmærkede sig ved deres Troskab og Hengivenhed for Kongen, saasom Ove Bilde, Biskop af Aarhus, tidligere Kongens Kansler, Marsken Mogens Gøø, Hovedsmand paa Skanderborg, Oluf Nielsen Rosenkrands til Vallø, Hovedsmand paa Koldinghuus, Otte

Holgerson Rosenkrands til Boller, Høvedsmand paa Tørningslot i Sønderjylland, Erik Eriksen Banner, Høvedsmand paa Kallø, o. fl. Brevet selv indeholder Beviis for, hvor falskeligen deres Navne ere indsatte mellem de Sammensvornes, idet deres Segl iættes under Brevet; der hænger kun 9 Segl under det og har aldrig været flere (?); og et endnu stærkere Beviis giver disse Mænds Holdning ligeoverfor Oprøret i den følgende Tid.“

Allens Efterfølger, dansk kritisk Historieforskningens Fader, Bispesønnen, Digterbroderen, Teologen Caspar Paludan-Müller fastslaaer, at kun 9 Mænd har begyndt Frafaldet, en spottelig lille Hob, som Huitfeldt siger med Rette, naar Antallet alene tages i Betragtning, men ikke, naar der ses hen til navnlig de 4 Bispers Stilling som Kirkens Overhoveder og især til deres Krigs- og Pengemagt. „Vel bemærkes maa det imidlertid, at Aktstykket kun er et Kreditiv for Mogens Munk til videre Underhandling med Hertug Frederik, indledet med en skarp Dadel over Regeringen i Danmark. Det udtaler endnu ikke Beslutningen om at bryde med Kongen eller hjælpe Hertugen til at fortrænge ham. Naar Hertugen havde underhaanden ladet dem vide gjennem Mogens Munk, at han ikke var utilbøjelig til at „antage“ sig dem og Danmark, saa svare de ham ligeledes ubestemt, at de vilde „bruge“ ham til at afværge deres og Rigets Nød og Lidelse. Men dette kunde jo skee paa mere end een Maade, saasom ved Forestillinger af Jyllands Magnater og Hertugen i Forening, der vare indtrængende nok til, at Kongen gav efter ... Man bør overhovedet ikke forestille sig Stormændene skarpt adskilte i to Partier, et misfornøjet, som vilde styrte Kongen, et andet veltilfreds med ham, som vilde forsvare ham og opretholde hans hidtilværende

Regering. Alle have de uden Tvivl været misfornøjede og ønsket en Forandring; men Nogle have ikke villet gaa saa vidt som Andre, i det mindste ikke strax: de have ikke villet inlade sig med Hertugen, inden der var gjort indtrængende Forsøg paa at bevæge Kongen til en mildere og retfærdigere Regering.“

Sønnen af Præsten og Plato-Oversætteren, Viborg-Rektoren A. Heise fremhæver³²), at vi ikke ved, om alle de i Brevets Indledning nævnte Mænd har været til Stede og deltaget i Forhandlingen, eller man har ment senere at kunne faa dem med. Det synes, at der er opstaaet en Spaltning, og at Mogens Giø saavel som Rosenkrantzterne ikke har villet gaa længere end at faa Fru Sigbrit styrtet og fremkalde en Systemforandring. Tyge Krabbe og Mogens Giø kom i den følgende Tid til at staa som Hovedførerne for de modgaaende Strømninger i Aristokratiet; Modsætningen laa gemt i deres Karakter. Men som Allen betoner Heise det forvorpne i Foretagendet, navnlig at intet som helst Hensyn toges til Norge, og derfra blev det da ogsaa, at Kong Kristian gjorde det sidste ulykkelige Forsøg paa at genvinde sin tabte Kongemagt.

Nylig har Professor Erik Arup udtalt sig³³): „Af Mødets Sammensætning kan man snart slutte, at disse 18 herrer har været aldeles enige om, at den reform af lensstyrelsen, som borgerregeringen nu gennem nogle aar havde stræbt at gennemføre, var forkastelig og fordærlig ikke blot for landets administration, men i særdeleshed for den adelige herremandsstand ... De (9) holdt bestemt paa, at det fælles maal maatte være kongens afsættelse. Ja, de gik endog saa vidt, at de vilde have dette fastslaaet i et dokument. Havde herrerne da aldeles glemt, hvil-

ket frygteligt vaaben det svenske sammensværgelsesbrev af 1517 var blevet mod dets beseglere? (De) baade underskrev og beseglede 21. decbr. et saadant sammensværgelsesbrev; Niels Ludvigsen Rosenkrans nøjedes med at hænge sit segl under; men de andre var altfor forsigtige til at gaa med til en saa unødvendig taabelighed.“ Efter denne Fremstilling har det blot været et Spørgsmaal om større eller mindre Klogskab og Beregning, hvem der beseglede, og hvem der afholdt sig derfra. For en Gangs Skyld vilde Hr. Tyge Krabbe da her være at finde i de mindre kloges Tal³⁴). — —

Drivfjederen i Forbundet var, saaledes som Ærkebiskop Johan Waze nogle Aar senere bedømmer Forholdet, Tyge Krabbe³⁵). Hvis, som Historikerne formoder, Oprøret længe har været forberedt, og Bud er gaaet frem og tilbage mellem Hertugen og de forbundne gennem Biskop Iver Munk i Ribe og Landsdommer Mogens Munk paa Volstrup, er denne Forening af den yderste Dristighed og den yderste Forsigtighed, man kunde sige af Frækhed og Snuhed, ganske i Overensstemmelse med Tyge Krabbes Karakter, som den efterhaanden tydeligere tegner sig og helt bekræfter sig til sidst under det endelige Opgør ved Reformationen. Sikkert vidste han god Besked med alt, hvad der gik for sig i Holsten, og han gjorde intet Skridt, før han nogenlunde kunde regne med at have Hertugen bag sig, hvor sendrægtig og ubeslutsom han end ellers var.

Nu begav Mogens Munk sig vel til Gottorp, saa snart de Underskrifter og Beseglinger, der kunde opnaas, var indhentet. Hvilken Modtagelse han fik, er ubekendt. Paludan-Müller formoder, at Hertugen har forlangt et aabent og uigenkaldeligt Brud af Jyderne med Kong Kristian og en bestemt Erklæ-

ring om, at de vilde antage Hertugen til Konge i hans Sted. En saadan Erklæring ligner det dog hverken Hertug Frederik at forlange eller de jyske Herrer at give fra sig; men det har maaske ogsaa mindre at betyde, hvad han svarede denne første Gang, da Anledningen til det aabne Brud kom fra den modsatte Kant.

Kong Kristian sad under alt dette intet anende paa Københavns Slot og ventede paa sit Raad. Da de jyske Raader imidlertid ikke kom til ham, maatte han begive sig til dem. Altsaa brød han op vestpaa. Den 11. Januar 1523 var han i Odense. Her kom hans tro Mand Jens Hvas til Kaas med et velkomment Skattebeløb paa 1500 Mark, men tillige med de første sikre Efterretninger fra selve Stormcentret. Mogens Giø kom ogsaa, og han kom som sædvanlig med gode og kloge Raad. Han har mindet Kongen om Ordlyden af Haandfæstningens Artikel 69: „Item forpligte vi fornævnte Christiern etc. os til at holde denne vor Reces ..., og gøre vi imod fornævnte Reces og ville ingenlunde lade os undervise deri af Rigens Raad, hvad Gud forbyde, da skulle alle Rigens Indbyggere ved deres Ære trolig hjælpe til at afværge det og intet dermed forbryde imod den Ed og Mandskab, som de skulle gøre os.“ Saa længe Kongen blot tilbød at lade sig undervise, kunde intet Oprør ske paa Lovens Grund. Dette blev det Standpunkt, som Kongen fra nu af ikke fraveg.

Til den Endé sammenkaldte han et Møde i Aarhus den 25. Januar. Men det var et helt andet Møde end det, der havde været berammet først til Kalundborg og derefter til København; det var nu ikke en Herredag, men et Landskabsmøde, og der var indkaldt 2 Borgere fra hver Købstad og 4 Bønder fra hvert Herred. Kongen vilde altsaa støtte sig paa to

af Rigets Stænder mod de to andre, paa Bønder og Borgere mod adelige og gejstlige. Dette fremtvang endelig det aabne Brud.

Der var netop Snapsting i Viborg. Her kom de oprørske sammen igen og opsatte den 20. Januar deres Opsigelsesbrev. Den altid ridende Mogens Munk paatog sig at faa flyet Kongen det i Hænde.

Dernæst gjaldt det at sætte et Opraab sammen, som kunde gøre Indtryk paa dem, Kongen agtede at skyde foran sig, Borgere og Bønder, og dertil var ingen dueligere end Poul Helgesen. Han maa have været ved Haanden, thi hans Sprogkunst genkender Historikerne i de flammende Ord om Borgernes Besværing med Skat over Skat, Told, Cise, Paalæg, Krig og Orlog; om de Amager Bønder, der var udkastet fra Avl og Evne, Bo og Pending, Hus og Jord uden al Brøde, for at Skotter, Hollændere og andre udlændiske Folk kunde rykke ind i deres Plads, hvad kunde befrygtes vilde gentage sig her i Jylland, om det ikke snarlig afværgeres; om Penge, der sendes ud af Landet for at gives til Ryttere og Skalke, som tilmed skulde bruges til at fordærve Landets egne Børn, som selv havde betalt dem o. s. fr. Til Slut høres Tyge Krabbes hule Røst som fra en Tøndehjelm: „Thi bedes og bydes alle over 18 Aar gamle, ihvem de tjener og tilhører, ved deres Ære, Hals og Gods straks ufortøvet at komme til Hjælp med Vaaben og Værge, saa snart de faar Tilsigelse fra deres Stifts Biskop, eller hvem han dertil vil beskikke.“ — I Indledningen nævnes ingen af de 6 udenraads sammen-svorne, alene de 11 jyske Raader; men Befolkningen, som ikke kunde se, at der kun var 5 Segl paa-trykt, naar Kundgørelsen blev oplæst for dem, maatte tro, at dette kom fra deres lovlige Øvrighed. Allen finder derfor sin strenge Dom bekræftet: „De

havde her endnu den Frækhed at misbruge Mogens Giøs og Ove Billes hæderlige Navne.“ Paludan-Müller tilføjer: „Kun i ét ligner dette og andre af Datidens Partiskrifter ikke vor Tids: der er i dem megen Tale om Gud og den hellige Trefoldighed, som ethvert Parti naturligvis har paa sin Side til at dække sine Løgne og Lidenskaber. Saa grovt og forargeligt træde vor Tids Partimænd dog ikke det Andet Bud under Fødder!“

Foruden disse to Breve affattedes endnu et tredje, som Mogens Munk skulde have med og bringe videre til Hertugen, naar han først heldigt havde udrettet sit Ærinde hos Kongen.

Viborg By kom straks i en Tilstand af Ophidselse. Endnu samme Dag, som Oprørsbrevet blev udstedt, kom til Snapstinget ridende en af Kristian den Andens værste Skatteopkrævere, Rasmus Klementsén. Han skrev 2 Dage senere til sin Broder, hvordan det var gaaet ham³⁰). Han var paa Vej til Kongen med sine Regnskaber; men Borgerne stormede det Hus, hvor han var taget ind, og førte ham til Raadhuset. De vilde have sat ham i Jern, til Raadet kom, og hvis han ikke vilde følge dem, skulde de lønne ham, som de i Sommer havde lønnet Hans Tolder i Aalborg (aflive ham). Saa maatte han da med to oprakte Fingre sværge dem ikke at ride til hans Naade, skrive ham til eller sende ham Bud. „Kære Broder, jeg er nu saa fuld af Sorrig og Kummer, at jeg ikke kan skrive dig til, jeg ved alligevel, at det gælder min Hals, Gud bedre mig det. Jeg havde mit Regnskab saa klart, at jeg nu skulde have gjort min Herres Naade, og jeg mente, at jeg skulde have kommet af med Venskab, og maa du sige hans Naade, at jeg ikke længere kan gøre hans Naade min tro Tjeneste.“ — Dette er paa en Maade den første

Opsigelse til Kong Kristian den Anden næst efter Oprørernes. — Den 30. Januar fremstod den samme Mand paa Bispegaarden i Viborg for Oprørerne med Klage over, at Kristian den Anden havde taget en Del af hans Faders Gods. De tildelte nu ham og hans Broder Jørgen alt Godset undtagen Aunsbjerg og tilføjede den mærkelige Bestemmelse, at de ikke vilde antage nogen til Konge, medmindre han stadfæstede denne deres Kendelse³⁷). — Men denne Rasmus Klementsens Fader var ingen anden end Tyge Krabbes fordums Aftægtsmand paa Fiskbækgodset, Niels Klementsens.

Samme Dag som disse Beslutninger blev taget i Viborg, Tirsdag den 20. Januar, ankom Kongen til Vejle, og ved den „Forklaring“, som Kristian den Anden 3 Uger senere paa sin Tilbagerejse til København lod oplæse overalt i Byerne, og som i alt væsentligt bekræftes af de bevarede Breve³⁸), kan vi følge, hvorledes Kongen atter og atter forsøgte at komme i Forhandling med Modparten. Men de opsætsige Stormænd gik kun ud paa at vinde Tid, indtil der kom Svar fra Holsten.

Mogens Giø var ikke hos Kongen i Vejle. Biskop Ove Bille blev da Mellemand og skrev den 24. Januar til de jyske Raader: Kongen vil lade sig undervise. „I hvilken Maade Brøsten kan findes paa hans Naades Side, vil hans Naade gerne afstille al Brøst efter hans Naades elskelige Raads Raad og Undervisning.“ Dertil føjes en hjertelig Formaning om nu at afstille al Forsamling og „Oprejsning“ og ikke at foretage sig noget imod Kongen saa længe, til der kan komme Forhandling og „Samtale“ i Stand. — Men der var Rygter i Omløb eller sat i Omløb om, at Kongen havde mange Krigsfolk med sig, 2 Bødler forklædte som Drabanter, et Vognlæs af

Lænker, at han vilde behandle de jyske Raader og Adel som de svenske i Stockholm osv. Oprørerne gav da Ove Billes Bud skriftligt Svar med tilbage: de stillede som Betingelse, at Kongen førte de Krigsfolk, han havde med sig, over til Fyn og lagde de Landsknægte, han havde i Kolding, andet Steds hen.

Kongen, der om anden Dagen havde begivet sig til Hønborg Slot (Snoghøj), fik Svaret baade skriftlig fra Ove Bille og mundtlig gennem Mester Knud Henriksen Gyldenstjerne, Næstsøskendebarn saavel til Mogens Giø som til Rosenkrantzterne, og sendte straks Mester Knud tilbage med Fuldmagt til sammen med den afgaaede og siddende Biskop af Aarhus at rejse til Viborg for at forhandle. Derefter føjede Kongen sig efter det stillede Forlangende, lod Tropperne føre over til Fyn og tog selv Ophold i Middelfart. — Forinden sendte han fra Hønborg yderligere Kristian Friis, der var i hans Tjeneste, til Broderen Jørgen i Viborg at undervise ham anden Sinde, at han vilde betænke sig og ihukomme den mangfoldige Velgerning og store Ophøjelse, hans Naade havde gjort og bevist ham uforskyldt og ufortjent i alle Maade. Dr. Vincents Lunge, Tyge Krabbes saa højt beundrede Frænde, som var i Kongens Følge, tog „en tro Haand“ af Kristian Friis paa kgl. Majestæts Vegne, at han paa sin gode Tro, Ære og Lov vilde vende tilbage med det allersnarest. Men Fredsduen blev borte, hvilket i dette Tilfælde betød, at Vandene fremdeles steg.

Underhandlerne i Viborg for „met all List och Lempe, thennwm mweligt wor“, og kunde give skellig Grund for, at den Oprejsning burde afstilles. Dog alligevel blev deres Møje og Umage forgæves, saa de intet kunde bestille efter deres Vilje og Forsæt og maatte begive sig tilbage igen uden al Afsked.

Saa snart Kongen fik Besked herom, sendte han sin Køgemester Niels Lykke og Hr. Oluf Nielsen Rosenkrantz (Tyge Krabbes Svoger og en af de 18) til de 2 Aarhusisper og Mester Knud, at de sammen skulde give sig i Underhandling og foreholde dem alle Kongens Tilbud og Bøn, at „om saa kan findes, at hans Naade i nogen Maade har forset sig imod dem, at de da for Guds Skyld mildeligen uden al ond Eftertanke vil tilgive og forlade det. Hans kgl. Majestæt vil herefter skikke og bevise sig saa kongelig, kristelig og skellig mod dem og Danmarks Riges Indbyggere, at hver skal kende og fornemme sig at have en gunstig og naadig Herre, og hvad Bræk, Mangel og Besværing de kunde skellig og redeligen undervise hans Naade, da byder han sig med al Vilighed overflødeligen at formilde, forvende og afslaa efter al Menighedens Bedste og Bistand.“

Dermed gav de sig straks af Sted, nemlig fornævnte Biskopper, Mogens Giø, Mester Knud og Oluf Nielsen, saa snart de havde faaet Lejde. De traf Oprørerne den 2. Februar, og Mødet blev holdt i Sjørslev Kirke, maaske ikke saa mærkeligt et Sted, som det straks kan synes, naar det erindres, at den kun ligger et ganske kort Stykke Vej fra det Aunsbjerg, som Rasmus Klementsens nys havde maattet fraskrive sig, og som den ene af Oprørshærens Førere, Peder Lykke, nu havde i Sigte og da ogsaa inden længe havde i sine Kløer, om end kun for en ganske kort Tid, saa snappede Rasmus Klementsens sin Faders Part tilbage.

Her foreholdt Underhandlerne de jydskes Raader fornævnte kærlige, ydmygelige og kristelige Tilbud. Da gik det jydskes Raad fra dem og beraadte sig, hvad Svar de vilde give til saadant Ord, og kom igen bedendes og formanendes samme kgl. Majestæts

aandelige og verdslige Underhandlere, at de som deres Medbrødre og Danmarks Riges svorne Raad skulde og vilde raade dem deri det bedste, som de vilde ansvare for Gud og være bekendt for alle Mennesker, hvad de deri skulde gøre og lade, og hvad dem tilstod at gøre. Hvilke fornævnte kgl. Majestæts Underhandlere sig vel beraadte og gav dem for Svar „liggende theris Hender paa theris Bryst“ og sagde dem paa deres Samvittighed og gode Love, at det stod ingenledes til dem, at de med nogen redelig Skel eller Aarsag over saadanne høje, retfærdige og kristelige Tilbud kunde gøre og bevise deres Landsherre og indfødte Konning nogen Modstandelse, Affald eller nogen Uhørsomhed; de tvivlede ikke paa, at hans kgl. Majestæt skulde saa højt forbedre sig til al Skel og Retfærdighed imod dem alle og bevise sig med al Gunst og Naade, saa at de dermed vel skulde nøjes. Udaf saadant kristeligt Forsæt har da fornævnte fem Underhandlere med det jydsk Raad optaget een Dag Freddag og Stunde i 3 samfulde Uger regnendes fra Vor Frues Dag purificationis (2. Februar) og saa 3 fulde Uger derefter imellem kgl. Majestæt og dem, i hvilke fri og felige Dage de er kommet overens at holde et Møde i Horsens med hans K. M. ved saadan Besked, som forskrevet staar, at de der skulde møde paa begge Sider med et ringe Tal Folk, og at hans Naade skulde give dem frit, felig og sikkert Lejde for dem og alle deres Medfølgere ubehindret i alle Maader fra og til. Det har hans K. M. ogsaa samtykket, og samme Lejdebrev og Forvaring, som de selv skriftlig forskikkede hans Naade, har han ladet udskrive Ord for Ord og forseglet med sit og værdige Fader Biskop i Aarhus Hr. Niels Clausens og Hr. Ove Billes Segl, Hr. Mogens Gøyes, Erik Eriksens, Hr. Vincents Lunges,

Oluf Nielsens, Grev Henriks (af Hoya) og andre flere hans Naades Rytteres og Soldeners Indsegl og Signeter og har forsendt dem det tilbage igen, ordet og indtaget i samme Handling, at ingen skulde hemmeligen med behændige List undergaa og omtale nogen af deres Tilhjælpere eller Medhængere i nogen Maade paa begge Sider med Bønder at oprejse eller i nogen anden Maade, hvilket de alligevel har gjort i samme felige Dage, hemmeligen udskikket deres Bud iblandt Bønderne, at de skulde ride Dag og Nat, naar dem tilsagdes at hjælpe og gøre dem Bistand kgl. Majestæt deres rette Konge imod.

Kongen har troet, at Slaget endnu lod sig afbøde, naar Frygten for Sigbrit kunde sætte sig noget, og deri har han vel truffet de mæglende Raaders Standpunkt. Den 4. Februar sendte han nemlig Dronning Elisabeth et Brev, skrevet af hans Sekretær i saa varsomme Vendinger som muligt for at skaane Dronningen, der nylig 8 Dage efter Nedkomsten havde mistet sit Drengbarn. Til Brevet var med Voks fæstet en Seddel, helt skrevet med Kongens Haand: „Kære Frue, maa I vide, at her er et underligt Regimente her i Landet, og skylder de ingen derfor uden Sigbrit Moder. Thi beder vi eder kærligen, at I tager hende til eder og underviser hende hemmelig, at hun holder Munden paa sig, og lader hende blive paa Slottet saa længe, (til) vi kommer hjem, ellers kan ske, at de farer værre med hende, end de før har gjort. Forsømmer ikke dette, saafremt I vil, at vi skal komme hjem med hel Hud. Hermed eder Gud befalendes. Skrevet ved Middelfart Onsdagen næst Frue Dag Aar etc. 1523. Item formærker I, at de knurrer noget over den Cise, at I da giver dem for Svar, at I vil lægge den af.“

Imidlertid havde Oprørerne allerede den 31.

Januar skrevet til de Medlemmer af Rigsraadet, som ikke ved en tidligere Opfordring havde ladet sig bevæge til at gøre fælles Sag med dem, og forlangt endeligt Svar: „I maa vist forlade eder til, dersom I det ikke vil gøre, men bliver saa siddende eller falder os fra, da agter vi at holde eder for Landsens utro Indbyggere, der vil vide vor og Ridderskabets, Købstedmænds og Almues Værste, og agter vi da med Guds Hjælp med vore Venner og alle vore Tilhængere at tage Straf over eders Personer og Gods, hvor vi det bekomme kunne, det maa I aldeles forlade eder til.“ De truede endogsaa paa Æren, idet de stadig henholdt sig til Haandfæstningens sidste Artikel: „Da skulle alle Landsens Indbyggere (og da først og fremmest Rigsraad og Adel) ved deres Ære troligen tilhjelpe det at afværge og intet dermed forbryde imod den Ed og Mandskab, som de os (Kongen) gøre skulle.“ Det var nu deres Fortolkning af Oprørsparagraffen, som de fastholdt lige saa haardnakket som Kongen sin.

Dagen før Mødet i Sjørsløv Kirke havde Oprørerne endvidere sendt en Skrivelse til Raadet i Lybæk: Staden skulde komme til sin gamle Rettighed i Jylland, hvis den sendte dem Hjælp nu. — Herefter er det mere end tvivlsomt, om deres Leder med samme Ret fortjener at kaldes „den meget dansksindede Tyge Krabbe“ som „den heftige Tyge Krabbe“ eller „Tyge Krabbe den hævnerrige“, som gennem Næsens Barder, der rager udenfor, pruster sit: „Det er Pelsen, der skal reddes, ikke Mølfluerne.“³⁹⁾ Unægtelig gik dog Danmarks vordende Konge her foran „Sallinglands Høvding“. Thi allerede samme Dag som Stilstanden sluttedes i Sjørsløv Kirke, kom Hertug Frederik selv til Lybæk med 8 af sine Raader og enedes med denne Danmarks Arvefjende om at gen-

indsætte Staden i, ja at forøge dens Forrettigheder her i Landet.

Og nu kom ogsaa det længselsfuldt ventede Svar fra Hertugen. Mogens Munk var vel redet af Sted sydpaa straks efter det store Møde i Viborg den 20. Januar. Med sig førte han Opsigelsen til Kongen. Huitfeldt fortæller den af alle kendte Historie om, hvor snildt han i Vejle efterlod Brevet i sine „Vanter“, en egen Maade at kaste sin Handske paa. Kongen nægter i sin Forklaring at have modtaget nogen skriftlig Opsigelse, et af de faa Punkter, hvor Forklaringen ikke klinger helt overbevisende⁴⁰).

Desuden medførte Mogens Munk en Henvendelse til Hertugen. Den 29. fandt han Kongens Farbroder i Husum hos hans Datter Katrine og hendes Mand i Nærheden af de kære Diger, hvor Landsfaderen holdt mest af at gaa omkring snakkende ligefremt og godmodigt med de jævne Marskfolk. I Brevet til ham var der ingen Tale om tyske Skalke og Tyranner, heller ikke om Kongens lutherske Sindelag, desformedelst Hertugen selv var den nye Lære hengiven. De havde opsagt Kongen, skrev de, foruden af andre Grunde for, at Gud ikke for deres Forsømmeligheds Skyld skulde hjemsøge Landet med flere Plager.

Behrmann fremhæver det som et stærkt Bevis paa, at Henvendelsen ikke traf Hertug Frederik uforberedt, at han var belavet paa samme Dag at kunne udfærdige et aabent Brev, hvorved han modtog Tilbudet om Danmarks Krone. Der er i det gyldne Løfter til Adelen om ikke blot at opretholde, men at formere deres Rettigheder. Og der maa være tænkt ikke mindst paa Tyge Krabbe og Fiskbækgodset, naar han lover, at „efterdi Dronning Margrete og Erik af Pommern havde tvunget nogle af

Adelen til at tage deres Godser til Len af Kronen og derom udstede Breve og Segl, vil han efter Overlæg med Rigsraadet kassere, døde og tilintetgøre slige Breve.“ Men naar han stiller som Betingelse, at Jyderne skal være forpligtede til ham, selv om de øvrige Dele af Danmark ikke vilde erkende ham som Konge, faar det staa hen, om Oprørerne virkelig i givet Tilfælde vilde være gaaet med til en saadan forræderisk Deling af deres Fædreland.

Mogens Munk har ikke tøvet med at stikke Brevet i Lommen og komme af Sted, thi allerede den 31. Januar havde han paa Hjemrejsen mellem Neumünster og Nortorp det Held at komme over et Sendebud fra Kurfyrst Joachim af Brandenburg og tage de Breve fra ham, han skulde have bragt Svogeren Kong Kristian. Det var dog vist ikke engang i hine Dage enhver Landsdommer givet at gøre saadan et Kup i en fremmed Jurisdiktion!

Efter Modtagelsen af Hertugens gunstige Svar var der intet mere at tøve efter. Opraabet til den jyske Almue virkede over al Forventning. Købstadmænd og Bønder strømmede sammen i saadant Tal, at mange maatte sendes hjem igen. Kommandoen over disse Skarer blev overgivet Peder Lykke, medens Tyge Krabbe nu igen saa sig selv i Spidsen for et adeligt Rytteropbud som i Aage Hanssens Dage for 12—13 Aar siden. — — Alt tvært imod Overenskomsten i Sjørslev Kirke.

Mødet i Horsens skulde finde Sted Mandag den 9. Februar. Oprørerne lagde Vejen over Aarhus, hvor de forstærkedes med Ove Vincentsen Lunge, saa de nu var 10; det var alt, hvad de endnu havde kunnet vinde selv af deres nærmeste Kreds. Kongen var Fredag den 6. kommet fra Middelfart til Høn-

borg og brød Lørdag den 7. op til Vejle for anden Gang med henved 100 Mand, idet han forud havde sendt det saa mistroisk af Oprørerne selv affattede Lejdebrev til Aarhus gennem Ove Bille, der opholdt sig paa sin Gaard Aakær ved Grenaa. Lørdag imellem Kl. 4 og 5 kom Budet tilbage med Oprørernes aabne, beseglede Lejdebrev til Kongen tilligemed et andet lukket Brev, hvori de begærede, at Kongen skulde blive i Vejle. Ove Bille tilraadete Kongen at efterkomme deres Ønske og sende Mogens Giø med nogle tyske og gode danske Mænd, saa de kunde være i Horsens Søndag Aften; da skulde han og Niels Clausen være der til Stede. — Atter føjede Kongen sig efter sin Modpart og blev i Vejle.

For at det ikke skulde komme til Sammenstød mellem hans og Raadernes Folk, havde Kongen ved Mogens Giø og sin Sekretær ladet Gaden ved Skt. Hans Kloster i Horsens optage. — Søndag Eftermiddag Kl. 5 ankom Tyge Krabbe med 300 Ryttere⁴¹⁾ og lagde sig ind i netop den samme Gade. Med ham var de 4 Bisper og Predbjørn Podebusk, og deres Tjenere gik hele Natten og ligeledes Dagen efter paa alle Gaderne i Harnisk med deres Værge mere skikkede til Hug, Slag og Fjendskab end venlig Handel og Forligelse. Og talte ogsaa deres Svende og Forvandte mange usømmelige og uærlige Ord og lod sig høre, hvorledes de vilde forraske og komme hans Naade om Halsen med alle sine, og dertil havde de forsamlet nogle Menedere og troløse Skalke og taget ind med sig i Horsens, som har brugt meget uærlige og forrædelige mod kgl. Majestæt. — — Peder Lykke blev staaende Nord for Byen med en Bonde- og Borgerhær til Hest og Fods, udrustet med Bøsser (Kanoner) og andre Krigsredskaber. I Kongens Forklaring anslaaes Styrken til 30,000 Mand; men

maaske det kun skal forstaas som det sædvanlige Udtryk for en meget talrig Hær.

Medens de kongelige Underhandlere den 9. om Morgenen holdt Raadslagning indbyrdes, gik Oprørerne med hele deres Rytterskare Kl. 6 til Messe i Graabrødre Kirke! — Kl. 7 begyndte Forhandlingerne og varede til Kl. 12. Man skiltes da ad for at holde Middagsmaaltid og med Aftale om derefter at mødes igen. Svendene vilde imidlertid have underrendt og skadet nogle af hans Naades Drabanter, som var kommet til Byen, og lod gøre et Anskrig og Rygte, at de havde fanget visse Bud og Tidender om, at hans Naade kgl. Majestæt var paa Vejen til Horsens med alle sine Rejsenerer og Landsknægte og vilde overfalde dem.

Kongen sendte endnu Bud til sine Underhandlere om at udvirke en personlig Sammenkomst for ham med Raaderne halvvejs imellem Vejle og Horsens med lige mange Folk og Heste paa begge Sider; Oluf Nielsen, Mester Knud og en Tysker eller saa mange tyske gode Mænd og Junkere, de selv vilde, skulde da være Gidsler. Tyge Krabbe har vel sagtens fra sin egen Færd ved Stockholm for godt 2 Aar siden ikke haft den allerbedste Lid til Udveksling af Gidsler; Tilbudet blev afslaaet.

Saa sendte Kongen Vincents Lunge og tilbød sig fremdeles derudover overflødeligen at ville være inde med dem for menige Danmarks og Norges Riges Raad (den eneste Gang, der er Tale om Norge!), Adel, Borgere og Undersaatter, som forstandige og forfarne er i Loven, og gerne lade sig undervise til al Tilbørlighed og bevise sig i alle Maader som en retfærdig og kristen Herre og Konning, og dersom de ikke dermed nøjedes, da for Kurfyrste, Fyrster og andre det hellige (tysk-romerske) Riges Regi-

mente at foredrage saadan Tvedragt og Upstød til Frændskab og Kærlighed med saadan Besked, at de saa længe skulde være hans Naade hørsomme og underdanige. Men Vincents Lunge fandt af Underhandlerne kun Mogens Giø tilbage i Byen, og de to gav da Raadet Tilbudet. De modtog det i saa Maade, at de den Mandag næst efter Valentini i Kolding vilde lade give hans kgl. Majestæt visselig og skriftlig Ansvar herpaa. — —

Hermed slutter Forklaringen⁴²⁾ og antagelig ogsaa Forhandlingerne. I Horsens var alt nu i Opbrud. Om Aftenen den 9. Februar tog Kongen, opgivende alt, til Hønborg. Det var den Nat, han i sin Tvivlraadighed lod sig fæрге frem og tilbage mellem Middelfart og Snoghøj, efter en Fiskers Udsagn 20 Gange. — Paa en Dag nær var der nøjagtig gaaet en Maaned, siden Kongen kom til Odense, 7 Uger og 2 Dage, siden Sømmensværgelsesbrevet blev udstedt i Viborg.

Saaledes skiltes Kong Kristian den Andens og hans Mand og Raad Tyge Krabbes Veje for først 10 Aar senere igen at krydse hinanden — og da for sidste Gang.

Sammen da sanktes den Høgehær, de skjuler baade Skov
og Kær:
„Vi vil os til Lunden og gøre den Ørn et Blær (Blæst).“

Det da hørte den simple Due, den fløj til Ørnen og sagde:
„Nu da kommer den Høgehær, de agter at gøre dig Skade.“

Det da svarte den gamle Ørn, og baade hans Øjne de runde:
„Saa mange Mus de bider en Kat, thi maa jeg rømme af
Lunde.“

Bort da fløj den gamle Ørn alt med sine Unger smaa;
de andre smaa Fugle de bleve da vilde, de vidste dem ingen
Raad.

Nu sidder Høgen i Egetop og breder ud med sin Vinge;
de andre smaa Fugle, i Skoven er, den monne saa jammerlig
tvinge.

Nu sidder de andre smaa Fugle og tier saa kvær som Sten:
de har nu mist deres dejlige Sang; naar Gud vil, saa synger
de den igen. ⁴³⁾

Hjemmel og Henvisninger.

- 1) Sagen er fremdraget første Gang af Allen i Oversigt over det danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger i Aaret 1859, S. 132 f. Formodningen støttes kun paa et Brev fra Ture Jensen til Sten Sture, Galsta, 10. April 1513 (Aktstykket i Allens store Værk II, S. 584).
- 2) Den efterfølgende indviklede Arvesag er udredet af A. Heise i „Familien Rosenkrantz“ II.
- 3) Brevet anført i Skivebogen 1936, S. 13.
- 4) Fam. Ros. II, S. 111.
- 5) Suhm Nye Sml. I, 63—64. 67.
- 6) Samme I, 2, S. 175—176: Middelsom og Sønderlyng Herreder, Stensmark og 3 Gaarde i Bjerg med Aalegaarde og al anden Rettighed som uafløst Pant i 4 Aar, derefter som frit brugeligt Pant, indtil Indløsning finder Sted for de pantsatte Summer.
- 7) Samme I, 3, S. 285. Godset er i alt væsentligt det 1514 nævnte, dog er der nu kun 10 Gaarde; de 2 kan være sammenlagt; af Fæsterne kan højst 7 identificeres som de samme, der havde Gaardene kun 4 Aar tidligere.
- 8) A. Heise Nr. 35. ⁹⁾ Søsteren Maren Krafse til Basnæs er ikke nævnt.
- 9a) Kvitteringen 11. December for den Fetalje og rede Penge, Tyge Krabbe i Vinter har oppebaaret af 6 Herreder under Helsingborg samt for Afgifterne af Helsingborg Len, „som han i Vinter næst forleden deraf give skulde“.
- 10) Kvittering 8. Marts 1519 for den Fetalje, han den forrige Sommer havde opbaaret paa Kongens Vægne af København, Malmø, Landskrona og andensteds, og som han havde paa 4 Skibe, „som hannem fulgte“, ligesom han

havde indleveret en Del „Bøsser“, Krudt m. m. paa København's Slot. — Suhm Nye Sml. II, 3—4. 145. 6. 151. — Ekdal: Kr. II's Arkiv, 144-5. — Allen II, 510 ff.

- 11) Sechers Udgave af Poul Helgesens Skrifter, S. 126.
- 12) Behrmann I, S. 136. 13) Barfod, S. 188: „Ved den derpaa følgende Bortførelse af de svenske Herrer, som Sten Sture havde udsendt som Gidsler, var Tyge Krabbe den, som udførte Kongens Anslag, hvilken Omstændighed er aldeles forbignaaet af Huitfeld som ikke særlig hædrende for Tyge Krabbe; thi da Gustav Eriksen Vasa, Lars og Göran Siggesson Sparre, Oluf Ryning, Birger Nilsson og Hemming Gad paa sikkert Lejde havde begivet sig til Kongen, men, i Henhold til dennes ændrede Beslutning at ville rejse til Stockholm, vilde vende tilbage til Byen, blev de paa Vejen tilfangetaget og opbragt paa Krabbes Fartøj under Foregivende af, at Lejdet kun var gældende paa Flaaden“. — — Mærkeligt er det, at Hemming Gad (Brev til Indbyggerne i Skaane Marts 1520, trykt som Aktstykke II hos Behrmann) senere maatte forsvare sig imod en Mistanke for, at han med egen Vilje havde ladet sig bortføre.
- 14) Man kan ikke undlade at drage en Sammenligning med Helsingborgforræderiet 13. Jan. 1535, som Hr. Tyge Krabbe forsvarede med, at han vel var Grev Kristoffer, men ingenlunde Lybækkerne Troskab skyldig (Skivebogen 1936, S. 23). Barfod fremhæver her, at Tyge Krabbe skyldte sine adelige Landsmænd at staa sammen med dem, og tager i den Grad Tyge Krabbe i Forsvar, at han skriver (S. 198): „Denne Samvittighedsfuldhed (granntagenhet!) tjener Hr. Tyge Krabbe til saa meget større Ære, som Greven af Oldenburg selv var lidet nøjeregnende med at holde Tro og Love og saaledes synes lidet berettiget til at fordre det af andre. Det eneste, der her paa Redelighedens Vegne er at erindre, er, at Hr. Tyge Krabbe havde undladt som de andre Herrer ordentligt at opsiges sin Troskab, før han viste sig fjendtlig. Det betragtedes dengang endnu som skammeligt selv med Fordel at stjæle sig paa Folk. Skønt man ikke mente sig særlig forpligtet til at holde Fred og Naboskab, fandt man sig saaledes skyldig ærligt at sige til, naar Fred skulde brydes.“
- 15) Brev fra Karl Knudsen til Sigbrit om Knud Knudsen

17. Marts 1519, skrevet paa Helsingborg; et mærkeligt Rygte omtales, som Brevviseren Per Jyde nærmere vil forklare. Lignende Udtryk i hans Brev til Kongen Onsdag før Midfaste (16. Marts), som vel ogsaa er skrevet paa Helsingborg (Behrmann II, Aktstykket 9). — Om Knud Knudsen Norsk Biogr. Leksikon under Båt.
- 16) Mangelen af Kvittring gør det kun sandsynligt. — I Gehejmearkivet findes en Registrant eller Conceptbog (Behrm. II, S. 122 ff.) over Udskrivningen til Krigen. Da de Folk, som nød de største Indkomster, bidrog mindst, henvendte Kongen sig til Skatteyderne (denne demokratiske Fremgangsmaade undlader Behrmann ikke at skrive paa Kongens Kreditside), og i Købstæderne fandt Sekretæren den største Beredvillighed. Da Krigen allerede var begyndt, forlangtes endnu nogle Pengebidrag; nogle bød mere, andre mindre rimeligt. Til de sidste hørte Niels Høgs to Svogre Jep Friis og Niels Jensen Rotfeld til Bratskov (Fader til Fruen paa Bjersjøholm, Skivebogen 1936). Hans Persen indberetter 2. Søndag i Fasten 1520: De „har budt mig paa eders Naades Vegne, som den indlukte Skrift udviser, og tykkes mig, at det var alt haanligt at byde sin Herre og Konge ikke anderledes og helst de, som bedre formaaede ... Mig tykkes godt være, at eders Naade skriver dem til, at de komme straks til eders Naade hver med 6 Karle, Hest og Harnisk og følge eders Naade i Sverrig, og lade dem ligge i København og fortære 100 Gylden eller 2 og lade dem siden rejse hjem, siden bliver de anderledes til Sinds; naar andre ser, dem ganger saa i Haande, da bliver de bedre villige til at tilbyde eders Naade noget godt og ikke paa nogen qwansse Vis.“ Noget andet er det med fattige Riddersmænds Mænd, Enker og Fruer; endskønt Kongen ikke har skrevet ham til om dem, har de dog ladet ham faa det yderste, de formaaede, hvorfor der gøres Rede i det indelukkede Brev. — Som Helhed har Vendsyssel givet langt under det gjorte Overslag. Et af de usleste Tilbud kom dog fra nævnte Niels Jensen Rotfeld, Herren til Bratskov i Han Herred og Bersholm i Skaane; han var anslaaet til 400 Gylden, havde 31 Læster (1240 Tdr.) Korn til Landgilde, og bød 20 Gylden! „De rige vil ikke ære dem selv“, sukker Hans Persen.
- 17) Otto Krumpen var ca. 35 Aar gammel, ugift og ikke en-

gang Ridder. Men flere Tegn tyder paa, at Kongens Gunst allerede tidligere var faldet paa ham; saaledes bar han Kronen ved Kroningen 1514, næste Aar var han med paa et af de Skibe, som hentede Dronning Elisabet hjem fra Nederlandene, og ikke længe efter aflagdes han med det ikke ubetydelige Aalholm Len paa Laaland. Krigsøvelse kan han have vundet i Udlandet.

- 18) Pal.-Müller: eller 9. Juni.
- 19) Allen III, 1, S. 331 f.
- 20) Brevet er aftrykt i Skivebogen 1937, S. 96 f, hvortil henvises.
- 21) Om Mester Hartvig Lange: Allens Disputats om Kr. II, S. 78, Breve og Aktstykker, S. 103, store Værk III, 2, S. 209 ff. — Fam. Ros. II, S. 116.
- 22) Hertil kan føjes William Christensens Bemærkninger, Missiver II, udaterede Breve Nr. 36, S. 414 ff: Bestemmelsen af Brevets Affattelsestid vanskeliggøres ved, at det ikke kendes i Original. Men medens Dyrskiøts Afskrift nævner Sten Sture uden nogen nærmere Bestemmelse, bruger den ældre fra 17. Aarhundrede Betegnelsen „gamle“ Hr. Sten Sture, en Betegnelse, der vel vanskeligt kan tænkes anvendt før Svante Nilssons Død, da den yngre Sten Sture traadte til, altsaa tidligst i Kong Hans'es allersidste Leveaar 1512. — Den Mulighed er saaledes aaben, at Brevet virkelig er affattet saa sent som i Aaret for det stockholmske Blodbad.
- 23) Suhm, Nye Sml. II, 3.—4. H., S. 151. 7. 8. 160. 5. 177. 180.
- 24) De 2 sjællandske Gaarde laa i Mørkhøj i Gladsakse Sogn (Gehejmearkivet Stevns Herred Nr. 5). — Sallinggodset Ældste Arkivregistraturer II, 345—347.
- 25) Her henvises til Skivebogen 1937, S. 95 med Note 14.
- 26) Oplysningerne om Bustrup er samlet af J. Aakjær, Skivebogen 1916.
- 27) Sml. Skivebogen 1936, S. 22: Tyge Krabbe kunde ikke tænke sig at røre viede Bygninger, der stod i Vejen for Forsvaret af Helsingborg. „Han hænger sin Salighed deri“, skriver Svogeren Henrik Rosenkrantz spottende.
- 28) Om Jens Hvas se Skivebogen 1936, S. 31—60. — Glob (Lucas) og Mikkell Krabbe var begge med ved Frederik den Førstes Kroning (Adelsaarbogen).

- 29) Thit Jensen: Stygge Krumpen II (1936), S. 47 f.
- 30) Store Værk (1864—1871) III, 2, S. 336 f.
- 31) De første Konger af den oldenborgske Slægt (1874), S. 444 f.
- 32) Fam. Ros. II (1881), S. 127 f. — Danmarks Riges Historie III (1900—06).
- 33) Danmarks Historie II (1932), S. 386 f.
- 34) Det saakaldte S sammensværgelsesbrev var i Slutningen af 1936 offentligt udstillet i Rigsarkivets Vestibule i Anledning af Reformationsjubilæet og kunde sammen med de andre Tidsdokumenter glæde sig ved en ikke ringe Opmærksomhed. I Plica har man anbragt 18 Snit til Seglremme, af hvilke Snit 3, 6, 9, 12 og 18 maaske aldrig har været benyttet. Midt over 5 og 6 ses et enkelt Snit, der sikkert kun viser, at man oprindeligt har paatænkt at foretage Snittene højere oppe paa Plica. Efter en sagkyndig Beskrivelse af det historiske Mindesmærke, som Rigsarkivet beredvilligst har stillet til Raadighed, vil en Sammenstilling som følgende af de i Aktstykket indeholdte 3 Navnerækker formentlig have Sandsynlighed:

Indledningens 18 Navne	Under- skri- verne	Beseglerne
1. Nilss Styghe tiil Børlom	Nr. 1	1. Kun Brudstykke af „Klumpen“ i ufarvet Voks.
2. Nilss Klawnszen tiil Silkeborge		2. Seglrem, paa hvilken der utvivlsomt ikke har hængt noget Segl.
3. Iwer Munck tiil Ribe	Nr. 2	4. Iver Munks Segl, rødt Voks i ufarvet (Gejstlige Sigiller Nr. 825).
4. Stygge Krompen tiil Børlom	Nr. 3	5. Stygge Krumpens Segl, større Brudstykke.
5. Owe Bille tiil Aarss och	Nr. 4	6. Hul uden Seglrem (se ovfr.)
6. Jørghen Friis tiil Viborg, biscoppe		7. Jørgen Friises Segl, ufarvet (G. S. Nr. 686).
7. Mogens Goye ridder oc Danmarcks riges marsk		3. Hul uden Seglrem (se ovfr.)

Indledningens 18 Navne	Under- skri- verne	Beseglerne
8. Prebern Pod- busk	Nr. 5	8. Ottekantet Segl i ufarvet Voks (Ringsignet) visende Podebusk-Vaabenet, over Skjoldet skimtes Initialerne P P (Seglet nævnes ikke i Adelige Sigiller under D XXX).
9. Nilss Høgh		9. Hul uden Seglrem (se ovfr.)
10. Jachym Lycke	Nr. 6	10. Ottekantet Segl i ufarvet Voks (Ringsignet) visende Lykke-Vaabenet (damascetret Bjælke), større Stykke af Seglets øverste Del (med Initialer) afstødt, identisk med Joachim Lykkes Segl i A. S. under L. V. 47, idet dog visse mindre Uoverensstemmelser mellem Tegningen her (efter et Eksemplar fra 1527) og Nr. 10 foreligger.
11. Tyghe Krabbe	Nr. 7	11. Segl i ufarvet Voks (Ringsignet) visende Krabbe-Vaabenet. Over Skjoldet skimtes Initialerne T K (Seglet nævnes ikke i A. S. under L V, idet Thiset fejlagtigt identificerer L V 74 med Nr. 11).
12. Per Lycke vi riddere oc Danmarcks ri- ges raath	Nr. 8	13. Peder Lykkes Segl, ufarvet Voks (A. S. L V 49).
13. Mogens Munck	Nr. 9	14. Rem med ganske ubetydelige Voksrester.
14. Nilss Lod(v)igszen	Mang- ler	15. Rundt Segl i ufarvet Voks, visende Rosenkrantzernes skaktavlede Skraabjælke og Brudstykke af Slægtens da i Regelen benyttede Hjelmtegn, hele heraldisk højre Side af Seglet afstødt, Omskriftens tiloversblevne Begyndelse ulæselig, Seglet i hvert Tilfælde ikke identisk med det 1500—23

Indledningens 18 Navne	Under- skri- veine	Beseglerne
15. Otthe Holger- sen		af Niels Ludvigsen Rosen- krantz benyttede (gengivet A. S. LXXII 51).
16. Erick Ericksen		12. Hul uden Seglrem.
17. Erick Stygge oc		16. Seglrem uden Segl.
18. Oluff Nielszen som Webner er gjør alle witterligt med thette worth ..		17. Seglrem uden Segl.
		18. Hul uden Seglrem.

Hermed synes Allens Ord: „Der hænger kun 9 Segl under det og har aldrig været flere“, ikke helt at holde Stik, idet der, som Professor Arup saa stærkt fremhæver, har været 10 Segl. En anden Sag er det, at denne Omstændighed naturligvis ikke anfægter hans Helhedsbedømmelse, lige saa lidt som det anfægter Professor Arups, at det 10. muligvis ikke, som af ham formodet, er Niels Ludvigsens. — Det ses af Sammenstillingen, at Ordenen af Underskrivernes Navne, saaledes som det fremgaar af Afbildningen foran, nøje er den samme som i Indledningen med Overspringning af de manglende. Af Beseglerne har Iver Munck faaet sat sit Segl paa 4. Plads i Stedet for paa 3., hvor der ikke har været nogen Rem, og han drager de følgende med sig, men i rigtig Rækkefølge. Rækken kommer i Orden igen med Nr. 8, Predbjørn Podebusk, for atter at brydes af Peder Lykke, der har anbragt sit Segl paa 13. Plads i Stedet for paa 12. og draget de følgende Beseglere efter sig, ogsaa i rigtig Orden. — De, der har undladt at besegle, er: de to Aarhusbisper og Rigsmarsken, der da ogsaa alle siden optræder som Mæglere, Hr. Niels, der døde af Apopleksi i August Aaret efter, 2 Væbnere Rosenkrantz, den ene uden Tivl Oluf Nielsen, der ogsaa senere er blandt Mæglerne, samt Væbnerne Erik Eriksen Banner og Erik Stygge. — Man kan ikke regne med, at alle Beseglerne var forsamlede i Viborg; saadanne Dokumenter blev ganske almindeligt bragt til de paagældendes Bopæl til Besegling. Et næsten fuldkomment Sidestykke til Sammensværgelsesbrevet af

21. December 1521 er det saakaldte „Enighedsbrev“ af 13. Juli 1533, som Tyge Krabbe ligeledes var-Mester for, og hvorved han og de 8 Bisper vilde forpligte hele det danske Rigsraad (det norske var ogsaa denne Gang sat ud af Spillet!), men som kun opnaaede Underskrift af 13 af de 37 Rigsraader, hvis Navne paa samme Maade var anført i Indledningen; her er vi i det Tilfælde at vide, at Skriftstykket blev baaret om til Rigsraaderne til Underskrift (Skivebogen 1936, S. 9). Mon det skulde være for dristigt at formode, at i hvert Tilfælde de Herrer, som har maattet bruge deres Ringsigneter, nemlig Predbjørn Podebusk, Tyge Krabbe og Joachim Lykke foruden Biskop Jørgen Friis, der jo boede i Staden, og Landsdommer Mogens Munck, der var Brevviser, har været personlig til Stede i Viborg hin skæbnesvangre 21. December 1522, saa vi her har den „spottelig lille Hob“, der begyndte det vovelige Foretagende?

- 35) Allen III, 2, S. 335: Blandt alle de nævnte var Tyge Krabbe den eneste, der havde nogen Anseelse og havde erhvervet sig et Navn i Fortiden, navnlig ved sin Sejr i Fantehulen over den svenske Hovedsmand Aage Hanssen Thott. En Mand, der var nøje kendt med Forholdene, Ærkebispens Johan Weze, betegner Tyge Krabbe som Hovedmanden for Kongens Fordrivelse (Note 89: i et Brev i det kejs. Ark. i Wien, afskrevet af P. A. Munch, der er noget forskelligt fra det i Lanz Staatspapiere S. 121 flg. trykte, siger Johan Weze om Tyge Krabbe: „hic principalis auctor est, quo rex Christiernus suis regnis exutus fuerit“). — Fortsættelsen hos Allen rejser Spørgsmaalet, om det var Fiskbækgodset, der var Aarsag til Tyge Krabbes Had til Kristian den Anden, men med utilstrækkelig Begrundelse. Naturligvis betød Helsingborg Len langt mere for ham, for saa vidt som Fiskbækgodset nu engang kun var de 11 magre Gaarde ved Viborg, Helsingborg derimod 9 Herreder, men det var Slægtens 100 Aar gamle Fordring; Lenet var Kongens frie Gunstbevisning paa Tid, kun at Kongen tog det tilbage i Utide. Berøvelsen af Helsingborg fik Bægeret til at flyde over, men Kongen fyldte det, da han saa lunefuldt og uforberedt forandrede Ejendomsbrevet paa Fiskbækgodset til et Lensbrev.

- ³⁶⁾ Allen, Aktstykker Nr. 13. ³⁷⁾ Allen, Note til nævnte Aktstykke: Frederik den Første bekræftede ogsaa Kendelsen ved Brev dat. Odense 15. Maj 1523 (altsaa paa Marchen mod København), ja, 15. August afstod Kongen i Roskilde til Rasmus Klementsens, hvem han kalder sin Hofsinde, al Kronens Ret til Aunsbjerg; til Gengæld forpligtede Rasmus Klementsens sig næste Dag til inden en Maaned at betale Kongen 1200 rhinske Gylden. — Om Aunsbjerg opstod siden en lang Række Processer, der strækker sig fra 1524 til 1547.
- ³⁸⁾ Behrmanns Værk om Kristian II (1815) bestaar af 2 Dele: I Fremstilling, et ligefremt Forsvarsskrift for Kongen, II en fortjenstfuld Offentliggørelse af nye Dokumenter. Det ikke mindst betydningsfulde blandt dem er den saakaldte „Forklaring“, som Behrmann indleder med et særskilt Forord: „Jo mindre vi ere underrettede om de jydskes Bispers Oprør imod Kongen, og de derpaa imellem begge Parterne skete Underhandlinger, des kjerrere maa det være os, derom at finde nye Oplysninger, saa meget des mere, naar de ere fra det andet Partie, da vi ikkun eie faa og eensidige Efterretninger fra det ene. Dertil regner jeg med Rette en Beretning om de Jydskes Oprør, som Kongens lod oplæse i Kjøbenhavn ved sin Tilbagekomst fra Jylland i Februar 1523.“ Allen føjer hertil i „Breve og Aktstykker ...“ (1854) samtidige Breve vekslede mellem Hovedpersoner i det gribende Drama, der føjer sig levende ind i Forklaringens fremadskridende Fortælling. — Fra modsat Side bringer Behrmann en dog mere kortfattet Spejderberetning til Hertug Frederik, tydeligt affattet den 11. Februar. I Forklaringen kaldes Oprørerne „Thet Jydske Raad“, skønt strengt taget ikke alle de forbundne var Raader, og ikke alle de jydskes Raader stod med dem. Spejderbrevet siger: „De jydskes Herrer.“
- ³⁹⁾ Buketten af krydrede Markblomster er plukket sammen fra Thit Jensen: Stygge Krumpen — I, 11. 75. 76 — II, 21. 122. 153.
- ⁴⁰⁾ Paludan-Müller opløser Huitfeldts Historie i sin Kritiks ætsende Bad. Men Allens tørre Bemærkning (Note 100 til IV, 2, S. 345), hvorfor Mogens Munck skulde foretrække den længere og farligere Vej for den korte og farefri over Farbroderens Bispestad Ribe, hvis han ikke

havde Ærinde i Vejle, staar da ubesvaret. — Behrmann henholder sig, som det var at vente, til Forklaringens Ordlyd: „doch haffwe the hans Naade endnu icke saadant giffwet tilkiende som hans Naade obenbari præsteridh haffwer vdi Middelfart oc Otthens vdi Fyn, her paa Køpenhaffns Slott vdi Danmarckes Riiges Raads mange Addele gode Mendts oc Burgeres Nærwærelse oc haffue ther vppaa vdi hwer Stadh meenlige oc obenbarlige Instrumente oc Bewiss, att hand haffwer aldrig endnu till thende Daug fanget theres Scriffuelse therpaa, hørt thend, seet thend eller lest thend vdi noger Maadhe.“ Allen, som (Note 86 til III, 2, S. 473) giver Tekstkritik til Aktstykket, afviser det som Bevismateriale: „Der kan ikke lægges synderlig Vægt paa, at Kongen i sin Forklaring nægter at have modtaget Opsigelsen.“ — Ganske pudsigt bemærker Barfod (S. 218): Man maa undskylde Voltaires Fejltagelse, naar han i sin Almindelig Historie siger om den, som bragte Kr. II Opsigelsesbrevet: „Il s'appellait Mons“, hvormed han mener Mogens Muncck!

- 41) Tallene er fra Forklaringen, Spejderbrevet har: Kongen kom med 300 Ryttere til Vejle, og Underhandlerne har foreslaaet ham at komme til Horsens med 200 Mand. Tyge Krabbe er med 600 kommet til Horsens. 20,000 Bønder staar uden for Byen under Peder Lykke, som skal have sendt mange Tusinde hjem igen, men udvalgt de bedste og beholdt dem hos sig; Kongen skal være advaret imod at komme til Horsens, da Bønderne saa vilde have indesluttet ham der (Behrmann: bekræfter ganske Kongens Forklaring). — Allen, Breve og Aktstykker Nr. 18 og 19 viser, at Kongens Skriver Peder Villadsen holdt Kongen underrettet om Begivenhedernes Gang i Horsens. I det første af Brevene, skrevet Søndag den 8. Em. Kl. 5, anslaar han Tyge Krabbes (fejlskrevet til Tyge Brahes) Folk til 100, men tilføjer, at det var mørkt ved den Tid, saa han kunde ikke se at tælle. I det andet Dagen efter, Mødedagen, Kl. 7 Fm., skriver han (Navnet er her rigtigt), at der ikke var over 300 i Kirken.
- 42) Behrmann beklager, at Forklaringen ikke er ganske fuldstændig, men mangler omtrent et Blad eller en Side. Allen kommer til det Resultat, at der ikke mangler noget,

idet Haandskriftet ender midt paa en Side og synes ladet ufuldendt.

- ⁴³⁾ Sandheden er da ellers, at en Sværm paa 20—30,000 Viber, Hjejler og Lærker fra de jyske Heder og Kær — for at blive i Fuglevisens Billedsprog — maaske nok paa Høgens Bud (Allen: efterkommende Opraabet fra deres lovlige Øvrighed — eller maaske snarere: bange for Tyge Krabbes Trusler) — gjorde, hvad de kunde for at drive Ørnen af Skoven.

BARSELVARSLER OG REGLER FOR HANDLINGERS TILLADELIGHED

Af *Esper Brogaard*.

For den frugtsommelige Kvinde og hendes ufødte Foster herskede der endnu saa sent som i min Barndom (1880—90) en Række Forskrifter efter gammel Overtro. Jeg skal fremsætte et lille Uddrag. Den frugtsommelige maatte ikke se Lig. Hun maatte ikke spise vilde Fugles Æg (farvede), saa blev Barnet fregnet. Hun maatte ikke gaa ned ad Dige eller Skrænt; trillede der løse Jordklumper efter hende, blev Barnet en Stakkel (vist engelsk Syge). Hun maatte ikke gaa gennem „en Diggiskor“ (Kløft i Diget), saa fik Barnet „Haarskor“ (Hareskaar i Munden). Man maatte aldrig kaste nogen Genstand til en Kvinde. Det hed saaledes: „Do ska ett kyll te hin, do vér ét, hvor hun haar wot sidst Næt“. Paa den Legemsdel, hvor en udkastet Genstand traf en frugtsommelig Kvinde, fik Fostret en Plet (et Mødermærke). Hun maatte ikke sætte sig paa et Svine-trug, saa blev Barnets Næse daarlig og frembragte en gryntlignende Lyd, naar det drak. Midlet, hvormed Maren Håanning i Vindblæs kurerede denne Skavank, var en Svinetryne, hvorigennem Barnet fik Mælk at drikke nogle Gange, vistnok paa en bestemt Ugedag, hvorefter Trynen nedgravedes tillige med de øvrige Skaaler; naar Trynen var raadden, var Barnet helbredet.

Den frugtsommelige maatte fremfor alt ikke træde paa en „Dahrtrejn“ (Dørtærskel), især hvis der „haahr wot strøgen en Knyw faa nys“. Det var meget almindeligt, at man hvæssede Knive paa Dørrædet, der var meget højt, og det Sand, hvormed man strøede Lergulvet, afgav jo et godt og let tilgængeligt Pudsemiddel. Dog var Faren mindre, hvis hun først spyttede tre Gange paa „æ Dahrslø“ (Dørled). (Børn fik dog ikke at vide, hvad Følger det vilde faa). Var hun endelig sluppen vel over alle Farer og havde født et Barn „uden nue som helst Stakelsdom“, begyndte der en ny Række af overtroiske Farer, der truede den nyfødte. Ingen maatte saaledes se Barnet, før det blev døbt, medmindre dets Hoved var tilhyllet med et Klæde, hvilket vel maatte løftes, men ikke fjernes i fremmedes Nærværelse. En Salmebog anbragtes under Hovedpuden som Værn mod alt ondt. Under Daaben tog man ogsaa Varsler. Gjorde Gudmoder eller Faddere nogen Fejl mod Kirkens Ceremoniell, fik det uheldig Indflydelse paa Barnets Fremtid. Værst af alt var det, hvis Gudmoderen tabte noget paa Kirkegulvet. Barnet fik da altid Uheld. Skreg Barnet, blev det god til at synge. Man syede undertiden en Mønt ind i Daabskjolen, for at Præsten skulde læse Velsignelse over Barnets første Penge. Denne modbydelige Skik har dog ingen villet vedkende sig saa langt tilbage, som jeg kan huske.

En af de mærkeligste gamle Forestillinger er den Fordom, man nærede mod Sang og overstrømmende Livsglæde, og den er jo langt fra uddød endnu. Men i sin inderste Kærne har denne Fordom sikkert Overtroen at drage Næring af. Jeg vil anføre nogle Mundheld, som peger i den Retning. „Ja, do sjønger! do sjønger Armod til Huhs“. Igennem dette Mundheld taler Overtroen jo med al ønskelig Tydelighed.

„Den Fowl, dæ sjønger saa tile Maahr, den taer æ Kat inden Awten“. Det vil sige, der er Uheld ved Morgensang. I en anden Retning gaar følgende. „Do ka sajtens sjøng aa vær glaa, do haaer et Row (Rug) aa sæhl“. At fløjte var dog endnu værre end at gaa „aa gaf aa stihm“ (raabe og skrige) (det jyske Udtryk for den, som sang højt, naar han gik i Marken). Særlig galt var det at fløjte om Aftenen, „saa ka en fløjt æ Dævel te sæ“, hed det. Fiskerne fløjtede „efter Vind“, naar der var Vindstille, men det var ingen Nytte til, hvis man overdrev.

Ved Omgang med Dyrene var der ogsaa mange Ting at agte sig for. Man maatte „ét jaw atter Høns mæ æ Lihm, saa gyer di Vindæk“ (Hindeæg). Man maatte ikke slaa Hunde og Katte, hvis man ønskede godt Vejr paa sin Bryllupsdag. Forresten var Regn paa Bryllupsdagen Tegn til mange Penge og mange Taarer i Ægteskabet. Man maatte ikke lade sit Vand i Faarestien, saa blev Faarene dorske. Man maatte ikke spytte ind i Svinestien, saa blev Grisen syg. Man maatte give Soen lige saa mange Haandfulde hel Havre, som man ønskede, hun skulde faa Grise. (Det vil sige den Dag, man hentede Soen fra Orne). „Naar æ Murworm sjønger, vel dæ snaar dø jen aa æ Famili“. (Den saakaldte Murorm frembringer en lang Trille ikke ulig Bogfinken; jeg kender ikke Insektets Navn). Uglens Tuden var ogsaa „en sikker Mejr“ paa Dødsfald. („Mejr“: Kendetegn, Landkending); ligesaa Hundens Tuden om Natten. Syner man Hænder, spørges der Lig. „Kvinde-Lig eller Kaalfolks Basel“ føjer det jyske Humør til. Man maa ikke lægge Knive over Kors, saa kommer man op at slaas, ligesaa, hvis man vasker Hænder i samme Vand. Man maa spise de første Lamleger (den vilde Stifmoderblomst), man faar Øje paa om

Foraaret, saa faar man ikke Sommersyge. (Foraars-træthed). Man maatte ikke lade Gøgen gække sig. Det var, naar man hørte den kukke første Gang om Foraaret, før man spiste Davre. Man maatte ikke se staaende Stork eller flyvende Vibe eller „drivende Plov“.

Traf man en Tudse, „dæ vend æ sæ“ eller en Frø, „dæ vend fræ sæ“, saa maatte man flytte, før Aaret var omme. At se en sort Stork var værre end det værste. „A vill heller si en swott Stork“, hed det, naar man mødte noget meget uheldigt. Den sorte Stork varslede Krig. De gamle fortalte, der var set sorte Storke før 48 og 64, og Krigen kom ogsaa. Skød Muldvarpen sine „Muldskod lig ved æ Hus“, skulde man snart flytte. Galede Hanen paa Trappen eller i Dørens Nærhed, kom der fremmede, og faldt der Gløder ud paa Gulvet, naar man lukkede Ovdøren op, kom der nævise fremmede. Fik man en Blodudtrædning paa Tungen eller Læberne, gik man om Aftenen ud i Døren og fremsagde følgende: „Dæ ær en Bløj po mi Taang“. „Spyt en ud!“ „Pøj“ og man spyttede i det samme; dette gentog man tre Gange, og næste Morgen var Knysten væk. Bylder kureredes paa flere Maader. Man smurte Materie fra Bylden paa Kød og gav en andens Hund. Hunden døde som Regel af Materien. Formularen, der anvendtes, kender jeg ikke. Undertiden fordrev man Bylder, Vorter og andre Sygdomme paa den Maade, at man tog noget fra det angrebne Sted og overførte paa en Genstand, som ansaas for at være tilfældig tabt, saasom et Tørklæde, et Strømpebaand eller en gammel Pengepung med nogle faa Øre i. Denne henlagdes da paa Vej eller Sti, og hvis Finderen ikke sparkede og spyttede tre Gange paa den fundne Genstand, skiftede Sygdommen Ejer. Formularen kender jeg

ikke. Andre tog deres Tilflugt til Bækken, idet man en Aften gik derhen med en Genstand, der indeholdt noget af Sygdommen; naar man kom til Bredden, drejede man sig med Ryggen til Vandet og kastede Sygdommen over Skulderen ned i Strømmen. Man gik med det samme uden at se sig tilbage. En Mand fra Jebjerg kurerede for Udvækster, „Grøder“, kaldte man dem, og hans Hovedmiddel var et Stykke Flæsk, som Patienten rigtignok skulde stjæle, da Virkningen ellers udeblev. Flæsket blev, efter at de nødvendige Formularer var læst, nedgravet, og naar det var raadnet, var Patienten reddet. (Manden arbejdede sammen med min Fader ved Jordarbejde i min første Barndom). En endnu mindre tiltalende Metode var, -at man sendte Hudsygdomme, særlig Vorter, i Graven med en Afdød.

Fremgangsmaaden kender jeg ikke, men jeg ved et Tilfælde omkring Aar 1900, hvor man sendte Vorter med en afdød Dreng. Firkløveren var en Lykkeplante; ønskede man, naar man fandt een, gik Ønsket i Opfyldelse. Det samme gjaldt om Stjerne-skud. Den, der uafvidende ejede en Firkløver, kunde ingen „hverre Syn“ paa. Taskenspilleren kunde ikke hekse i egentlig Forstand, men han „hverrede Syn po Folk“. En Dag stod en Taskenspiller i en Landsby og udførte sine Kunster. Folk lo som gale; saa kom Gaardens Pige i det samme med Forklædet fuldt af Kløver til Kalvene. „Hvad ler I af,“ spurgte Pigen. „Han gaar jo bare og skraber paa en Træstamme.“ Saa forstod Taskenspilleren, at han maatte have fat i Kløveren og bad Pigen om at faa det tillaans, men aldrig saa snart havde Pigen sluppet Kløveren, før hele Forsamlingen skoggerlo, thi nu saa man Pigen i nøgen Figur til Bæltestedet. Det var Firkløveren, der var borte. Den Slags Fortællinger vandt Tiltro saa sent som 1890.

Iblandt alt det gamle, der var omgivet af Mystik, var vist „æ Maaer“ (Mareridt) det mest mystiske. Jeg skal gøre et lille Forsøg paa at skildre denne Menneskers og Dyrs Plageaand efter den Forestilling eller Opfattelse af Fænomenet, som var raadende hos min Barndoms Almuefolk. Som elleveaarig Hyrdedreng stillede jeg som Regel i Hestestalden om Morgenen. En Morgen var een af Hestene ganske hvid af tørret Sved, og Manken var flettet i Piske. Karlen forklarede: „De æ æ Maaer, dæ haar rejen en inæt; de ka vær den haar wot manne Mill henn“. Paa mit forundrede Spørgsmaal, hvad det var for en Herre, fik jeg en Forklaring, der gik ud paa, at det nærmest var en Slags ond Aand, der i et Dyrs Skikkelse sad paa Ryggen af Hesten og plagede den eller ogsaa foretog natlige Udflugter paa flere Mil. Jeg er dog ikke vis paa, at Karlen selv troede den givne Forklaring, men jeg har ikke senere kunnet faa nogen anden, og enkelte spredte Udtalelser har altid sigtet til det samme. Men Menneskets Mare er jo ikke bedre at komme i Kast med. Thi den Tilstand, man er i under et Mareridt, er frygtelig —. Mare-

*) „Mooren“, dvs. Maren, var et Væsen, min Broder og jeg i min Barndom fantaserede om. Hun boede under Broen, der førte over Kløften mellem Eskjær Have og Skov. Jeg har selv set hende, — en væmmelig, runken gammel Kælling —, dvs. naturligvis kun i Drømme. Jfr. Aarb. 1924, 15 og 1925, 25. En af mine Jægere i Østrig har fortalt mig, hvordan han en Nat mærkede Maren komme ind og lægge sig ovenpaa ham. Han slog Armene sammen og klemte fast til, kunde mærke, at det var en Kvinde med Haarfletninger. Saa raabte han til sin Broder: „Tænd Lys!“, men Broderen sov som en Sten. Derfor slap Jægeren med den ene Arm for at stryge en Tændstik, men i samme Øjeblik rev Maren sig løs og forsvandt. Lidt efter syntes han, han hørte noget græde ude i Haven. Denné „Oplevelse“ har han fortalt til mig selv. G. S—e.

ridtet fremkom, naar et Mandfolk stod i Forhold til en Kvinde; det var hendes Aand, der opsøgte ham om Natten og smøg sig op ad ham og lagde sig med blytung Vægt paa Brystet. Eller ogsaa en Kvinde, der bar hemmelig Elskov til Karlen og saa om Natten søgte Erstatning for Dagens Savn; dog var Kvinden i begge Tilfælde uvidende om de natlige Togter. Med et andet og nyere Navn vil det vist hedde Sjælevandring.

Gengangere.

Der var før i Tiden adskillige, der øvede Forbrydelser af en saadan Art, at deres samtidige frakendte dem Ret til at hvile med Fred og Ro i deres Grav og lod dem i Fantasien færdes paa de Steder, hvor deres Brøde var sket. Den Mand, der flyttede Skelsten i sin egen Favør, blev Genganger; hver evige Nat maatte han vandre langs sit Markskel med en Sten under Armen og uafbrudt gentage i en jamrende Tone: „Hwar skal a legg'en? Hwar skal a legg'en?“ Den, der vejede eller maalte falsk, var ogsaa hjemfalden til at veje eller maale, naar han var død. Naar man vil give rigelig Vægt paa en Vare, hedder det endnu: „Læ vos et sto hær aa vej', nær vi æ døh!“ I en gammel Vise hedder det om Væversken. „Vævkunen mæ hinne Vævlier aa Skøt, hun væver sæ lieg nier i al Helvedes Pøt, for de Trommer, hun fjæler, for de Gaar, hun stæler“. Og-saa hun maatte gaa om Natten og tælle Trommer. (De sidste Rester af Trendgarnet, som Skytten ikke kunde slaa igennem, knyttedes om Vinteraftener sammen af Børn og brugtes paany til Trending af Hylsklæder, Haandklæder og lignende. Der tilkom Væversken en tredje Part af disse Garnender.) Mærk-

værdig nok har jeg ikke hørt, at Mølleren og Skræderen blev dømt til Genganger for Tyveri, skønt de i Almindelighed ansaas for at være „Tyv i deres Næring“. At den, „der gjow falsk Idd“, vilde gaa igen ligesom Morderen, hvad enten det var Kvinde eller Mand, fik samme Skæbne, kan vel ikke forundre nogen. Mere underligt synes det, at den, der skjulte noget, et Dokument eller selv en ringe Pengesum, var selvskreven til efter sin Død at gaa og lede efter det skjulte, indtil et levende Menneske fandt den skjulte Genstand og bragte den paa dens rette Plads. Selv den, der blev ombragt ved Ulykke eller Vold, fik ikke Ro efter Døden, førend hans Lig var fundet og jordet i kristen Jord. Der gjordes dog et skarpt Skel mellem Gengangerne, idet de deltes i to Grupper, de sorte og de hvide. Mødte man en sort Genganger, et eller andet sort Spøgelse, skulde man se at komme væk hurtigst muligt og frem for alt „ét snak teen“; thi derved risikerede man baade sin Forstand og sit Helbred. Var Gengangeren derimod hvid, var den ufarlig for levende Mennesker, og man kunde godt gøre Spørgsmaal til samme. Man indledede paa følgende Maade. „Min Sjæl lover Herren“. Hvorpaa Gengangeren svarede: „Det gør min med“. Eller: „Hvorfor gaar du da hvileløs her?“ eller: „Hvorfor kan du saa ikke finde Ro i din Grav?“ Der var da en Mulighed for, at Aanden vilde fortælle, hvorfor den vandrede om Natten, og den levende vilde maaske være i Stand til at hjælpe, især hvis det drejede sig om skjulte Genstande.

Varsler.

Man kan ikke fortælle „Det var dengang, man (Almuen) troede paa Varsler“, thi denne Overtro er saa langt fra udryddet endnu, at det vel vil være

vanskeligt at sige, hvor stor en Del af Folket der endnu tror paa Varsler. Man fortæller, den kristne Tro har det Fortrin fremfor andre Religioner, at den ikke godkender den blinde Skæbne, men hævder Individets frie Vilje. Jeg maa dertil sige, at saa kender man ikke stort til det aandelige Liv i Salling i Slutningen af forrige Aarhundrede; thi om enhver brat Død eller hændelig Ulykke hed det altid „ingen kan fra sin Skæbne fly“. Eller: „Dertil og ikke længere“. „Ja, dær skuld' han find' hans Dø“ og lignende Udtalelser, der alle stadfæster, at Dagen, Stedet, Maaden og Midlet, hvorved dette er sket, var Skæbnens eller Forsynets Villie, der var fastsat fra Menneskets Fødsel. Ud fra denne Rod af Skæbnetro skyder Varslernes mange Buske stadig deres friske Skud. Ligskaren og Brudeskaren er dog forsvundne; men i min Barndom stod de endnu i fuldt Flor, og var man født en Juleaften eller en anden højhellig Aften, kunde man tydelig se dem paa deres natlige Fart til Kirken. Der var dog ogsaa mange andre, som var synske, og tit maatte disse gaa i Vejgrøften for at komme forbi Skaren. Ofte fortalte de, hvilke Heste, Vogne og Mennesker der var i Følget.

PRÆSTEN I HØJSLEV

Af *L. Vesten.*

Kort før Jul i det Herrens Aar 1874 flyttede en **K**enlig Mand ind i Højslev Præstegaard. Han hed Nicolai Jacobsen og var blevet udnævnt til Sognepræst i de tre Fjends Herreds Sogne: Højslev, Dommerby og Lundø. Det var en stilfærdig, men ingenlunde umærkelig Mand.

Han fødtes 1837 i Kerteminde, hvor hans Fader, Niels Jacobsen, var Lærer; Moderen hed Maren Andersen. — 19 Aar gammel blev Nicolai Jacobsen 1856 Student fra Odense Skole, og i Januar 1862 tog han sin teologiske Embedseksamen med en smuk Førstekarakter. Hans Hu stod dog mere til historiske Undersøgelser end til Præstegerning, og efter at han havde aftjent sin Værnepligt som Løjtnant ved Fodfolket, fik han Ansættelse som Assistent ved det store kongelige Bibliotek i København, hvor han fordybede sig i Studier over Danmarks indre Forhold i det 16. og 17. Aarhundrede. Med ihærdig Flid samlede han i Aarene 1866—74 alt, hvad han i Biblioteker og Arkiver kunde finde til Belysning af Kultur og Sæder i dette Tidsafsnit. Nogle Forarbejder fik han gjort færdig; saaledes skrev han i „Dansk Maa-nedsskrift“ en Afhandling om „Levemaaden i Drik i det 16. og 17. Aarhundrede“, og i „Kirkehistoriske Samlinger“ og „Fynske Samlinger“ saa enkelte andre Afhandlinger Lyset. Men til at udarbejde en

samlet Fremstilling af hele det mægtige Forraad af Enkeltheder, som han laa inde med, levnede hans Embedsstilling ingen Tid.

Han flyttede da ind i Højslev Præstegaard for i landlig Ro at komme i Gang med Kæmpeværket. Men hans Tid blev kun kort. Straks efter Nytaar 1878 døde han; tilbage laa hele den tavse Rigdom af Oplysninger om vore Fædres Liv og Færden. Samlingerne blev købt af det kongelige Bibliotek.

— I København sad en ung Mand som Stipendiat eller Hjælpeassistent i „Gehejmearkivet“, som det den Gang hed. Hans Navn var Troels Lund. Da Jacobsens rige Samlinger paa ny var i København, kastede han sig over dem, og hans hastigt løbende Pen høstede rigt Udbytte af den afdødes nøjsomme-lige Samlerflid. Allerede 1879 kunde han udsende første Bind af det Kæmpeværk, der vil bære Troels Lunds Navn frem gennem Tiderne, „Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede“. — Men det er Troels Lunds Forsyndelse, at han ikke med et eneste Ord antyder, hvem den Mand var, uden hvis Myreflid „Dagligt Liv“ utvivlsomt aldrig havde set Dagens Lys.

Man kan kalde det et Held, at det blev Troels Lund, der kom til at udmynte Jacobsens Guldbarrer; thi Jacobsen ejede ikke Troels Lunds straalende, sprudlende Sprogkunst, der har gjort „Dagligt Liv“ til et i god Forstand folkeligt Værk, hvis 14 Bøger findes paa mangan Boghylde, der ikke ud over dem rummer mange Bind. Men det vilde i Jacobsens egen jævne Fremstilling sikkert være blevet et mere ædrueligt Værk. Troels Lund var nemlig kun til Hælvten Historiker; til Hælvten var han Filosof, det vil sige Digter. Og Historikere har fundet, at hans Filosoferen over de meddelte Kendsgerninger har

kastet et Tvelys over det, der skildres, som en jæv-
nere Betragtning ikke vil kunne godkende.

— Nicolai Jacobsen var Enkemand, da han drog
ind i Højslev Præstegaard; men i Foraaret 1875 æg-
tede han Elisabeth Kristine Heiberg; hun fødtes i
København 1845 og var Datter af Forstander og
Præst ved Døvstummeinstituttet, Professor Søren
Johan Heiberg og Hustru Engelke Maria Rørdam.
— Fru Jacobsen døde 1921 efter 43 Aars Enke-
stand. — En Søn er Døvstummepræsten i Fredericia
Thomas Skat Rørdam Heiberg Jacobsen.

GAMLE SALLING-DANSE

Af Lærer *J. C. Krogh.*

Der findes kun meget lidt Litteratur om de danske Folkedanses Udførelse og Navne. Det er, som om vore Folkemindesamlere og Forskere har overset, at her var et Felt, der kunde have Interesse. Og dog maa man vel indrømme, at Dans har spillet en ikke ringe Rolle i vort Folks Forlystelsesliv. Vel hører man i Beretningerne fra gammel Tid om alle de mange ejendommelige Bryllupsskikke, man saa utrolig standhaftig holdt fast ved; men hvilke Danse, man brugte ved Festerne, det hører man kun sjældent nævnt.

Her i Danmark begyndte man først for ca. 30 Aar siden nøjagtigt at opnotere Udførelsen af de gamle Danse. Det var Adjunkt A. Otterstrøm, Sønderborg, der dengang som ung Student sammen med en Del andre tog ud fra København til Bøndernes Legestuer, til Enkeltpersoner og lærte sig Dansene.

Man stiftede saa „Foreningen til Folkedansens Fremme“ (F. F. F.), der udgav Dansene med Musik og Beskrivelse.

Man naaede til 3 Hæfter. I Aarb. f. Kbh. Amt 1917 beskrev Godvin Roskildeegnens gamle Danse. Og disse fire Hæfter var igennem 25 Aar saa godt som de eneste Kilder, man havde at øse af, naar man lærte sig de gamle Danse.

Omkring 1925—28 begyndte Folkedansen igen at tage Fart. De unge — og ældre — fik Lyst til igen at svinge sig efter de gamle Rytmer.

Høstdans.

Enkelte, f. Eks. Statsskovrider Lorenzen, Skørping, (Himmerland), Lærer H. H. Hansen, Nørskov, (Vejle vester Egn), A. Otterstrøm, Sønderborg, undertegnede og andre, forsøgte, om der endnu kunde findes flere Danse.

Resultatet blev de saakaldte *Egnshæfter*, udgivet af F. F. F. „Gamle Himmerlandsdanske“ 1931 ved Statsskovrider Lorenzen, „Gamle Salling-Danse“ 1932 ved Lærer J. C. Krogh, Tøndering, „Gamle sønderjydske Danse“ 1933 ved A. Otterstrøm, Sønderborg, og „Gamle Danse fra Vejle Vesteregne“ 1934 ved Lærer H. H. Hansen, Nørskov, samt „Legestuen“ ved H. H. Hansen og A. Otterstrøm. I 1928 udgav H. P. Koefoed: „22 bornholmske Folkedanse“.

I disse Hæfter vil man finde Musik og Beskrivelse til de karakteristiske Danse, som er fundet der paa Egnen.

Der findes endnu Materiale til flere Hæfter: Danse fra Thy ved Tømrermester Clemensen, København, Danse fra Morsø ved J. C. Krogh samt et

meget stort Materiale i F. F. F.s Arkiv. Men da det er en bekostelig Historie at lade disse trykke, har man indstillet Udgivelsen foreløbig.

Dog forekommer det mig, at her var en Opgave, som burde løses af de forskellige historiske Samfund Landet over i Fællig med F. F. F. Egnshæfterne burde trykkes sammen med Aarbøgerne under Redaktion af F. F. F., der saa mod at deltage i Udgifterne fik overladt et Antal Særtryk, der som selvstændige Hæfter kunde sælges sammen med Forningens andre Hæfter. Foreningen afholder hvert Aar flere Kursus, og det er hovedsagelig der, Hæfterne sælges, idet Kursusdeltagerne jo er interesserede i at have de lærte Danse.

Naar Dansens Historie engang skal skrives, vil det være nødvendigt at have en Beretning fra forskellige Egne af Landet, saaledes at der opnaas Oversigt over de enkelte Danses Udbredelse i Tid og Sted. Paa denne Maade vil man muligvis engang kunne følge de forskellige Danses Vandring fra Egn til Egn, ja, fra Land til Land.

Jeg har derfor ment det rigtigst at optegne Navnene paa *alle* de Danse, som under Indsamlingen er faldet mig i Hænde. Jeg tror, Optegnelsen er næsten udtømmende. Det vil vist ikke være muligt paa nuværende Tidspunkt at kunne fremskaffe flere Navne, — endsige finde flere gamle Folk, der kan vise Dansenes Udførelse.

Til en Del af Dansene findes, som nævnt, Beskrivelse i Hæftet „Gamle Salling-Danse“, og for dem, der ønsker nærmere Oplysninger, henvises dertil. Idet Dansene vandrede fra Egn til Egn, blev de forandrede og var næsten ikke til at kende igen. Paa denne Maade er der opstaaet en Mængde Variationer af den samme Dans.

Menæskov.

Da Sallingdansene skulde trykkes, maatte man tage Hensyn til, at mange af dem fandtes i lignende Skikkelse i andre Hæfter. Derfor maatte mange af dem udskydes. Dog er Beskrivelsen indlemmet i F. F. F.s Arkiv, hvor de vil være tilgængelige.

Man tør vel ikke gaa ud fra, at Dansene har været kendt i Salling, fordi de findes i en Salling Spilemands Nodebog; thi mange af dem kan være skrevet af efter Nodebøger fra andre Egne. Dog tør man vist betragte det som givet, at en Dans, til hvilken der i Nodebøgerne findes mange Melodier, sikkert maa være brugt paa Egnen, — hvorfor skulde Spillemanden ellers gøre sig den Umage at opnotere alle disse Numre.

Flere af Dansene optræder under flere Navne. Saaledes:

Contre Dans = Contre Seira = Gammel Kontrasejre.

Den lille Københavner = Lotte gik = Lot ist tot.

Underlirum = Underliren.

Firtur = Firkant. (Paa Mors kaldet Sallingbo-Sløjfe)

Store Hamborger = Faar, Muer, a bejser.

Tysk Vals = Nelleken Fæst = Ellefeks = Else Fisker.

Den eneste Dans, der hidtil har været nedskrevet som stammende fra Salling, er „Æ Kæpstøk“. Den angives her at være en Karledans, hvor hver Karl dansede for sig. Karlen holdt en Kæp i hver Haand og dansede baglæns, medens han slog med Kæppene. Som Melodi angives „Dengang jeg drog af Sted“. Denne Dans huskes endnu af mange i Salling og Fjends.

Da jeg i 1928 begyndte at samle Danse fra Salling, var det kun med ringe Haab, jeg begyndte; thi jeg troede, at de allerfleste af de gamle Danse var glemt. Det viste sig ogsaa at være paa høje Tid, at Dansene blev nedskrevet; thi det var udelukkende kun Folk paa omkring 60 og 70, der kunde huske noget.

Det første, jeg søgte, var at finde saa mange Melodier som muligt. Jeg fandt en Mængde af dem i de gamle Spillemandsbøger. Ligeledes fik jeg hos de gamle Spillemænd mange virkelig *gamle* Melodier. Det er jo ofte saaledes, at Spillemandsvirksomheden gaar i Arv fra Far til Søn, og det kan derfor være virkelig ældgamle Melodier, man ad denne Vej træffer paa.

Dernæst forsøgte jeg at finde nogen, der kendte disse Melodier og kunde danse de dertil svarende Danse. Dette var en vanskeligere Opgave. Thi man maa huske, at mange af Dansene ikke har været brugt de sidste 50 Aar. Jeg maatte derfor være meget varsom med ikke at føre de gamle paa Vildspor ved at *spørge*. Mange Gange har jeg faaet flere Udførelser af den samme Dans. Der var da intet andet at gøre end at holde sig til den Form, der saa mest paalidelig ud og havde flest Tilhængere.

I Fjends Herred har de gamle Danse holdt sig længere end i Salling. Det var derfor muligt at samle

en Del Dansere til et Gammelmandsbal i Kjeldbjerg. Den gamle, nu afdøde, Spillemand Niels Knudsen var mig behjælpelig dermed, og paa denne Maade fik jeg paa en enkelt Aften en hel Række Danse nedskrevet.

Resultatet af Indsamlingen blev følgende:

1) Hos *Søren Ladefoged*, Selde, fandtes en gammel haandskreven Bog, dels nedskrevet af ham selv og dels af *Bertel Spillemand* i Hjerk. Søren og Bertel abonnerede i Fællesskab paa nogle tyske Danse, og Bertel fik Noderne mod at skrive de bedste op i Søren's Bog. Disse Nr. er let kendelige paa Bertel Spillemands faste og sikre Nodeskrift, — og man kan ogsaa ved nøjere Eftersyn mærke, at de fremmede Valse, der er store (lange), har ligesom et fremmed Tilsnit frem for de andre gamle Tyrolervalse, som Søren under sin Samlen er truffet paa.

For at vise, hvad Spille mændene havde Brug for i deres Bøger paa den Tid, de er skrevet, nævner jeg det vigtigste af hver Bogs Indhold.

I Ladefogeds Bog fandtes bl. a.: Hornefeld, Gammel Kontrasejre, Hjørneskotsk, Wiener Vals, Underliren, 3 Mands Reel, Enkelt Kæde, Skomager Dans, Enke-Vals (med March), Vals af Chr. Lykke (gammel Sallingbospillemand i Hem). Bogen er fra 1860.

2) Hos *Jens Nielsen (Spillemand)* i Thorum fandtes tre gamle Nodebøger:

a) En fra 1852, som har tilhørt *Anders Jensen*, Haugaard i Aasted. Den har siden været i Gudike Jensens (Haugaard) Besiddelse. Heri fandtes bl. a. 6 Danse, komponerede af ovennævnte Chr. Lykke. Udover almindelige Runddans fandtes ingen Folke-danse.

b) En Bog, skrevet af *Jens Jakobsen (Olesen)*, Grætrup.

Folhedans i Krabbesholm Borggaard

c) En Bog, skrevet af *Jens Spillemand* selv.

Disse to Bøger indeholder ingen gamle Folke-danse, men derimod en Mængde kønne gamle Rund-danse. Begge Bøger er fra ca. 1860.

3) En Bog, skrevet af *Christen Christensen (Møller)*, Tøndering. Blandt de mange svære Danse findes Hjørnskotsk og Fandango.

4) En Bog, for det meste skrevet af Spillemand *Thor Bach*, Durup. Heri findes foruden Rund-dansene: Trekant, Rits-Rats, Galipink, Møens Hopsa, Jæger March, Tysk Vals (Elle Feks), Pigernes Aftensang, Napoleon, Lottes Tott, Feder Mikkel, Malle Brok, Hamborger Svejtrit, Sampe Dans, Bømer Dans, Svensk Maskerade, Fingerpolka, Kors Firtur, 8 Mands Dans og Rivgal.

Aarstallet 1884 findes i Bogen, men en Del af den er sikkert ældre.

5) En Bog, skrevet af Thor Bachs Broder, *Niels Pedersen Bach*. Han døde tidligt, men naaede dog at faa skrevet en Del kønne Danse. Af Indholdet nævner jeg: Fynbo-Polka, Mazurka, Trekant, Napoleon,

Ruder Es, Klap Finale, Totrit, Grønne Jæger, Hamburger. Sammen med denne Bog fandtes

6) en anden Bog, som han ikke selv har skrevet. Denne Bog er en af de interessanteste, da dens Indhold viser, at den er meget ældre. Hvor gammel den er, kan ikke med Bestemthed siges, da der ikke findes noget Aarstal paa den; men jeg antager, at den stammer fra ca. 1840—50.

Der findes i den følgende Danse (Tallet angiver Antallet af Dansene):

Ecocaise 5, Walzer 16, Allemande 1, Menuetto, Hamburger 6, Holstens Vals 6, Jødedans (bestaaende af 3 Dele i $\frac{2}{4}$ Takt, derefter 3 Takter Andante med en Akkord i hver Takt, sidste Del er Holst. Vals ($\frac{2}{4}$), og derefter sluttet med 3 Takter Andante med en Akkord i hver Takt). Lybekker Hopsa, Polka 8, Kvadrille, Gl. Berliner, Polka-Mazurka 6, Galop 4, Ny Hoftur, Tyroler Vals 3, Française, Den preussiske Tappenstreg, March, Françaiser af Diavolo-Elverhøj, Figaro, Fandango, Wiener Wals, Gallopade, Hops. Vals.

Bogen er antagelig skrevet af en Jens Thinggaard.

7) Hos *Jens Christensen Rytter*, Hole (Himmerland) fandtes to Nodebøger. Hole ligger ganske vist paa Himmerland; men kun adskilt fra Salling ved det smalle Hvalpsund, og Jens Rytter blev brugt meget af Sallingboerne ved Legestuerne og Gilderne.

a) En Bog fra 1861, hvori fandtes følgende Danse: Holsten, Svejtre 2, Reinlænder 3, Bitte Hamburger 2, Vals 20, Tyroler Hopsa 6, Hamborg 18, Tyroler Vals, Polka 12, Vine Vals, Frans Stump, Fier Kant, Hamborg Svejtre, Holstens Svejtre, 8 Mands Dans, Mazurka, Røde Lue, Vals 4 Tur, Vals 6 Tur, 4 Tuur, 3 Tuur, 2 Tuur, Monovette.

b) En Bog fra 1862 med følgende Danse: Hamborg 9, Fransk Sprog, Nelleken Fæst, Galop, Holstens Vals, Gribs, Mazurka, Viener Vals 3, Spids Hamborg, Fransøisk Kontra, Tyroler Hopsa 9, Polka 35, Vals 22, Gallopade 3, Tyroler Vals 6, Hopsa 5, Contre Dans, Svejttret 2, 4 Kant, Polka Mazurka.

8) Hos Musiker *Stefan Christiansen*, Skive, en Bog fra 1885. Den indeholder kun Runddans samt Folkedansen „Æ Himmelbo“ (Polka avet om).

9) Hos pens. Lærer *Kjellerup* en Bog fra 1880, ligeledes kun indeholdende Runddans.

10) Hos Musiker *Jens Chr. Toftgaard*, Fjendsherred, en Bog med følgende Danse: Polka 12, Vals 15, Trippevals 5, Lybek, Trekant 3, Lott ist todt, Russisk Kontra, Frants Stump, Galop 7, Viener Vals, Mazurka 4, Galopeng, Ritsj, Vals 6 Tur, Hopsa, Tyroler Vals 5, Tyroler Hopsa, Finger Polka, 4 Kant, Rejlænder Hopsa, Rejlænder Polka, Fräntsejse.

11) Hos Smed Sørensen, Sevel, fandtes en Bog, der viste sig at være den indholdsrigeste og ældste af dem alle. Den er skrevet af Gaardmand og Musiker i Volling (Salling) *Geert Andersen*, og Aars-tallet $\frac{7}{8}$ 1836 findes paa Titelbladet. Paa en eller anden Maade er den saa havnet hos Musiker Jens Linne i Sevel. Han har brugt den i flere Aar, og til sidst har Smed Sørensen faaet den i Eje.

Der findes i den mange Danse af Spillemanden *Ole Kjær*, der iflg. Anton Berntsen: „Nogle jydsk Spillemand“ er født i Humlum d. 18. Oktober 1807 og død i Ringkøbing $\frac{1}{12}$ 1841. At han har været en ganske glimrende Spillemand, vidner de mange meget svære Valse om, af hvilke der findes en Del.

For at give et Indtryk af, hvad Spillemandene

i første Halvdel af 1800-Tallet bød den danselystne Ungdom, anføres her *hele* Bogens Indhold:

Walts 29, Winer Walts 6, Anglais 5, Forkert Vals, Eccosaise 20, Hopsak 2, Skotisk 2, Skotsk 17, Englis 3, Contra Seira, Russisk Vals 4, Holstens Vals 31, March 8, Labbentøs 2, Tanteletto, Coltiong, Monevet 2, Walts 115, Sjællandsk Totur, Perrevals, Fætter Mikkel, Sønderboe Dans, Balber Dans 2, Jøde Tuur, Swejtrit 2, Hopsak 2, Seira, Totuur 19, Hampsak, Tretuur 3, Kys Dans, Russisk Galopade, Hoftur, Bøhmer Dans, Peer Vals skosk, Snap Dansen, Pandekag Dans, Den frenske Morgenstjerne, Kik Styk, Solen den virker op, Ni Konger Dans, Otte Tal, Den løstige Bonde, Norsk Tramp, Norsk paa Bassen, Riil 2, Norsk Bas, Hornfeld, Tappenstreg, Russisk March, Gribe Styk, Hamborg Skosk 3, Holstens Hopsa, Hopsa Vals, Hamborger Vals 3, Kjedel-flikker Dans, Klap Skotsk 2, Klap Dansen, Kejserinde tre Tuur, Galopade 7, Figaro, Hamborger, Enkemands Dans, Polka 2, Mazurka.

12) En Bog, tilhørende *Christen Hedegaard Christensen*, Toustrup, tilhørende hans Bedstefader, Gmd. og Musiker *Chr. Christensen (Mortensen)*. Den har paa Titelbladet Aarstallet 1850.

Ogsaa i denne findes mange gamle Folkedanse. Indholdet er: Holmens faste Stok, Gallopade 16, Walts 13, To Tuur 2, Hamborger 10, Svejtrit 5, Skosk 3, Otte Mands Dans 2, Sex Tuur, Ungars Walts, Tyroler Valts 4, Forkert Gallop, Lybek, Fransøsiske Parade, Polka 7, Tolv Tuur, Underlirum, Tre Tuur, Fire Tuur, Hendrik Smit, Wiener Walts 2, Macurka 4, Hornefeld, Klink Vals, Englis, Klap Dansen, Reinlænder, Hopsa 2.

Dansenes Navn Efter Spillemandsbøger og Folkemunde	Antal Musik	Beskrivelse i Sallingh.	Beskr., ikke trykthet	Almindelig kendt	Danset i Salling	Kvædrilledans	Rækkedans	Dans i Kreds	Pardans
Allemande									
Anglais	5								
Baglæns Kontra	+				X				
Balber Dans	2								+
Bette Hamburger			+		X				+
Bette Mand i Knibe			+		X				+
Bette Mand ud å æ Horhid (Karledans)			+		X				+
Bette Mæt			+		X				+
Bøhmer Dans									
Coltong	2	} Gl. Kortrasejre {							
Contre Dans					X				
Contre Seira					X				
Den franske Morgenstjerne					X				
Den lille Københavner (Lotte gik)			+		X				+
Den løstige Bonde			+		X				+
Dobbelt Fynbo (Julia)			+		X				+
Eccosaise	23				X				
Ellefeks			+		X				+
Englis					X				
Enkelt Kjæde			+		X		+		
Enkemændenes Vals					X				
Enke Vals			+		X				+
Et, to, tre og Benet op			+		X				+
Faar Muer a bejser			+		X				+
Familie Vals			+		X			+	
Fandango					X				
Fier Kandt			+		X		+		
4 Tuur					X				
Figaro					X				
Finger Polka					X				
Flyvgal			+		X				+
Forkert Galop					X				
Forkert Vals					X				
Francaise					X				
Franskmanden			+		X				+
Fransk Sprog					X				
Frans Stump			+		X				+
Fransøisk Kontra					X			+	
Fransøisk Parade					X				

Navn	Ant. Mus.	Beskr. S.	Beskr.	Alm.	D. i S.	Kv.	Ræk.	D. i Kr.	Pard.
Frants Morgenstjerne.....					X				
Frantsøes Kontra.....		+			X			+	
Fynbo (Rheinländer Polka).....			+		X				+
Fætter Mikkel (Feder M.).....			+		X				+
Galoparte Vals.....					X				
Gammel Kontrasejre.....		+			X	+			
Gammelmands Hopsa.....		+			X			+	
Galipink eller Galopink.....		+			X			+	
Galopeng.....					X			+	
Galop (Galopade).....	97			+	X			+	
Gl. Berliner.....					X				
Gribe Styk.....					X				
Gribs.....			+		X		+		
Grønne Jæger.....					X				
Hamborger.....	46				X			+	
Hamburg Skosk.....	3				X				
Hamburg Svejtre.....					X				
Hamborger Vals.....	3				X				
Hampsak.....					X				
Hej Mari kom herom.....			+		X			+	
Hendrik Smit.....					X				
Himmelbo.....	2		+		X			+	
Hjørnshotsk.....		+			X			+	
Hoftur.....					X				
Holmens faste Stok.....					X				
Holstensk Hopsa.....					X				
Holstensk Svejtre.....					X				
Holstensk Vals eller Galopade.....	39				X				
Hopsa.....	73			+	X			+	
Hopsa Vals.....	2				X				
Hornefeldt.....	3		+		X			+	
Høstdans.....		+			X			+	
Julia (Dobbelt Fynbo).....			+		X			+	
Jødedans.....					X				
Jøde Tuur.....					X				
Kejserinde 3 Tuur.....					X				
Kikdans.....					X				
Kik Styk.....					X				
Kjedelflikker Dans.....					X				
Klap Dansen.....	2				X				
Klap Finale.....					X				
Klap Skotsk.....	2				X				
Klinke Vals (Trippe Vals).....	28		+		X			+	

Navn	Ant. Mus	Beskr. S.	Beskr.	Alm.	D. i S.	Kv.	Ræb.	D. i Kr.	Pard.
Korsfirtur	2	+			X	+			
Kragelund var Enkemand	2								
Kvadrille	2								
Kys Dans	2	+			X				
Kæppedansen (Karledans)	2	+			X				
Labbentøs	2								
Lasjot			+		X				+
Lille Maren			+		X				+
Lot ist todt			+		X				+
Lybek			+		X				+
Lybekker			+		X				+
Lybekker Hopsa	2								
Mallebrok			+		X				+
March	13								
Mazurka	6			+	X				+
Menaskov			+		X				+
Menuette									
Monovette	3								
Napoleon	2		+		X			+	
Neleken Fæst (Ellefeks)			+		X				+
Ni Konger Dans	2	+			X	+			
Norsk Bas									
Norsk paa Bassen									
Norsk Tramp									
No. 7			+		X				+
Ny Hoftur									
Ottemands Dans	4	+			X	+			
8 Tal			+		X	+			
Pandekag Dans									
Pigernes Aftensang			+		X				+
Pirre Vals	2		+		X	+			
Peer Vals Skosk									
Polkä	314			+	X				+
Polka Mazurka	10				X				
Polonaise					X				
Reel	2				X				
Rejlænderhopsa	1		+		X				+
Rheinlænder	10			+	X				+
Rigsforsamlingen			+		X				+
Ritsj					X				+
Rits Rats (Ruder Es)			+		X				+

Navn	Ant. Mus.	Beskr. S	Beskr.	Alm.	D. i S.	Kv.	Rækk.	D. i Kr.	Pard.
Rivgal									
Rullen gaar					X				
Russisk Galopade					X				
Russisk Kontra		+			X	+			
Russisk Mars					X				
Russisk Vals					X				
Ryk i To			+		X				+
Røde Lue I-II		+			X	+	+		
Sampe Dans									
Seira									
Seks Tuur	4								
Sjællandsk Totur			+		X				+
Skomager Dans					X				
Skosk	21				X				
Skottisk	3				X				
Skubkontra		+			X	+			
Sløjfe Reel			+		X				+
Snap Dansen	2				X				
Solen den virker op					X				
Spansk Hopsa		+			X				+
Sparrevals			+		X				+
Spids Hamborger	2	+			X				+
Stegt Aal og Honningbrød		+			X				+
Store Hamborger			+		X				+
Svejtrit	19			+	X				+
Svensk Maskerade	2		+		X				+
Svensk Vals					X				
Synderboe Dans					X				
Syvspring Gl.			+		X				+
Tanteletto					X				
Tappenstreg	2				X				
Tolv Tuur	2		+		X	+			
Toppede Høne			+		X	+			
To Ting			+		X				+
Totrit	2				X				
To Tuur	22				X				
Trehant	10		+	+	X	+			
Tremands Reel	1	+			X	+			
Tre Tuur	5				X				
Troika	0				X				
Tyroler Hopsa	14			+	X				+
Tyroler Polka					X				
Tyroler Vals	56			+	X				+
Tyroler Svejtrit			+		X				+

Navn	Ant. Mus.	Beskr. S.	Beskr.	Alm.	D. i S.	Kv.	Ræb.	D. i Kr.	Pard.	
Ude paa Landet										
Ud paa Livets Vej		+	+						+	
Udøbt (Tre Ting)		+			×	×	×			
Underliren (Underlirum)		+			×	×	+		+	
Ungers Vals	2	+			×	×			+	
Vals	452			+	×				+	
Vals 4 Tuur										
Vals 6 Tuur		+			×			+		
Wiener Vals	51			+	×	×			+	
Æ Plovstøk			+		×				+	
Æ Smeds Gris			+		×				+	
Æ Syvtal			+		×				+	
I alt 179 Danse.	I alt...	1509	25	49	12	113	17	2	4	63

Ovenstaaende Opgørelse viser, at der gennem Hundredeaaret 1836 (Aarstallet for den ældste Nodebog) og til 1936 har været danset 113 forskellige Danse her i Salling og Fjends Herred. Det er dog en ganske anselig Mængde, vore Forfædre har maattet lære sig for at kunne være med, naar der kaldtes til Legestuer og Gilder. Disse 113 Danse har selvfølgelig ikke været lige stærkt brugte alle.

Af de 179 anførte Danse er de 86 beskrevne, og heraf er de 25 trykte i Hæftet „Gamle Salling-Danse“. Tilbage bliver da $179 \div 86 = 93$, som maa anses for at være evigt tabte. Det vil sikkert ikke være muligt i Dag at grave dem frem af den Glemselens Mørke, hvori de skjuler sig. Sandsynligst er, at de fleste af dem er Varianter af Danse, der allerede er noteret fra andre Egne — eller maaske er det Guldkorn, som vi for stedse har mistet, fordi vi har forpasset Tiden, da de kunde have været bevaret.

En af de interessanteste af Dansene er „Bette Mand ud aa æ Hoerhied“. Den har jeg fundet hos den gamle Spillemand Thor Bach, Tøndering. Den danses af 4, 6 eller 8 Karle. Under første Reprise sætter hveranden Karl med samlede Hæle Taa-spidserne ind mod Midten imod de andres Fødder, medens Kredsen fortsætter rundt med Løbetrin og holder de liggende Karle oppe*). Dansen var meget voldsom, og havde man lidt „godt Næn“ til én, kunde det hælde, at man som af Vanvare slap ham, og han fik da en slem Sejltur hen ad Gulvet ud mod Bænkene. Deraf kommer vel Dansens mærkelige Navn: Bette Mand ud aa æ Hoerhied. (Den lille Mand i Klemhærke).

Sommeren 1936 havde jeg Lejlighed til at se Svejtserne danse „Bette Mand ud aa æ Hoerhied“ ved det store internationale Folkedanserstævne i London. I den Beretning, „Journal of the English Folk Dance and Song Society“, som blev udgivet om Stævnet, skriver Frk. Loise Witzig fra Zürich, Svejts, om Dansen „Mülerad“ (Møllehjul):

„... Saa har vi en Karledans, som synes at være af gammel Oprindelse, nemlig den saakaldte Møllehjulsdans, fremvist ved dette Stævne. Den er fundet i Kantonerne Appenzel og St. Gall, saavel som i Kantonerne i Central Svejts og Egnen omkring Luzernsøen. Det er ganske afgjort en Kohyrdedans. Først løber otte Mænd rundt i en Rundkreds, dernæst lægger fire af dem sig ned, idet de sætter deres Fødder sammen i Rundkredsen og drejer rundt ligesom et Hjul, medens de andre fire Mænd holder dem oppe og gaar rundt. Dansen akkompagneres af en March eller en Schottische, spillet af en Harmonika

*) Se Beskrivelse i „Gamle Salling-Danse“.

Sallingboere med Digteren Johan Skjoldborg i deres Midte.

eller en Klarinet. Hentydningen til et Møllehjul er indlysende og har sikkert givet Dansen dens Navn. Jeg formoder alligevel, at den har en Betydning. Og her ønsker jeg at fremsætte en næsten vovet Tanke: Nemlig, at Møllehjulsdansen fra sin Oprindelse gaar tilbage til en gammel Ritual-Dans. I et Arbejde, som Rudolf Sonner kalder „Musik og Dans“ er der et Kapitel om Hjemstavns- og Internationale Danse, det vil sige gamle Ritual-Danse, der symboliserer Stjernernes Vej rundt om Solen. Blandt andre Danse tales der ogsaa om en slavisk Hjuldans (Kolo), hvis Oprindelse moderne Forskere henfører til Dyrkelsen af Svantevit, den slaviske Gud for Lyset. Denne Forbindelse mellem Solen og Hjulet minder mig om et meget gammelt Brændehugger-Mønster, som endnu er meget udbredt i de samme Egne som vor Kohyrde-Dans. Disse Mønstre er traditionelle Cirkel- og Hjuldekorationer, som benyttes til Udskæring i Almestil paa Bohave og Mælkekar. Folklore-Ekspertes tyder disse som gamle Solsymboler. Er der ikke her en Forbindelse med vor gamle Hjuldans? Jeg vilde være

dybt taknemlig, hvis nogle Eksperter i Folkedans vilde oplyse mig om dette Punkt.“

I den Diskussion, som fulgte efter Foredraget, oplyser Dr. Wolfram, Wien, at Møllehjulsdansen ogsaa findes i Østprøjsen og er der knyttet til Antændelsen af Nødild.

Professor Curt Sachs, Paris, oplyser, at den findes meget tidlig i Ægypten og er knyttet til Vinhøsten.

Som man ser, er de to Danse fra Svejts og Salling ganske ens. Sallingdansen slutter ofte med, at de Karle, der er nede, slaar baglæns Koldbøtte — dette findes maaske ikke i Svejts. Dog er det ganske interessant at finde en gammel Sallingdans langt borte i afsides Dale mellem Alperne! — eller det maaske er Svejtserdansen, der findes heroppe?

I „Skivebogen“ 1934, Side 74, fortæller min Far, Chr. N. Krogh, om to Sten, der er fundet i Tøndering, og som bærer den skaalformige Fordybning, der er Ildens hellige Mærke. Gaar man ud fra, at Frk. Witzigs Antagelse om Dansens religiøse Karakter er rigtig, kunde der synes at være en vis Forbindelse mellem Ildtilbederne i Tøndering og den ældgamle Dans, som Goderne maaske har opført ved deres hellige Fester! Der er jo utallige Beviser paa, at Skikke, knyttede til hellige Handlinger, kan holde sig gennem mange Hundreder af Aar, saa der skulde altsaa ikke være noget i Vejen for, at Antagelsen er rigtig. — Men det bliver jo alle Tider kun en Gissing.

Paa Mors har jeg fundet den samme Dans, og der hedder den, som i Svejts, Møllerdansen. Himmerboerne kalder Dansen Vejrmølle-dans (Skivebogen 1929, 165).

Om Sløjfe Reel fortæller en af mine Meddelere: „Min Bedstemoder har fortalt mig følgende: Engang ved et Gilde dansedes der Sløjfe Reel, og hverken Spilleændene eller de dansende kunde holde op, men vedblev at danse Reel i flere Timer. En Pige sank død om, og man fik da omsider Øje paa, at en fremmed Deltager havde en Hestehov. Man fik da Præsten hentet og den slemme manet i Jorden igen.“

Af Kvadrilledansene synes Gammel Kontrasejre at være den ældste. Den er saa siden afløst af 8 Mands Dans, der igen næsten blev fortrængt af Baglæns Kontrasejre. De to sidste brugtes dog længe samtidig.

Ejendommeligt er det at se, hvorledes *Trinene* i Dansene forandrede sig. Saaledes dansede de ældste altid de saakaldte Hurretrin i Svingene, medens de yngre har erstattet dem med hurtige Løbetrin. Det samme er Tilfældet paa Mors.

Kun Æ Firkant og Trekant dances endnu. Den sidste er jo kendt over hele Danmark og dances endda meget ivrigt af Nutidens unge. Æ Firkant adskiller sig fra de fleste andre Egne (Østjylland) ved, at der i Salling dances Hopsa, medens der andre Steder dances Totrin (Svejtrit). Dansen hedder paa Mors Sallingbosløjfe. Spillemand Kr. Bach, Vils, Mors, har fortalt mig, at han og en anden Spillemand har lært den ved et Gilde i Salling og siden instrueret Morsingboerne i den. Her er et godt Eksempel paa, hvorledes Dansene vandrede fra den ene Landsdel til den anden.

Ogsaa den over det meste af Danmark, Sverige, Svejts og Frankrig kendte Syvspring*) har været danset i Salling. Den maa ikke forveksles med Hornfeld (Hornfiffen**), der i Salling ofte benævnes

*) Se F. F. F.s Hæfte I, 11. **) Se F. F. F.s Hæfte I, 10.

Den gamle Spillemand Thor Bach, Tøndering.

Syvspring. Den gamle Syvspring, som de gamle kalder den, er mest en Karledans, idet Pigerne staar passive, medens Karlene sætter først Knæene, saa Albuerne til Gulvet og til sidst slaar Koldbøtte. Det er altsaa her som i Himmerland, at Pigerne er med i Dansen. (Se Skive-

bogen 1929, 164). — Enkelt Kæde, Underliren og Tolvtur er sikkert meget gamle Danse, uden al Tvivl et Levn fra de Dage, da *Polskdansen* var paa Mode (16. Aarhundrede). Det var *Polskdansen*, der afløste de gamle Rækkedanse, som man havde bevaret helt fra Middelalderens Folkevisedanse. Med *Polskdansen* kom det nye, at man tog sin Dame *om Livet!* Dette vakte stor Forargelse, og Kirken udstedte Forbud mod denne anstødelige Form for Dans. Men dette gjorde kun, at Dansen blev saa meget mere populær.

9 Kongerdans var næsten uddød. Kun paa det afsides liggende Lundø i Fjends Herred havde man bevaret den. Den minder meget om Menuet og er maaske ogsaa Almuens Opfattelse af denne gamle Ridderdans. I Sydsjælland findes 9 Kongerstykke, der dances næsten paa samme Maade.

Til sidst skal anføres en gammel „Dans“, Æ Plovstøk, der brugtes af Spillemandene som en Slags

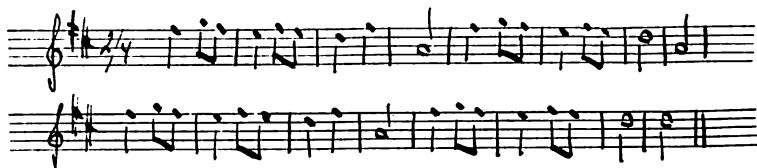
Underholdning ved Legestuerne. Dog skal der ogsaa have været danset Polka til Melodien, og Deltagerne stod saa stille og hørte efter, medens Spillemandene fremsagde Replikkerne. Den gamle Spillemand Thor Bach, af hvem jeg har faaet „Dansen“, har lært den af den gamle Lærer Jakob Pedersen, Durup. Ifølge gamle Fru Krogh, Snoghøj Gymnastikhøjskole, er den ogsaa blevet brugt paa Herningegnen. Melodien blev spillet mellem alle Replikkerne.

Æ Plovstøk.

Optegnet af Spillemand Thor Bach, Durup, Salling.

1933.

Faderen: Hør, min Dreng, ka do go i æ Mark
aa hint æ Øg, vi ska hen aa plow for æ Dæien.

Drengen: Ja, Faar, no er æ Øg rend løs, aa di
er saa gal, saa di er et te aa fo fat æpo. Mo at et ta
dem 13 Bygtvellinger dæ stoer nier i æ Nejerend aa
æ Laa, aa ta dem fat mej.

Faderen: A trover sku do er gal, Dreng, do ved,
vi er 13 davle Folk aa haar et andt te wa Sommer-
fød'.

Drengen: Mo a saa et ta æ Saael, der hænger po
æ nejer Laadaer, aa leg po den gro Øg, hun er saa
sløvskuer po hinner Røk; der blyver saaan en Lav
Skrop po mi Røv, nær a rier po hinner.

Faderen: No ska do skynd dæ, Dreng, do goer
her aa synger aa traller, det blyver jot te nøj mæ dæ.

Drengen: No haar a hette po en Raa, no vel a

leg æ Saael ved æ vejster End aa den gro Ko hinner Hæl, de Staaen a taer den gro Øg fat.

Drengen: Saa, no er den gro Ko bejst, aa no veer a et, hvaer æ Saael er.

Drengen: Ja, no fandt a endda æ Saael ijen. Men vil I et hold ve æ Øg, de Staaen a goer ind te mi Muer aa foer 18 Pund Mielgrød, for vi vel et kom op te æ Dæin som nuer Bogfinker.

Drengen: Vil I no et løvt mæ op po æ Øg, saeen a ka kom op aa rie, men I ska faaer stel, for æ Grød æ saa mildlaaen.

Drengen: Saa, no glemt a aa spør mi Faar om a sku rie i Galop eller Trav, men der ska valsaitens ries i Galop, meen æ Øg et ku rees dem siel i Daa tiele.

Faderen: Hvaer blyver do aa, Dreng? Do goer aa sjønger aa traller, aa det blyver ingenting te mæ dæ.

Drengen: Den gro Øg hun er lissaa klog som mi Muer, mi Muer ku sie po æ Ug, nær den bette sku te aa lav nøj. Den gro Øg ku si a vil op aa rie, da a kom slæven mæ æ Saael.

Drengen: Hør, Faaer, hvet ska a no ta, enten æ Søltøj aa æ Jernplow eller æ Messengtøj, æ Ors aa knøt sammel aa.

Faderen: Ta do æ Messingtøj aa æ Træplow, det æ sku gue nok te æ Dæin.

Faderen: Do ska skynd dæ, Dreng, det blyver ingenting te mæ dæ; sier do et, æ Dæin kommer dær hen. Han ku snaar kom i Tanker om, te do vil ta æ Kald fræ ham.

Drengen: Ja, de trower a osse, han glover som en Mogdyng, der haar staven æ Vinter over.

Drengen: Hør, Faaer, hvet ska a no, enten rie ovenøver æ Laa, eller osse udenom en.

Faderen: A trover do æ gal, Dreng! Æ Bøgning dær æ 1½ Al. hyv fræ æ Jover aa te æ Mønning.

Faderen: No endle kam vi da te æ Dæins Aver. Leg no æ Jover te æ Plow, te vi kan kom te aa plov! Te dæ! Fræ dæ! lig ind i æ End, hurn ær no do kyer.

... Efterfølgende sprang den gamle Spillemand over — efter som Tilhørerne var. (J. C. Krogh) ...

(Drengen: Hør, Faar, hold no en bette graaen, saa skal a fortæl jer nøj. Den gro Øg var hejstgal i Daa tidlæ; a trover det æ bejst, te a foer æ Plovstaang imellem mi Bien, aa I foer en Siemtæm æpo mæ, a kan kom ud aa prøv hin.

Drengen: Hold no op æpo mæ, sier I et, a æ saa graaer æpo æ.)

... ..

Drengen: Hold no en bette Krom! Vil I no et fløjt, for a ka si te den gro Øg ska te aa staald.

Drengen: Naa, Faaer, no laver I nøj got nøj! Det var en fejl Ton I kam mej, no gik æ i mi Bovser!

Drengen: Hør no, Faaer, I kommer te aa hold ved æ Øg, de Staaen a goer hjem aa foer mi Bovser gjor rejn.

Faderen: Skynd dæ no, Dreng, det gor ved jenne Skit aa Mog hvertagen.

Drengen: Ja, men det er jer egen Skyld, Faaer, I skuld ha kommen mæ den rigtig Ton, saa haad a hat mi Bovser rejn, aa den gro Øg haad kommen aa mæ hinner Vand.

Faderen: Skynd dæ no aa slaa po den gammel.

Faderen: Av, av, Dreng, vil do slaa mæ ihjel!

Drengen: I saa, a skuld slaa po den gammel, der er da ingen der æ ælder, end som I er.

Drengen: No kam vi te æ End aa æ Dæins Aver. Aa no haar vi da osse gjov en guer Bier fræ æ Kl. æ 11 te en æ hal tøl.

Navneliste

A.
Adils, 8 ff.
Alf, 37.
Alger, 37.
Allen, 84 ff.
Amleth, 4 ff.
Andersen, Geert, 133.
" H. C., 44.
" Jens, 68, 73.
" Maren, 122.
Arup, Erik, 86.
Axelsen, Oluf, 51.

B.
Bach, Kr., 143.
" N. P., 131.
" Thor, 131, 145.
Banner, Erik, 61.
" Erik E., 85.
Behrmann, 97.
Berntsen, Anton, 133.
Bertel Spillemand, 130.
Bilde, Ove, 84.
Bille, Mogens, 56.
" Ove, 79.
Birger, Ærkebisp, 76.
Birgitte (dansk), 50.
" (svensk), 50.
Bjarke, 26 ff.
Bojerik, 44.
Brahe (Tyge?), 60.
Brune, 42.

C.
Christensen, Chr., 131, 134.
" Chr. H., 134.
Christiansen, Stefan, 133.
Clausen, Niels, 94.

Clemensen, Tømrerm., 126.
Clement, Skipper, 70.

D.
Dan, 18.
Dorothea, Dronning, 50 ff.
Dyveke, 54.
Dyrskjøt, 68.

E.
Ebbesen, Niels, 45.
Elias, Poul, 76 ff.
Elisabeth, Dronning, 63.
Erik, Konge, 52.
Erik af Pommern, 97.
Eriksen, Holger, 54.
" Niels, 47 ff.
Ermuthrud, 6 ff.

F.
Fafnisbani, Sigurdr, 41.
Fengo, 4 ff.
Folke, 8.
Fredegod, Frode, 21.
Frederik, Hertug, 47, 65 ff.
Frey, 2, 21.
Freya, 3.
Friis, Jørgen, 82 ff.
" Kristian, 92.
Frode, 22.
Frøvar, 23.
Frøvin, 8.

G.
Gert, Greve, 45.
Gerud, 4.
Glob, Albert, 70.
" Oluf, 79.
" Anders, 55.

Gunthram, 40.
Gunter, 41.
Gyldenstjerne, Knud, 92.
Giø, Mogens, 56 ff.

H.

Haamund, 37.
Haamundson, Hake, 40.
Hagbard, 37 ff.
Halvdan, 21.
Hans, Konge, 46 ff.
" Tolder, 90.
Hansen, H. H., 126.
Hanssen, Aage, 98.
Heiberg, Elisabeth, 124.
" Søren J., 124.
Heise, A., 60, 68, 86.
Helge, 21 ff.
Helgesen, Poul, 60, 75.
Helvin, 37.
Helvig, Frue, 57.
Henrik, Greve, 95.
Hildetand, Harald, 41 ff.
Hingst, 40.
Hjalte, 26 ff.
Hjargar, 21.
Hjarvard, 32 ff.
Hors, 40.
Horvendel, 4.
Hring, 42 ff.
Hroar, 21.
Hrodgar, 21 ff.
Hrodmund, 21.
Hrodwulf, 21.
Hrotho, 21.
Hrødrik, 21, 24.
Huitfeld, 97.
Hvas, Jens, 79 ff.
Høg, 47.
Hånning, Maren, 113.

I.

Ingild, 23.
Ingildsøn, 29.

J.

Jacobsen, Jens, 130.
" Nicolai, 122 ff.
" Niels, 122.
" Thomas S. R., 124.
Jens Spillemand, 131.
Jensen, Anders, 130.
" Rasmus, 2.

Jepsen, Aage, 77.
Joachim, Kurfyrst, 98.
Juel, Kjeld, 79.
" Mogens, 57.
Jyde, Hans, 81.

K.

Kaas, Erik, 70.
" Niels, 55.
Karlstadt, 75.
Keto, 8 ff.
Kjellerup, Lærer, 133.
Kjær, Ole, 133.
Klementsén, Niels, 53 ff.
" Rasmus, 90 ff.
Klementzen, Niels, 91.
Knudsen, Knud, 62.
" Niels, 130.
Kock, Jørgen, 78.
Krabbe, Erik, 69.
" Magnus, 57.
" Mogens, 57.
" Morten, 57.
" Niels, 52, 73.
" Thyge, 45 ff.
" Wibeke, 73.
Krabbesdatter, Dorethe, 57.
" Margrete, 57.
Krake, Hrolf, 21 ff.
Krogh, Frue, 145.
" Chr. N., 142.
" J. C., 126.
Kriemhild, 41.
Kristensen, E. T., 2.
Kristian, Prins, 47.
" den Anden, 47.
Kristiern, Junker, 74 ff.
Krumpen, Niels, 82 ff.
" Otto, 64 ff.
" Stygge, 82 ff.

L.

Ladefoged, Søren, 130.
Lange, Hartvig, 68.
Lavard, Knud, 76.
Liudegast, 41.
Liudeger, 41.
Lorenzen, Skovrider, 126.
Lund, Troels, 123.
Lunge, Ove V., 98.
" Vincents, 92 ff.
Lupus, 40.
Luther, 75.

Lykke, Jacob, 82.
" Niels, 93.
" Peder, 82 ff.

M.

Margrethe, Dronning, 52 ff.
" Frue, 57.
Marius, 44.
Mejnstrup, Anna, 54, 69.
Melanchton, 75.
Mester Knud, 93.
Mikkelsen, Hans, 60.
Morten, Ærkedegn, 57.
Munk, Iver, 82.
" Mogens, 79 ff.

N.

Nerthus, 1 ff.
Nielsen, Jens, 130.
" Oluf, 54, 93 ff.
" Otte, 47.
Nielsdatter, Anna, 52.
Norby, Søren, 67.
Njerd, 2.

O.

Offa, 4 ff.
Olav den Hellige, 36.
Olrik, Axel, 36.
Ottesen, Erik, 47.
Otterstrøm, A., 125 ff.
Oxe, Torben, 54 ff.

P.

Paludan-Müller, C., 85 ff.
Pedersen, Jacob, 145.
Podebusk, Predbjørn, 47, 82.

R.

Reinhardt, M., 75.
Rosenkrantz, N. E., 50.
" N. L., 87.
" O. H., 85 ff.
" O. N., 84 ff.
Rytter, J. Chr., 132.
Rørdam, Engelke M., 126.

S.

Sachs, Curt, 142.

Scaurus, 44.
Sigar, 37 ff.
Sigbert, 40.
Sigbrit, 60, 86.
Sigfrid, 41.
Signe, 37 ff.
Sigvald, 37 ff.
Skeel, Albert, 79.
" Las, 79.
Skjold, 20.
Skodborg, Jørgen, 77.
Skram, Peder, 65.
Skuld, 32.
Slagheck, Didrik, 77.
Snarensvend, Sivard, 41.
Sonner, Rudolf, 141.
Splid, Palle, 57.
Sture, Sten, 61.
Svaning, Hans, 58.
Stærkodder, 23.

T.

Tacitus, 1.
Thott, Aage H., 45.
" Oluf A., 50.
Toftgaard, J. Chr., 133.
Tygesdatter, Elsebe, 57 ff.

U.

Uffe, 7 ff.
Uffo, 4.

V.

Venántius, 40.
Vermund, 7 ff.
Vigleth, 4 ff.
Vigo, 8.
Vøgg, 25 ff.

W.

Waga, 4 ff.
Waze, Johan, 87.
Weze, Johan, 77 ff.
Withlæg, 4.
Witzig, Loise, 140 ff.
Wolfram, Dr., 142.
Wærmund, 4.